



**T.C.**

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ:**

**KARAMAN ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan**

**Gülşah KAZAK**

**Kamu Yönetimi Anabilim Dalı**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Danışman**

**Yrd. Doç. Dr. Hakan CANDAN**

**KARAMAN – 2017**

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ:

KARAMAN ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Gülşah KAZAK

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hakan CANDAN

KARAMAN – 2017

**MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ:  
KARAMAN ÖRNEĞİ**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi:31.07.2017

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Hakan CANDAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Erdal BAYRAKÇI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA

İmzası



Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 13.07.2017 tarihli ve 2017/21-111 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL



## ETİK BEYAN

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında,

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gülşah KAZAK

31.07.2017

## ÖNSÖZ

Yükseklisans eğitim sürecinin ders döneminde çalışmak istediğim alanın dersini aldığım sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sevcan GÜLEÇ SOLAK'ın okumam için önerdiği Jane JACOBS'ın *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı* adlı eserde mahalle ile ilgili anlatmış olduğu ve bir çoğu beni hayrete düşüren olaylar sebebiyle ülkem içinde sorgulamaya başladığım mahalle kavramını çalışmak istedim. Kendimi mahalle nedir, gerçekten mahalle güvenliğini içerisinde yaşayanlar mı sağlıyor, yeni yapılan modern mahallelerde bizim ülkemizde tıpkı eserde anlatılanlar gibi mi ilerliyor gibi sorular içerisinde bulduğum zaman bu konuyu çalışmam için beni gülen gözlerle, sabırla dinleyen hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Sevcan GÜLEÇ SOLAK'a çok teşekkür ederim.

Kafamdaki cevabını bulamadığım bu sorularla yanına gittiğim sevgili danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hakan CANDAN'ın hem sorularıma tercüman olması hem de beni bu konunun ayrılmaz bir parçası olan kentlilik bilinci ile bütünleştirerek ufkumu zenginleştirilmesi ile birlikte akademik çalışmamın yolunu çizdim. Benim sabırsızlığımı her daim tolere ederek, beni sakinleştirip, her zaman beni dinleyen, her soru sorduğumda yanıt bulabildiğim ve bazen tek cümle ile bana herşeyi anlatabilen, bilgisini benimle paylaşan değerli hocama sonsuz teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca bana istatistik alanda bildiklerini hiç esirgmeden öğretmeye çalışan, her soruma sabırla cevap veren, benim bu alanda yetişmeme yardımcı olan, tezimin sonuçlandırma aşamasına gelmemde yol gösteren Sayın Yrd. Doç. Dr. Erhan DEVRİLMEZ hocama çok teşekkür ederim.

Tüm tez çalışmam boyunca, zorlu zamanlarda yanımda olan, sorularımı yanıtlayan, yönlendiren, katkı sağlayan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA ve arkadaşlarıma, hem izin yönünden hemde boş vakitlerimi ders çalışmamda sakınca görmeyen sayın amirim Zihni Oğuz ŞİMŞEK'e çok teşekkür ederim.

Israrlarıyla, bana verdiği güven doğrultusunda başladığım çalışmamda, bana hep inanan, desteğini hiç esirgemeyen, en önemlisi en stersli olduğum dönemlerde bile bana cesaret veren, bu sürecin bitmesine belki de benden çok daha fazla sevinen sevgili eşim Mustafa KAZAK'a, kendisinden çaldığım vakitlerden dolayı üzülmemeye rağmen bu zamanlarda bile anneciğim seni çok seviyorum diyerek bana sarıldığında tüm stresimi unuttuğum, onunla gülmeyi başardığım biricik kızım Ela'ya ve çalışmaya başladığımda hayatta olan ve kızım sen yaparsın diyen, başarımdan mutluluk duyan ve şu anda mutlaka beni bir yerlerde gördüğünü ve gülümsediğini umduğum canım babam Saim YELBOĞA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız.

Gülşah KAZAK

## ÖZET

Bu çalışmanın amacı, mahalle kültürünün kentlilik bilinci oluşması üzerine etkilerini araştırmaktır. Kent yaşamının önemli sorunlarından birisi haline gelen kentlilik bilinci ile mahalle kültürü arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu çalışma, Karaman ilinin 5 ayrı mahallesinde yaşamakta olan bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Kolayda örnekleme yöntemiyle 146 mahalle sakininden anket tekniği ile toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda; mahalle kültürü ile kentlilik bilinci arasında pozitif yönde (%48) orta düzeyli bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Mahalle kültürü değişkenleri kentlilik bilinci değişkenlerinin toplam varyansının %14'ünü açıklamaktadır. Kentlilik bilinci değişkenleri ise mahalle kültürü değişkenlerinin %8'ini açıklamaktadır. Mahalleler arasında kentlilik bilinci ve mahalle kültürü oluşmasın da doğum yeri, oturduğu yer, gelir grubu gibi demografik özellikleri açısından bir fark olmadığı, sadece doğum yeri Karaman olan bireylerin kentlilik bilinci düzeylerinin yüksek, bireylerin aylık gelir düzeylerine göre kente olan bağlılığın ve kentin güncel gelişmelerini takip etme, kültürel ve sosyal etkinliklerine katılımın arttığı belirlenmiştir. Ayrıca bireyin yaşadığı alanda ikamet süresi arttıkça mahalle kültürü bileşenleri olan komşuluk ilişkileri (%29), sosyal ağ (%67) ve toplumsal duyarlılığın(%44) arttığı ve mahalle kültürünün oluşmasında eğitim durumu ve aylık gelir bileşenlerinin pozitif yönde (%15) birbirlerini etkiledikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmanın son bölümünde, araştırmacılar ve uygulamacılar için çeşitli önerilere de yer verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Kent, Kentlilik Bilinci, Mahalle, Mahalle Kültürü, Karaman

## ABSTRACT

The purpose of this study was to examine the effects of neighborhood culture on creating urban awareness. This study investigating relationship between neighborhood culture and urban awareness which is one of the most important problems in urban life includes five different neighborhoods of Karaman city. Data were collected from 146 local residents via easy sampling method. Results showed that there was a moderate and positive relationship (%48) between neighborhood culture and urban awareness. Variables of neighborhood culture explained 14 % variance from total variance of variables of urban awareness. Variables of urban awareness explained 8 % variance from total variance of variables of neighborhood culture. There was no significant difference to create urban awareness and neighborhood culture among neighborhoods in terms of demographic characteristics of participants such as birth place, resident place and income. It was determined that urban awareness level of participants whose birth place was Karaman was high; there was an increase on level of dependence on city, following contemporary situations of city and attending social and cultural activities organized in city in terms of participants' monthly income level. It was also found that while person's residence duration on living place increased; neighborhood relations (%29), social network (%67) and communal sensitiveness (%44) which were components of neighborhood culture were increased. Results also indicated that education level and monthly income variable affect each other positively. At the end of the study, some advices for future studies were given.

**Keyword:** Urban, Urban Awareness, Neighborhood, Neighborhood Culture, Karaman

## İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
<b>ETİK BEYAN.....</b>	<b>ii</b>
<b>ÖNSÖZ.....</b>	<b>iii</b>
<b>ÖZET.....</b>	<b>iv</b>
<b>ABSTRACT.....</b>	<b>v</b>
<b>KISALTMALAR.....</b>	<b>x</b>
<b>TABLolar LİSTESİ.....</b>	<b>xi</b>
<b>ŞEKİLLER LİSTESİ.....</b>	<b>xiii</b>
<b>GİRİŞ.....</b>	<b>1</b>
<b>BÖLÜM 1: KENT,KENTLEŞME,KENT KÜLTÜRÜ VE KENTLİLİK BİLİNCİ</b>	
<b>KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....</b>	<b>6</b>
1.1. Kent Kavramı.....	6
1.2 Kente Kuramsal Yaklaşım.....	10
1.2.1 Anadolu -Türk Kentleri .....	14
1.2.1.1 Anadolu Türk Kenti.....	16
1.2.1.2 Osmanlı Kenti.....	18
1.2.1.3 Tanzimat Döneminden Cumhuriyet Dönemine Osmanlı Kenti .....	21
1.2.1.4 Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türkiye’de Kent.....	22
1.3 Kentleşme Kavramı.....	32
1.4 Kentleşme Kavramı.....	36
1.5. Kent Kültürü.....	38
1.6 Kentlilik Bilinci.....	41



1.6.1 Kentlilik Bilinci Göstergeleri.....	43
1.6.2 Kentlilik Bilincini Etkileyen Faktörler .....	45
<b>BÖLÜM 2: MAHALLE, MAHALLE KÜLTÜRÜ, MAHALLE BİLİNCİ:</b>	
<b>KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....</b>	<b>50</b>
2.1. Mahalle Kavramı.....	50
2.1.1. Yerleşim Birimi Olarak Mahalle .....	53
2.1.2. Sosyal ve İşlevsel Bir Birim Olarak Mahalle .....	55
2.1.3. Komşuluk Birimi Olarak Mahalle .....	57
2.2. Mahallenin Tarihi.....	59
2.2.1. Batıda Mahalle Kavramının Tarihi .....	60
2.2.2 Türkiye’de Mahalle Kavramının Tarihi.....	62
2.2.2.1 Osmanlı Dönemi Kentlerinde Mahalle Yapısı .....	63
2.2.2.2 Cumhuriyet Dönemi Sonrası Kentlerde Mahalle Yapısı.....	67
2.3. Mahalle Kültürü.....	71
2.4. Mahalle Kimliği/ Mahalleli Olma Bilinci.....	78
<b>3. BÖLÜM: MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ OLUŞMASINA</b>	
<b>YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA.....</b>	<b>81</b>
3.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	81
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	83
3.2.1. Araştırmanın Kısıtları .....	83
3.2.2. Araştırmanın Sorusu ve Hipotezleri .....	84
3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	84
3.2.4 Anket Formunun Oluşturulması .....	85

#### **4. BÖLÜM: MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ OLUŞMASINA**

<b>YÖNELİK ARAŞTIRMANIN BULGULARI .....</b>	<b>87</b>
4.1 Demografik Bilgiler.....	87
4.1.1 Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları .....	87
4.1.2 Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Yapısının Frekans ve Yüzde Dağılımları .....	90
4.2 Faktör Analizi Sonuçları.....	95
4.2.1 Keşfedici Faktör Analizi.....	96
4.2.1.1 Kentlilik Bilinci Bazında Yapılan Keşfedici Faktör Analizi Tabloları .....	98
4.2.1.2 Mahalle Bazında Yapılan Keşfedici Faktör Analizi.....	104
4.3. Güvenilirlik Analizi.....	109
4.3.1. Kentlilik Bilinci Bazında Yapılan Güvenilirlik Analizi .....	110
4.3.2. Mahalle Bazında Yapılan Güvenilirlik Analizi .....	110
4.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	110
4.4.1. Kentlilik Bilinci Bazında Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	111
4.4.2. Mahalle Bazında Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi .....	116
4.5. Kanonik Korelasyon (Canonical Correlation) Analiz Sonuçları.....	120
4.5.1 Kanonik Korelasyon Analizi Varsayımları.....	120
4.5.2 Kanonik Korelasyon Analiz Bulguları.....	121
4.6. MANOVA Analiz Sonuçları.....	123
4.6.1 MANOVA Analiz Varsayımları.....	123
4.6.2 Doğum Yeri, Oturulan Yer ve İkamet Yılı Değişkenlerinin Kentlilik Bilinci Üzerine Etkisi .....	124

4.6.3 Eğitim Durumu ve Aylık Gelir Değişkenlerinin Kentlilik Bilinci Üzerine Etkisi .....	126
4.6.4 Doğum Yeri, Oturulan Yer ve İkamet Yılı Değişkenlerinin Mahalle Kültürü Üzerine Etkisi .....	127
4.6.5 Eğitim Durumu ve Aylık Gelir Değişkenlerinin Mahalle Kültürü Üzerine Etkisi .....	133
<b>TARTIŞMA VE SONUÇ.....</b>	<b>134</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>143</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>152</b>

**KISALTMALAR**

**DFA** : Doğtulatoryı Faktör Analizi

**YY** : Yüzyıl

**ODTÜ** : Orta Doğu Teknik Üniversitesi

**SBF** : Siyasal Bilimler Fakültesi



## TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım.....	30
Tablo 2. Faktör analizi: faktörler ve öz değerleri .....	98
Tablo 3. Kentlilik Bilinci faktörlerinin isimlendirilmesi.....	99
Tablo 4. Faktör analizi desen modeli.....	99
Tablo 5. Faktör 1’e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri.....	101
Tablo 6. Faktör 2’ye yüklenen değişkenler ve faktör yükleri.....	101
Tablo 7. Faktör 3’e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri.....	102
Tablo 8. Faktör 4’e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri.....	102
Tablo 9. Kentlilik Bilinci ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin veriler.....	103
Tablo 10. Faktör analizi uyum iyiliği testi .....	103
Tablo 11. Faktör analizi: faktörler ve öz değerleri .....	104
Tablo 12. Mahalle kültürü faktörlerinin isimlendirilmesi .....	105
Tablo 13. Faktör analizi desen modeli.....	105
Tablo 14. Faktör 1’e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri.....	106
Tablo 15. Faktör 2’ye yüklenen değişkenler ve faktör yükleri.....	107
Tablo 16. Faktör 3’e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri.....	107
Tablo 17. Mahalle kültürü ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin veriler .....	108
Tablo 18. Faktör analizi uyum iyiliği testi .....	108
Tablo 19. Kentlilik Bilinci güvenilirlik testi .....	110
Tablo 20. Mahalle kültürü güvenilirlik testi.....	110
Tablo 21. Doğrulayıcı faktör analizi için uyum indeksleri.....	115
Tablo 22. Doğrulayıcı faktör analizi için uyum indeksleri.....	119

Tablo 23. Kentlilik bilinci değişkenleri ile mahalle kültürü değişkenleri arasındaki korelasyonlar, standardize edilmiş eş varyanslar, kanonik korelasyonlar ve varyans yüzdeleri tablosu.....	122
Tablo 24. Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre MANOVA tablosu.....	124
Tablo 25. Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre tek yönlü karşılaştırma tablosu.....	125
Tablo 26. Memleket Değişkeni Bonfferoni İzleme Testi.....	125
Tablo 27. Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre MANOVA tablosu .....	126
Tablo 28. Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre tek yönlü karşılaştırma tablosu	127
Tablo 29. Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre MANOVA tablosu.....	127
Tablo 30. Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre tek yönlü karşılaştırma tablosu.....	128
Tablo 31. Komşuluk Değişkeni Bonferroni İzleme Testi .....	129
Tablo 32. Sosyal Ağ Değişkeni Bonferroni İzleme Testi.....	130
Tablo 33. Toplumsal Duyarlılık Değişkeni Bonferroni İzleme Testi.....	131
Tablo 34. Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre MANOVA tablosu .....	133

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Lörcher Planı .....	25
Şekil 2. Jansen Planı .....	25
Şekil 3. Tipik ev yerleşim düzenlerinde her ev kendi kümesinin merkezinde yer almakta	54
Şekil 4. Katılımcıların cinsiyet dağılımı (yüzde değerleri) .....	87
Şekil 5. Katılımcıların eğitim durumu (yüzde değerleri) .....	88
Şekil 6. Katılımcıların meslek dağılımları (yüzde değerleri) .....	88
Şekil 7. Katılımcıların doğum yerleri (yüzde değerleri) .....	89
Şekil 8. Katılımcıların medeni durumu (yüzde değerleri) .....	89
Şekil 9. Katılımcıların yaşlarının dağılımı (yüzde değerleri) .....	90
Şekil 10. Katılımcıların aylık gelir durumları (yüzde değerleri) .....	91
Şekil 11. Katılımcıların konut aidyetleri (yüzde değerleri) .....	92
Şekil 12. Katılımcıların oturdukları konut tipleri (yüzde değerleri) .....	93
Şekil 13. Katılımcıların birlikte yaşadıkları kişi sayısı (yüzde değerleri) .....	93
Şekil 14. Katılımcıların yaşadıkları yerleşim alanlarında ki ikamet süreleri (yüzde değerleri) .....	94
Şekil 15. Faktörlerin kırılma noktaları .....	100
Şekil 16. Faktör analizi katılımcıların dağılım eğrisi .....	104
Şekil 17. Faktör yükleri kırılma noktaları .....	106
Şekil 18. Faktör analizi katılımcıların dağılım eğrisi .....	109
Şekil 19. Standardize edilmiş sonuçlar ile birinci-düzey DFA .....	112
Şekil 20. Standardize edilmiş sonuçlar ile birinci-düzey DFA .....	117

## GİRİŞ

Kent bilimi, kamu yönetimi dışında birçok bilim dalının farklı yönleri ile ele aldığı, çeşitli yönlerden konu içeriğine sahip olan bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte teknolojinin de hızla ilerlemesi, artan iletişim ağı doğrultusunda toplumlarda kültürel, ekonomik ve sosyal değişimler meydana getirmiş, kentlerin de farklı biçimlenmelerine sebep olmuştur. İlk kurulan kentlerin yerleşim alanlarının oluşmasında ekolojik etkenler önemliyken artık yerini sanayinin aldığı, ekonomik gelişime yönelen ve teknolojinin şekillendirdiği yerleşim alanları kentlerin biçimlerini oluşturmaktadır. 20. yy'ın getirdiği bu gelişmeler ile birlikte tüm dünya da olduğu gibi ülkemiz de hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir.

Kentleşmeyi kentlerdeki salt hızlı nüfus artışı bağlamında ele almak, çok dar ve yetersiz bir tanım yapmak anlamına gelecektir. Bu tanım, kentlere göç sonucu oluşan nüfus artışı olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Bu yaklaşım doğru olmasının yanında eksiktir. Kentleşme toplumlarda her yönden bir değişim süreci olarak ele alındığında, kentleşme kavramı olduğundan daha büyük önem arz etmeye başlamaktadır. Kentlere yaşanan yoğun göçler bu kavramın önemini daha da arttırmış ve toplum içerisinde oluşan kültürel, toplumsal farkların düzenlenebilmesi adına kent kültürü oluşturulması araştırma konularında önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır.

Kentlerdeki bu nüfus yoğunluğu ekonomik yönden farklı gelir gruplarının, sosyal ve kültürel özellikleri farklı olan toplulukların bir arada yaşamasına olanak sağlayarak, kentlerde çeşitlilik oluşturmuştur. Bu çeşitlilik, farklı kültürlere sahip insanların bir arada uyum içerisinde yaşamalarını bir zorunluluk haline getirmiştir. Kentin kendine has bir kültürünün oluşturulmasının önemli olduğu yapılan araştırmalar sonucu



söylenebilmektedir. Toplumun kültürünü kaybetmeye başlaması, kentte yaşayan bireylerin birbirinden bağımsızlaşması sonucu, uzmanlarda kentlilik bilinci oluşturmanın önemli olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır. Kentlilik bilinci oluşturulması ile “nasıl kentli olunur?” sorusu sorulmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda bireylerin o kente olan bağlılığının ve aidiyet duygusunun oluşturulması büyük önem taşımıştır. Kentli birey olma, toplumda elde edilmiş kültür birikiminin, diğer bir deyişle kentli kültürü konusunda bilinçli olmaktır.

İnsanların tarih boyunca daima yerleşim yerleri oluşturmaları dolayısıyla kentler de içerisinde yaşayan toplulukla birlikte yeni karakterler edinmişler ve kendilerine has kültürler oluşturmuşlardır. 19. yy dan itibaren kentleşme süreci tüm dünyada hakim olmuş ve bu süreçte kentler içerisinde barındırdıkları kültürden uzaklaşmış, hatta kent kültürü ögesi yok olmuştur. 20. yy dan sonra oluşan kentlerde özellikle kırsal kesimden göç eden kişiler ne geleneklerini sürdürebilmişlerdir, ne de kentli olabilmişlerdir. Kentlerin gelişmesi devam ettikçe bireylerin ne derece kendilerini kente ait hissetmeleri, buldukları kenti sahiplenmeleri ve kent yaşamına uygun davranmaları, yani diğer bir deyişle kentlileşmeleri için çözüm aramak önem kazanmaya başlamıştır. Çünkü kendini o kente ait hissedebilen yani kentlilik bilincine sahip kişi ancak kentli bir birey olabilmektedir.

Geçmişten günümüze oluşturulan kentler fiziki olarak incelendiğinde, ilk yerleşim alanlarının köy ve mahallelerden oluştuğunu ileri süren görüşler bulunmaktadır (Mumford,2007:., Bookchin,1999:., Weber,2003.). Ancak ilk yerleşim yerlerinin kentler olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır (Jacobs, 2009). Zamanla nüfusun artması ile bu yerleşim alanları fiziki olarak büyümüş ve yerini kentlere bırakmıştır. Büyüyen bu yerleşim alanları kent olarak nitelendirilmiş ve içerisinde mahalleleri barındıran yerleşim düzeni oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu durumun araştırılmasındaki en önemli alan

kentlerin en küçük birimleri olan mahalleler üzerinde yapılmalıdır. Kentlerde yaşayan her topluluk belediyenin belirlediği sınırlar dahilinde oluşan mahallelerde yer almaktadır.

Kentin temelini oluşturan mahalle, kent ilişkilerinin olduğu ilk alanlardır. Mahalle, insanların yaşam biçimlerini paylaştıkları, kültür aktarımının en hızlı iletiildiği “etkili bir hayat aktörüdür” (Alver, 2013: 13).

Mahalle kentlilik bilincinin de oluşturulduğu ilk alanlardır. Bireylerin kent yaşamına ve kentin yönetimine katılımın ilk aşaması olan mahallenin özelliği en küçük yönetim birimi olmasıdır. Bunun yanında kentlerin küçük parçalara ayrılarak oluşturduğu alanlar olması dolayısıyla insani ilişkilerin daha yakın ve sıcak yaşandığı, kimlik oluşumunun ilk yaşandığı yer olma özelliğine sahiptir. Mahallelerde bireyler birbirini tanımakta ve birbirlerini her yönden etkileyebilmektedir. Günümüzde bu değerlerin kaybolduğu, sıcak ilişkilerin değiştiği görülmekte, hatta mahallelerin varlığını kaybettiikleri de öne sürülmektedir. İnsanlar artık mahallelerinde birbirlerini, mahallelerinin fiziki ve beşeri özelliklerini bilmemektedirler. Ayrıca bireyler kendilerini yaşam alanları olan mahallelerine ait hissetmemektedirler. Bu durumda mahallelerin belirli bir kimlikleri de bulunamamaktadır.

Yerleşim alanları oluşumundaki amaç, sadece yerleşmek olmaktan ziyade, kaliteli ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olmaktır. Sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve insanların yaşadıkları ortamlarda huzurlu olması kent yönetimi için özellikle araştırılması gereken konuların başında gelmelidir. Kentlilik bilinci oluşması, mahallelerin ve mahalle sakinlerinin isteklerine cevap verilebilmesi, insanların yaşadıkları mahallelerini benimsemesinden geçmektedir. Yerel yönetimler bu konuda kapısı ilk çalınacak kurumlardır. Bunun yanında mahalle yönetimi olan muhtar, kent konseyleri ve sivil toplum kuruluşları gibi birçok kuruma büyük görevler düşmektedir.

Özetleyecek olursak kentlilik bilinci aslında kentli olma yolunda oluşturulmuş bir araçtır. Bu araç ile bireyler kentli olmayı öğrenecek, kent kimliğini kazanacak ve kente olan aidiyet duygusunu benliklerinde oluşturacaklardır. Bu aidiyet duygusunun ve kimliğin kazanıldığı mahalleler bu aracın oluşmasının ilk aşamasıdır. Komşuluk ilişkileri ile başlayan kültür aktarımı, topluma karşı duyarlılığın, paylaşımın, yardımlaşmanın, sosyal ağın kurularak adım adım kentlilik bilinci oluşumuna giden yolun başlangıcını mahalleler oluşturmaktadır. Mahalleler kent planlamasının en küçük yönetsel ve fiziksel birimidir.

Yapılan araştırmanın temel konusunu, kentlilik bilinci oluşturma sürecinde mahalle kültürünün incelenmesi (Karaman Örneği) oluşturmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı ise, Karman'da komşuluk ilişkilerine bağlı olarak ortaya çıkan mahalle kültürünü ve buna bağlı olarak oluşan kentlilik bilincini tespit etmektir.

Bu doğrultuda yapılan araştırma kentlilik bilinci literatür taraması, mahalle kültürü literatür taraması, araştırmanın amacı, yöntemi ve bulguları, ve araştırmanın uygulama alanı olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır;

Birinci bölümü, araştırmanın kentlilik bilinci yönünden incelenmesinin kuramsal çerçevesi oluşturmaktadır. Bu bölümde kent tanımlarına, kent tarihine, kentleşme, kentlileşme, kent kültürü ve kentlilik bilincine yer verilmiş ve farklı düşünürlerin kent, kent tarihi, kentleşme, kentlileşme, kent kültürü ve kentlilik bilinci hakkındaki tanımları yapılmış, düşünceleri incelenmiştir. Kentlilik bilinci öğeleri, kentlilik bilinci oluşma süreci hakkında teorik bilgiler yer almıştır. Bu bölümde yer alan bilgiler kentlilik bilinci ile ilgili yapılan alan araştırmasının değerlendirilmesinde ve oluşturulmasında yol gösterici olmuştur.

İkinci bölüm, araştırmanın mahalle kültürü yönünden incelenmesinin kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölümde mahalle kavramı kendi içerisinde irdelenmiş,

mahallelerin yerleşim düzenlerine, komşuluk ilişkilerine ve toplumsal,kültürel ve sosyal işlevlerine bakılmıştır. Mahallenin tarihsel gelişimi ve Türkiye’de mahalle oluşumu incelenmiş olup, mahalle kültürünün oluşması ve mahalleli olma kavramları incelenmiştir. Bu bölümde yer alan bilgiler mahalle ile ilgili yapılan alan araştırmasının değerlendirilmesinde ve oluşturulmasında yol gösterici olmuştur.

Üçüncü bölümde araştırmanın amacı, önemi, kullanılan yöntem ve teknikleri, araştırmanın kısıtları, soru ve hipotezleri, evreni, örnekleme ve anket formlarının oluşturulması süreci bulunmaktadır.

Dördüncü bölüm ise, araştırmanın uygulama alanından oluşan istatistiksel verilerin ve degerlendirmelerinin yer aldığı bulgular bölümüdür.

Çalışma, elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve yapılan önerilerin de yer aldığı sonuç bölümü ile sonlandırılmıştır.

## **BÖLÜM 1: KENT,KENTLEŞME,KENT KÜLTÜRÜ VE KENTLİLİK BİLİNCİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

Kent, pek çok bilim dalının konuları arasına girmektedir. Kentlerin oluşması ile birlikte sosyal bilimlerde tartışma konusu haline gelen kentleşme sürecinde, toplumsal, siyasal ve kültürel olarak büyük bir dönüşüm geçiren kentlerde yaşayan bireyler de oluşması gerektiği düşünülen kentli kimliği de sorgulanmaya başlanmıştır. Birbirinden farklı değerlere, gelenek göreneklere, anlayışlara sahip bireyleri aynı sınırlar içerisinde buluşturan kent kültürü, özellikle kentleşmenin getirmiş olduğu olumsuz etkileriyle boğuşan en önemli kavramlardan biridir. Kent kültürünün oluşması ise ancak ortak bir kentli kimliği yaratmakla mümkündür Ortak bir kentli kimliği etrafında birleşmek ise bizi kentlilik bilinci kavramına getirmektedir.

Bu sebeple literatür taramasının birinci bölümünde kent, kentleşme, kentleşme, kent kültürü ve kentlilik bilinci kavramları irdelenmiş ve tüm çerçevesi ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

### **1.1. Kent Kavramı**

Basit bir tanımlama yapacak olursak kentler, insanların gündelik hayatlarını planladıkları şekilde yaşadıkları, toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik olarak örgütlenen mekânsal alanlardır. Bu mekânsal alanların insanların fiziksel, kültürel, sağlıklı ve toplumsal olarak yaşayabilecekleri ortamlar olması önem arz etmektedir.

Kent kelimesi Genel Türkçe Sözlük'te şehir kelimesi ile aynı anlamı ifade etmektedir. Köken olarak Farsça “şehir” kelimesinden gelen kelimenin sözlükteki anlamı “Nüfusun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle

tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site” olarak ifade edilmektedir ([www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr), 08.08.2016).

Laborit kentin, insanların yaşamını sürdürmesi açısından oluşturulan bir araç olduğunu dile getirir. Laborit insanlığın temel amacının kent kurmak olmadığını, yaşamını devam ettirebilmek için diğer bütün canlılar ile ayrılmaz bir bütün oluşturmaları, dolayısı ile karmaşık bir yapıya ve örgütlenmeye ihtiyaç duyulmasından dolayı kentin oluşturulduğu düşüncesini savunmaktadır. Dolayısıyla ona göre “kent bir insan ürünüdür”. Dolayısıyla kent sadece bu amaçların gerçekleşmesi için temel bir araç ve kârdır. Kent, içerisinde yaşayan insanların ayakta durabilmeleri adına gerekli çıkarları gerçekleştirmesine yardımcı olur. Yani kenti kullanacak insan yoksa kentler de olmaz. Kent aynı zamanda Laborit’e göre iletişim araçlarının yardımıyla bilgilerin yayılmasını sağlayan ve toplumsal yapının sürdürülmesi için gerekli gereksinimlere cevap vermeyi amaçlayan bir araçtır (Laborit, 1990: 21-26).

İsbir (1991: 8) kent tanımında şu ifadelere yer vermektedir; “Şehir, insan ilişkileri açısından ancak belirli nüfusa sahip toplumlarda karşılanması mümkün olan fizyolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçların belirli düzeylerde karşılandığı; her ülkenin kendi özelliklerine göre kriterlerini belirlediği fiziki yerleşme alanlarıdır”. İsbir’in tanımında da belirttiği gibi kentler fiziki birer yerleşim alanıdır.

Kıray ise, “Kentleşme Yazıları” adlı kitabında kentin tanımını “kentler bilindiği gibi tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme

biçimleridir. Bu özellikleri ile yalnız başına var olamazlar; çevrelerindeki diğer yerleşmelerle etkileşim içerisindeydirler” sözleri ile ifade etmektedir (Kıray, 2007: 28).

Birçok bilim dalına konu olan kent kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Farklı bilim dallarında yapılan çok fazla tanımı olmasından kaynaklı tanımlar arasında bağ kurulması zor bir işlem olmakla beraber bazı tanımlar ise birbirinin tekrarından ibarettir. Örneğin Murray Bookchin “Kentsiz Kentleşme” eserinde “En iyimser tanımla kent, bir eko-topluktur” ifadesine yer verir ve kitabının önsözüne bu cümle ile başlamaktadır (Bookchin, 1999: 9). Ayrıca Bookchin kitabında kentlerin yalnızca pazar yeri ve üretim merkezi olarak görülmesinin de yanlış olduğunu ifade etmektedir. Kentte yaşayan insanların da kent kadar önemli olduğunu vurgular ve kentin “etik bir insan birliği, ahlaki ve aynı zamanda sosyo-ekonomik bir topluluk” olduğundan da bahsetmektedir (Bookchin, 1999: 15).

Weber (2003: 86-87) “Şehir” adlı kitabında kent ile ilgili birçok önemli bulgular saptamış ve farklı tanımlamalar üzerinde durmuştur. Dikkat çeken en belirgin özellik ise kentleri daima “Avrupa Şehirleri” olarak tanımlamasıdır. Bir kentte mutlaka pazar yeri olması gerekliliğini vurgular ve “şehir bir pazar yeridir” ifadesini kullanır. Bu doğrultuda iktisadi şehir tanımlaması yapar ve ; “ şehir, sakinlerinin hayatlarını tarımdan değil, esas itibariyle ticaret ve alışveriş ile kazandıkları bir yerleşim yeridir” cümlesi ile bu kuramını ifade etmektedir. Weber Avrupa kentlerinin tanımını yaparken kentlere bir sınır çizmektedir. Kenti “pazar yeri, alışveriş, ticaret merkezi ve kalenin” bulunması gereken bir yerleşim düzeni olarak belirlemektedir. Bu tanımlamaya göre kentler “parasal kazanım yoluyla kölelikten özgürlüğe yükselmenin” mümkün olduğu yerleşim yerleridir ve bu

durumun çıkardığı ilke ise “şehrin havası insanı özgürleştirir” ilkesidir (Weber,2003: 119-123).

Weber Avrupa Şehir Teorisi gelişiminde Simmel'in çalışmalarını incelemiş ve “şehir çoğu kere, büyük bir kalabalığın yoğun bir şekilde yerleştiği ve sakinlerinin birbirleri ile karşılıklı kişisel tanışıklıklarının olmadığı kadar geniş bir koloni oluşturdukları bir alan olarak düşünülür” tanımına yer vermiştir (Weber, 2003: 63-64). Bu durum kentlerde yaşayan bireylerin birbirinden bağımsızlaşarak, herhangi bir ilişki içerisinde olmayıp, kültürel paylaşımların kentlerde bittiği hissine kapılmamıza neden olmaktadır.

“Kent, sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik etkinliği olan, tarımsal ürünler de dâhil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleksel rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu, çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin gittikçe arttığı, merkezi ve yerel yönetimi temsil eden yönetsel kurumların bulunduğu, yerel, bölgesel ya da uluslararası ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplumdur” (Bal, 2006: 30).

“Kent, tarihin farklı dönemlerine ait fiziksel, sosyal ve kültürel katmanların üst üste kurulması sonucu oluşan fiziksel, mekânsal ve sosyal bir ortamdır. Bu tanım, kentin sadece fiziksel bir mekân olmadığını, toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerini de kapsadığını, bu değerlerin fiziksel mekândaki anlatım aracı olduğunu açıklamaktadır” (Biro, 2008: 28).

Yetim kent tanımını daha genel olarak vermektedir. “Kent, nüfusu belirli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi daha çok tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve



kendi nüfusundan başka, etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan bir yerleşim birimidir” ifadeleri ile kent tanımını yapmaktadır (Yetim, 2014: 74)

Kent, ülkelerin kendi özelliklerine göre belirlenen, sanayi, ticaret ekonomik etkinliği olup tarım ürünleri de dahil olmak üzere tüm üretilenlerin dağıtımının yapıldığı, belli sınırlar içerisinde yoğunlaşmış insanlar arasında sosyal tabakalaşmanın olduğu, toplumsal dikey ve yatay hareketliliğin, sivil toplum kuruluşlarının önem kazandığı fiziki yerleşim alanlarıdır (Keskin, Sağocak, Vural Arslan, 2015: 26-27).

## **1.2 Kente Kuramsal Yaklaşım**

İnsan sosyal bir varlıktır ve aşk ilişkilerinden, yapılan savaşa kadar her zaman başkalarına ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple gruplar inşa etmekte olan insanlar toplumdan ayrı düşünülemez (Bozkurt, 2015: 3) Bir arada yaşama istekleri ve sosyal ilişkiler kurma istekleri yerleşme düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Bu toplumsal oluşum kentleri ortaya çıkarmıştır (Bek, 2013: 4)

Mumford (2007: 34) kentin tarihini ortaya çıkarılan bulgular sonucunda, neolitik çağ kültürünün son evrelerine dayandığını dile getirmekle beraber “kentin ortaya çıkışını aslında paleolitik ve neolitik çağ unsurlarının daha erken dönemlerde bir araya gelişinin nihai sonucu olarak” değerlendirmektedir. Ve yine tarım devrimiyle birlikte tohum ıslahı, saban tarımı ile tarımda sulamanın kullanılması kentlerin ortaya çıkışında önemli bir etken olmuştur. Mumford, insanların yerleştikleri mekânların sadece yaşamlarını devam ettirmek için kullandıkları alan olmadığını, geçmiş ve geleceğin düşünüldüğü, cinsel üremenin gizemini, ölüm ile ölüm ötesinin gizemini anlamaya çalışan alanlar olması dolayısıyla kentlerin ortaya çıkmasına olanak sağlayan, ekonomik tabandan ayrı tutulmada kutsal alanların oluştuğu, tiyatroların, üniversitelerin varlığına kadar birçok çeşitliliğini içinde

barındıran kuramların kentlerin başlangıcında olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda kenti “ henüz sabit bir yerleşim alanı olmadan önce bile, insanların belli dönemler bir araya geldikleri bir toplanma yeri” olarak değerlendirmektedir (Mumford, 2007: 21).

Sjoberg kentleri, sanayi öncesi kent ve sanayi kenti olarak iki aşamalı incelemektedir. Sjoberg sanayi öncesi kentin sanayi kentinden farkının ilk olarak “teknoloji”, ikinci olarak ise “ekonomik eylemler” olduğunu belirtmektedir. Sanayi öncesi kentlerde üretim organik olarak yapılmakta, kent içerisinde ki ulaşım hayvan gücü ile sağlanmaktadır. Sanayi öncesi kentlerde sosyal güç, kentin sosyal örgütlenmesine dayanan bir ekonomik yapılaşmayı oluşturmaktadır. Kentler de din faktörü sosyal yaşantıyı etkisi altına almaktadır. Dinin kent yaşamının merkezi olmasının yanında, pazar yerleri ve lonca örgütlenmeleri önemli yer tutmaktadır. Sjoberg bununla birlikte kentte dikey bir tabakalaşmanın olmadığını dile getirmektedir. Bunun sebebinin sanayi öncesi toplumlarda direkt olarak üretimle uğraşmayıp orta tabakada yer alan toplumun geçiminin sağlanacağı ürün ve hizmetlerin bulunmaması olduğunu belirtmektedir. Sanayi öncesi kentlerde elit tabakayı, büyük arazi sahipleri, din, devlet ve eğitim alanlarında görev yapmakta olan önemli kişiler oluşturmaktadır. Sosyal örgütlenmede lonca önemli yer tutmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin örgütlendiği yerlerdir ve mesleğini sürdürmenin tek yolu lonca üyeliğinden geçmektedir. Bu üyelikte temel olgu akrabalık ilişkileridir. Bu durum da aile kurumu ile lonca kurumu arasındaki sıkı bağın bir simgesi olmaktadır. Mekânsal konumlandırmada sanayi öncesi kentlerde ki sokaklar sosyal ve ekonomik yapı ile uyum göstermekte, sokaklar insan ve hayvan taşıt araçlarının geçebileceği kadardır. Konutlar sıkışık düzende yerleşmiştir. Kentin elit tabakası dediğimiz yaşayanları, kent merkezinde dükkânların olduğu alanlarda yaşamaktadır. Alt tabaka olarak nitelendirdiğimiz toplum kentin dışında yaşamaktadır. Mahallelerin yan yana ve sokakların sıkışık olmasının sebebini de Sjoberg

kent içerisinde ki haberleşmenin ve ulaşımın kolaylaştırdığını belirtir (akt. Aslanoğlu, 2000:33-37).

Sjoberg sanayi kentini, sanayi öncesi kentten ayıran olgunun teknolojinin ilerlemesi ile oluşan sanayi ve ticaret merkezlerinin oluşumu olarak nitelendirmektedir. Kentlerde ki dini ve idari işlevler tüm değerlerini yitirmişlerdir. Teknolojinin her alanda kendini hissettirmesi kentler de yoğun nüfusa ve örgütlenmeye, mekânsal olarak genişlemiş yollara ve yükselen yapılar olarak kendini göstermektedir. Üst ve orta grup kent çevresine yerleşmiş, alt tabaka daha merkezi yerlerde yaşamına devam etmektedir. Sanayi kentlerinde sanayide, hizmet sektöründe ve tarımsal alanlarda çalışanların çoğalması sosyal bir tabakalaşma oluşturmuştur. Bu durumda toplum da dikey bir hareketliliğin varlığını göstermektedir. İnsan ilişkileri önemsenmekte ve topluluklardaki sosyal farklılıklar hoşgörü ile karşılanmaktadır. Sanayi kentlerinde Sjoberg çöküntü bölgelerin oluştuğunu ve bu bölgelerde yaşayan bireylerin kentin sosyal örgütlenmesinin dışında kaldıklarını ifade etmektedir (akt. Aslanoğlu, 2000: 43-45).

Mumford gelişen teknoloji ile birlikte büyüyen sanayinin kentlerin genişlemesini ve yeni sanayi alanlarının kurulması gerekliliğinin desteklendiğini söylemekte ve bu destekte ki gücün adı “kapitalizme” dikkat çekmektedir. “Kapitalizm” tüm oranları değiştirmiş ve kentin büyümesinde rol oynayan tüccarlar, sermaye sahipleri ve bu kişilere hizmet veren toprak sahipleri sanayileşmenin de baskısı ile kentlerin büyük oranda genişlemesini sağlamıştır. Kentin kendi yapısındaki geleneklerin bir hükmü kalmamış ve pazar yeri olgusu sınırları kalkarak kar getiren her alan pazaryeri haline dönüşmüştür (Mumford, 2007: 499-503).

İnsanların çoğalarak nüfusun artmasıyla kentler köy yerleşim alanlarından farklılaşmış, pazar yeri, askeri, ticari faaliyetleri içerisinde barındıran bir işleve sahip olmaya başlamıştır. Bu durumda kentlerin ortaya çıkışlarının temelinde ekonomik, dini ve sosyal süreçler yatmaktadır (Bek, 2013: 4).

Kentlerin oluşmalarını tek bir nedene bağlamak bizleri yanılgıya götürmektedir, çünkü kentler içerisinde yaşayan toplumun temel yapısı ile ilişkilidir. Kentlerin ortaya çıkması karmaşık bir temele sahip olmakla beraber, birden fazla değişkenin bir birleri ile etkileşimi de sürece dâhil edilip kavramsal bir bakış açısı altında değerlendirilmelidir. Aslanoğlu Kent, Kimlik ve Küreselleşme eserinde bunları belirleyen kuramsal yaklaşımları sırası ile “artı ürün-hidrolik toplum kavramı, pazar yeri olarak kent, askeri kuramlar ve dinsel kuramlar” olarak incelemektedir. Bunlar belirleyici fakat birbirine doğrudan bağlı olmayan nedenlerdir. Eserinde birden fazla nedenin karşılıklı etkileşimi içinde kentlerin ortaya çıkışını ele alan yaklaşımları Childe, Sjoberg ve Lampard’ın geliştirdiği kavramsal çerçevelerle dile getirmektedir. Childe’nin geliştirdiği kavramsal çerçeve kentleri “büyüklük, nüfus yapısı kamu sermayesi, kayıt tutma ve bilim, ticaret” olarak beş temel başlık altına alarak değerlendirmemizi sağlamaktadır. Sjoberg ise “Uygun ekolojik taban, kent öncesi yerleşme biçimlerine göreli olarak gelişmiş teknoloji, Sosyal örgütlenme ve gelişmiş erk yapı” koşulları altında kentlerin ortaya çıkışlarının değerlendirilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Lambard’ın geliştirdiği kavramsal çerçevede kentlerin ortaya çıkışını “kentlerin kökenini nüfus yoğunlaşması-teknolojik kapasite-örgütlenme-çevre değişkenlerinin belirlediği bir ilişkiler çerçevesinde sorgulamaktadır” (Aslanoğlu, 2000: 17-32).

Weber’de kentlerin oluşum nedenlerini maddeler halinde vermektedir. Weber kent kavramını araştırırken dünya tarihi içerisinde yapmış olduğu araştırmalar dahilinde

“kentsel topluluk teorisini” ortaya koymaktadır. Her topluluk kendi içerisinde ayrı ve sınırları belli olan yaşam kalıplarını içermektedir. Kendi kendini zaman içerisinde yenileyebilen bu kalıplar olası bir karmaşıklık durumunda düzenini tekrar kurabilmektedir. Bu sınırlı kalıplar içerisinde kent kendi ortaya çıkardığı yasalara uymaktadır. Bir yerleşim alanının tam olarak kent olabilmesi ve kentsel topluluk oluşturabilmesi için, ticari ilişkileri geliştirmesi gerekmektedir. Weber bu gelişimin oluşabilmesi için kentlerde olması gerekenleri ise beş madde halinde sıralamaktadır. Bu maddeler; “İstihkam, Bir Pazar, Kendine ait bir mahkemesi veya hiç değilse kısmen özerk hukuku olması, İlgili bir birlik biçimi, Hiç değilse kısmen özerklik ve kendi kendini yönetme ve de sonuçta, şehir sakinlerinin katıldığı seçimlerle iş başına gelen idari yetkililerce yönetim” olarak verilmektedir (Weber, 2003: 68-70).

### **1.2.1 Anadolu -Türk Kentleri**

Kentler oluşum biçimleri içerisinde değişiklik gösterse de, tüm coğrafi alanlara kurulmuş bu alanlar değişim sürecine paralel bir oluşum sergilemiştir. Türklerin Orta Asya’dan göç ederek Anadolu’ya yerleşmesi ve aynı zamanda İslamiyet dinini kabul etmeleri ile yeni bir devlet örgütlenmesi oluşturulmuştur. Bu süreçte kentlerin oluşumunda, şekillenmesinde ve toplumsal değişimde de İslam dinin gereklerine göre hareket edilmiştir.

Bu kent görünümünü tanımlamadan önce İslam Kent özelliklerini tanımamız yol gösterici olacaktır. Lapidus İslam toplumlarını tanımlarken dört toplumsal örgütlenme kademesi sıralamaktadır.

- “ 1. İmparatorluk veya devlet örgütü
2. Toplumun mezhepler arasında örgütlenmesi
3. Esnaf-ahi örgütleri (loncalar)

4. Mahalleler (sosyo-ekonomik ve dinsel açıdan homojen özellik gösteren komşuluk birimleri )” (Alver, 2013: 35).

İslamiyet dinini benimsemiş topluluklarda “din-iktisat ve şehir” arasında doğrudan bir bağlantının olmasını Peygamber’in kente ilk olarak bir mescid ve pazar yeri inşa etmesi gösterilebilir. İslam düşüncesi kent tanımlamaları içerisinde, Cuma namazının şartlarından birinin kentte ikamet etmek olduğu dile getirilmektedir. Hz. Ali’nin cümlesi buna örnek verilebilir; “Cuma namazı, teşrik tekbiri, Ramazan ve Kurban Bayramı namazları ancak toplu bir yerleşim bölgesi, ya da büyük bir şehirde eda edilirler” (Ceziri, 1980:535., akt; Bergen, 2010: 141-142). Elmalı Hamdi’de Cuma namazının kentlerde oturanlara farz olduğunu dile getirerek bu görüşü desteklemektedir. Elmalı Hamdi’nin yaptığı tanımlamada “şehirden maksat, valisi, hakimi, müftüsü bulunan yerleşim merkezleri de şehir hükmündedir, buralarda oturanlara da Cuma namazı farzdır” (Yazır, 1997:307, akt; Bergen, 2010:142).

İslamiyet’i benimseyen toplulukların tarihsel evresi incelendiğinde, İslam kentlerinde yaşayan bu toplulukların sosyal dayanışma duygusu ile bütünleşmiş, birbirleri ile sıkı bağlar geliştiren ve birliktelik ortamı içerisinde yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bunun sebebi olarak da, kentlerde yaşayan bu toplulukların İslam dinin gerekleri olan bu değerlerin bir Ulema rehberliğinde yaşanmaya çalışılması gösterilebilir. İslam dininin içerisinde barındırdığı yardımlaşma, dayanışma, eşitlik ilkeleri kentlerde yaşayan toplulukları da bu yönde etkilemiş ve aynı zamanda İslamiyet’in ırk ve sınıf ayrımını reddetmesi, bu dini benimseyen toplumlarda bir arada dayanışma içerisinde yaşanmasının da sebebini ortaya çıkarmıştır (Müdessir, 1997, akt; Sinemillioğlu, 2006: 24) .

Tezin genel kapsamı doğrultusunda Anadolu - Türk kentleri, Anadolu Türk Kenti, Osmanlı Kenti ve Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türkiye’de Kent başlıkları altında değerlendirilecektir.

### **1.2.1.1 Anadolu Türk Kenti**

Kentlerin oluşum şekilleri de tıpkı İslam Kent’lerin de olduğu gibi fethedilen kentler üzerinde değişiklik yapılarak yeni kentlerin oluşturulması şeklinde olmuştur. Kentlerin coğrafi şekillendirilmesi tıpkı Bizans, Roma kentleri gibi Selçuklu Döneminde kurulan kentler de askeri, siyasal sıkıntılar üzerine belirlenen sistemler üzerine inşa edilmişlerdir (Solak, 2014: 76-77).

Türk kentlerinin tarihsel evrenini incelediğimiz de Bizans’ın mekânsal izlerini görmemiz mümkündür. Anadolu topraklarının Bizans hâkimiyetinden alınması ile Bizans yerleşme kültürünün üzerine Türk kültürü ile birleşen bir sentez oluşturulmuştur (Özcan, 2006: 162-163). Türkler bu kentlere yerleştiğinde kentlerin yerleşim konumlandırılmasında büyük değişimler yapmamışlardır. Genelde yıkılan, tahrip edilen kentlerin yakınlarına yerleşmiş ya da bu yapıları düzenleyerek bunların üzerine kentler kurmuşlardır. Bu kentlerde kale yapımına önem verilmiş ve yerleşmelerin çoğunda pek çok yeni kale inşa etmişler, stratejik konumu önemli olan yerlerdeki kaleleri onarmışlardır (Kejanlı, 2010: 289-290).

Selçuklu devletinde 13. Yy’dan itibaren ticaretin gelişmesi ile kale yerleşmelerinin dışına çıkılıp ovalara yayıldığı, siyasi iktidarın zayıflaması üzerine tekrar kalelere yerleştikleri görülmektedir (Özcan, 2006: 163).

Bu kentlerin İslamiyet’i benimsemeleri kentin düzeninde dinin önemli olduğunu göstermektedir. Örneğin Selçuklu Devleti aldıkları kentleri, kendi kültürlerine ve dini yapılarına dayanarak yeni bir kent görünümünü oluşturmuşlardır. Kentleri kültür, ticaret ve

yaşam merkezi haline getiren Selçuklular camiler, kervansaraylar, çarşı, gibi kent yapılanmasında gereken temel mekânları dini özelliklere göre düzenlemiş ve yerleşim alanlarını oluşturmuşlardır (Alver, 2013: 35).

Selçuklular döneminde Anadolu'da tarım toplumu özellikleri yaşanması dolayısıyla, mekansal boyutta kentlerde buna göre şekillenmiştir. Ne kadar bir tarım toplumu olarak görülse de kent hayatının çok gelişmiş olması sonucu sanayi ağırlıklı bir yapı ve ticaretin yapıldığı da görülmektedir. Selçuklularda kent, semtlere, semtlerde mahallelere ayrılmış durumdadır. Her mahallenin başında iğdiş ve onların üzerinde yer alan iğdişbaşı yer almaktaydı. Anadolu Selçuklu Devleti de Büyük Selçuklu Devletinin devamı niteliğinde bir yönetsel organizasyon kurmuşlardır. Fakat Anadolu Selçuklu Devleti için İslami devlet olarak bakmak çok doğru olmamakla birlikte, bu devletin yönetim şekli hiçbir zaman teokratik bir tutum sergilememiştir. Bu sistem için yarı-dini ifadesi doğru olabilmektedir. Kentlerde merkez-uç ayrımı olması teşkilatlanmalarda kent yönetiminin kurumsallaşması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Kentlerde yaşayan toplumlar sosyal bir yapı oluşturmuş olup, halkın katılımının fazla olduğu, bürokratik bölünmelerinin fazla olmadığı kentli bir yapı mevcuttur. Kent kadı, muhtesip (denetçi) ve subaşı (emniyet amiri) tarafından yönetilir bunların yardımcılığını da esnaf üstlenmekteydi. Kentlerde neredeyse tüm hizmetler vakıf tarafından yerine getirilmekteydi (Ökmen ve Yılmaz, 2009:91-93).

Selçuklu kentlerinin yerleşim ve yaşam düzenleri İslam dinin gereklilikleri üzerine şekillenmiştir. Kentin merkezine Cuma Cami (Ulu Cami) inşa edilmiş, medreseler, hamam, pazar yerleri bu cami etrafına konumlandırılmıştır. Devlet fethederek aldığı topraklar üzerine kurulmuş olan kilise ve şapelleri cami ya da mescide dönüştürmüş olup, Sünni İslam geleneğine göre medreseler ve tekke-zaviyeler inşa edilmiştir. Orta Asya ve İran



devletlerinden de etkilenen Selçuklu Devleti, kentlerinde vakıf aracılığı ile kütüphane, darüşşifa gibi daha birçok kamu hizmeti veren yapıları ile dikkat çekmektedir (Solak, 2014: 77).

Anadolu da kurulan kentler büyük ölçüde ulaşım ağı üzerine konumlandırılmıştır. Bu kentler birbirlerine kara ve ticaret yolları ile bağlanmakta olup, kentlerin çoğunlukla nehir ve vadilerin kenarlarına kuruldukları görülmektedir. bunun en büyük nedeni tabii ki suyun kullanım kolaylığını sağlamaktan gelmektedir. Bu alanlara kurulan kent ve kasabalar küçük ve orta büyüklükten oluşmaktadır (Kara, 2014: 190).

### **1.2.1.2 Osmanlı Kenti**

Osmanlı Devletinde kentlerin yönetimi de dahil, yönetim kurumları Selçuklu Devletinin devamı olarak ortaya çıkmıştır. Aktüre (1978) İslam kent özelliklerinin Anadolu da Osmanlı Devleti kurulduktan sonra oluşan kentlerde var olduğunu dile getirmektedir (Aktüre, 1978., akt; Sinemillioğlu, 2006: 10) .

Anadolu'da 14.yy'dan itibaren Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti görülmektedir. 1299-1923 tarihleri arasında güçlü bir imparatorluk kurmuş olan Osmanlı Devleti yüzyıllar boyunca Doğu Avrupa ve Balkanlara sahip olmuş ve yönetmişlerdir. Anadolu'nun tarihte köklü bir geçmişe sahip olması, Osmanlı Devletinin köklü bir geçmişi olduğunu bizlere göstermektedir. Ticaretin Osmanlı da daha gelişmiş olması kentlerin üzerinde de etkisini göstermektedir. İkiyüz yıllık tarihi geçmişi bulunan Osmanlı Devletinin yaptığı fetihler ve yerleştiği topraklar üzerinde büyük bir imparatorluk kurması ile kentlerde birbirinden farklı dini, etnik grupların bir arada yaşaması, toplumsal açıdan bir çeşitlilik ve kültür sentezi oluşturmuştur.

Osmanlı kenti Anadolu Türk kentlerinin özelliklerinden farklılık göstermeye başlamıştır. Bu kentler, “Türkistan ve İran Kenti, İslam Kenti ve Anadolu Bizans kentinin

bileşimi olarak” kendini göstermektedir. Kale biçiminde yerleşim düzenin Osmanlı Devletinde devam etmediği görülmektedir. Bu kentler “dağ eşiği kentler” olarak gösterilmektedir. Stratejik konumu önemli olan yerlerdeki kaleler onarılmış, kent dışlarına, limanlara ve koruma amaçlı stratejik öneme sahip yerlere yapılan kaleler Fatih Sultan Mehmet zamanında başlamış Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar devam etmiştir (Kejanlı, 2010: 293-295).

Osmanlı kentleri kendinden önce kurulmuş olan Türk/İslam devletlerinin özelliklerini taşımaktadır. Ama bu kentler için İslam kenti demek yanlış bir ifade olmakla beraber, İslam kenti özelliklerinin görüldüğü, kendine özgü yapısı olan kentlerdir, tanımlaması daha doğru bir ifade olmaktadır. Tıpkı Selçuklular Döneminde olduğu gibi vakıf, Osmanlı kentlerinin oluşmasında, şekil almasında, gelişmesinde rol alan en önemli aktördür. Kentlerin kendine özgü yapısının oluşmasında öncü rol üstlenen vakıflar, özellikle sosyal, kültürel, ekonomik ve halen günümüzde de varlığını sürdüren, örnek alınan Osmanlı mimarisinin oluşmasında sağlayan kurumdur (www.aksitarih.com, 2013). Osmanlı Devletinde yer alan kentler, vakıf sistemi üzerine kurulmaktadır. Kentin oluşmasında ve teşkilatlanmasında ana etken olan vakıflar, kentlerin inşa edilmesinde bir aracı görevi üstlenmektedir. Padişahın emrinde olmayan vakıflar, kentin ileri gelenlerinin bir araya gelmesi ile oluşmuş olup kentlerin yapılanmasında halkın istekleri göz önüne alınarak işlevselliğini oluşturmuş kurumlardır. Kentin alt yapısını, sosyal donanımının oluşmasında ve kent merkezlerinin oluşmasında büyük rol oynayan vakıflar, kent içerisinde dağınık halde bulunan sosyal kurumları bir site içerisine toplamış ve bu kurumların yanlarına işyerleri inşa ederek bunların kira gelirlerinin vakıf geliri olarak değerlendirip, kentte sosyo-ekonomik bir canlılık sağlamıştır (Kara, 2014: 193-199).

Osmanlı Devletine ait birçok kaynakta kent kelimesinin karşılığı, Cuma namazının kılındığı, pazar yerleri olan ve pazarların kurulduğu alanlar olarak tasvir edildiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi de caminin kent yaşamında önemli bir yerinin olmasıdır (Kara, 2014: 186). Osmanlı Devletinin hukuk sistemine göre de bir yerin kent sayılabilmesi için devamlı ticaret yapılan alanların ve mekânların olması, aynı zamanda Cuma camisinin bulunması gerekmektedir. Kentlerin oluşumu ile başlayan kentleşme süreci aslında Osmanlı Devletinde kendisinden önce kurulan devletlerin izinden gitme yönünde ilerlemektedir. Bu kentlerde oluşan nüfus artışı tüccarların kentlere yerleşmesine sebep olmuş ve bu durumda kentlerin yapısında değişim ve bir dönüşüm oluşmasına gerektirmiştir. Kentleşme politikasına göre yerleşim düzeninde bir hiyerarşi olduğu görülmektedir. Bu politikalara göre kentler askeri ve idari merkezlere dönüşmüş, zanaatkârlar kentlere yerleşmiş ve bu sayede kentlerde yaşayan halkın yer değişimleri sağlanmıştır. Osmanlı Devletinin hukuk sisteminin İslam hukukuna bağlı olması, kentlerinde yönetiminde şeriat ve örfî arasındaki çelişki üzerine kurulan kanunlara dayandığını göstermektedir. Bu durumda kentlerde sonunda işlemez hale gelen bir yönetim şeklinin varlığının göstergesi olabilmektedir (Kejanlı, 2010: 294).

Osmanlı kentlerinin şekillenmesinin temelinde yer alan fiziki bileşenleri dört yapı üzerine yerleştirmek mümkündür. Bunlar; “cami, çarşı, bedesten ve mahalle” olarak kabul görmektedirler. Ticaretin önemli olduğu Osmanlı Devletinde kent merkezlerini çarşı oluşturmakta ve ikametgâh alanları ile ticaret merkezleri birbirlerinden farklı yerlere konumlandırılmaktadır. Kentler mahalleler üzerine kurulan bir yerleşim düzenine sahiptir. Mahalle yerleşkesi toplumun ihtiyaçlarına göre şekil almaktadır. Müslüman mahalleleri cami, mescit, gayrimüslim mahalleleri ise kilise ve havralar çevresine

konumlandırılmaktadır. Selçuklularda ve İslam Kentlerin de olduğu gibi kentin merkezi Ulu/Cuma Camiidir (Solak, 2014: 77-79).

### **1.2.1.3 Tanzimat Döneminden Cumhuriyet Dönemine Osmanlı Kenti**

Yapılan araştırmalar sonucu Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında oluşan kentlerin yapılarının temellerinin bu dönemde atıldığı ifade edilmektedir. Türkiye'nin modernleşme sürecinin başlangıcını oluşturan bu dönemde, Osmanlı Devleti toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik değişim içerisine girmiş ve kentler de buna paralel olarak değişmeye başlamıştır. Cumhuriyet rejimine geçişle Osmanlı Devleti döneminde oluşturulan kentlerin düzeni, yönetim şekli, kurumları, yapılanması tamamen değişmiştir demek yanlış bir ifade olmakla beraber devraldığımız mirasın üzerine eklemeler ve değiştirmeler yapılarak ilerleme kaydedilmiştir.

Avrupa da teknolojinin ve ekonominin gelişmesi ile ortaya çıkan sanayi toplumunun özellikleri, Osmanlı-Türk toplumunu da etkisi altına almıştır. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Tanzimat Fermanı ile Osmanlı kentlerinin büyümeye başlaması ile yeni yönetim biçimi arayışı içerisine girilmiştir. Kentler için yeni doğan ihtiyaçların karşılanmasına Osmanlı Devleti'nin geleneksel idare anlayışı ve vakıf örgütlenmesi yetersiz kalmış, Batı toplumlarının örnek teşkil ettiği dönemde Batı Avrupa da kurulan yerel yönetimler Osmanlı kent yönetimi için gündeme getirilmiştir. Batı kültürünün de örnek alındığı dönem, kentlerin mekânsal, sosyal, idari ve ekonomik yönden değişmesinin yerel yönetim bağlamında "yönetim-kent" birliği sürecinin başlamasına sebep olmuştur ([www.tarihtarih.com](http://www.tarihtarih.com), 2017).

Bu dönemde oluşumu başlayan yerel yönetimlerin amacı, giderek büyüyen Osmanlı kentlerinin temizlik, kanalizasyon, aydınlatma, kaldırımı gibi temel altyapı ihtiyaçlarının giderilmesi ve Osmanlı Devleti çatısı altında yaşayan gayri müslim halkın, müslüman halk

gibi yönetime katılımı sağlanarak, eşit siyasi haklara sahip olma isteklerinin karşılanmasıdır. Batılı kurumların örnek teşkil etmesi ile Osmanlı İmparatorluğunda yeni örgütler kurulmaya başlanmıştır. Kent için önemli olan kuruluşlardan olan Belediye örgütü örnek alınarak, ilk belediye örgütü 1854 yılında İstanbul'da Şehremaneti idaresi olarak kurulmuştur. Yine dönemin şartları gereği Osmanlı kentlerinde yeni bir sınıfsal fark oluşmuştur. Batı kentlerinde geçmişten beri var olan burjuva sınıfı geleneksel dönemde Osmanlı Devletinde hiçbir zaman oluşmamıştır. Tanzimat Dönemi sonrası Osmanlı Devletinde meydana gelen ekonomik değişimler sebebiyle “milletler arası ve sınıflar arası” farklılaşma kentlerde görülmeye başlanmıştır (Ökmen, Yılmaz, 2009: 106-109).

Batının örnek alındığı Tanzimat Döneminde oluşturulan örgütler ve kuruluşlar Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında kurulan örgütleri etkilemiş ve bir çoğu dönemin şartlarına göre gelişerek ve değiştirilerek günümüze kadar gelmiştir.

#### **1.2.1.4 Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türkiye’de Kent**

Cumhuriyetin ilan edilmesi ve ülkenin bu rejime geçmesi ile birlikte Cumhuriyet yöneticileri tarafından Türkiye’nin özellikle kentsel biçimlendirmede modernleşme süreci de başlamıştır. Ankara’nın başkent ilan edilmesi ile bu ilin göç alması, ilde yaşayan memur sayısının artması ve Türkiye’nin bu dönemde öncül kentlerinden olması dolayısıyla, kentsel planlamalarda ki ilk çalışmalar ve projelerde bu kentte uygulanmıştır. Bundan dolayı bu dönemde kent görünümünde Ankara ilini incelememiz yol gösterici olacaktır. Zira öncelikler bu kentte uygulanarak diğer kentlerde de hayata geçirilmiştir.

13 Ekim 1923 tarihinde Ankara başkent ilan edilmiş ve kentin mekân üzerinde yerleşimi için yeni bir dönem başlamıştır. Yoğun göç, artan nüfus ile başlayan ve konut yetersizliği, yüksek kira bedellerinden dolayı oluşan gecekondü bölgeleri ile birlikte daha önce görülmeyen sosyal, kültürel ve toplumsal değişimler bir planlama sürecine

gidilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu nüfus artışı ile halk kent yönetiminden hizmet beklentisine girmiş ve öncelik bu hizmet beklentilerine cevap vermek olması dolayısıyla yönetim yapısında değişikliğe gidilmesi zorunlu hale gelmiştir.

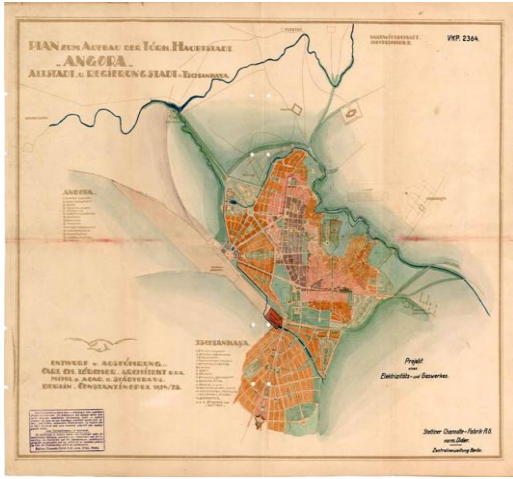
Ülkede oluşmuş bir seçim kavramı olmadan bu hizmet beklentisini karşılamak üzere ilk kez Ankara Belediye'si oluşturulmuş ve hükümet tarafından Belediye Başkanı (Şehremini) atanmıştır. Ankara iline modern bir kent görünümü kazandırmak ve çağdaş bir kent konumuna getirmek için “1930 tarihinde Belediye Kanunu, 1933 tarihinde Belediyeler Bankası ile Yapı ve Yollar Kanunu, 1934 tarihinde Tapu Kanunu, 1939 tarihinde Belediye İstimlak Kanunu” çıkarılmıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden birisi, özellikle kentlere hizmet vermek amacı ile oluşturulan 1580 sayılı Belediye Kanununu hazırlanmasıdır. Yine kentlerin modern bir kent görünümü alması isteği ile Alman kent plancısı Herman Jansen'a ait Jansen Planları Türkiye'nin yeni kent görünümleri için örnek alınmıştır. Bu dönemde Ankara'nın Batı kentlerinin örnek alınması ile yeni görünüm kazanması için yatırımlar ve kamulaştırma artmış ve bu yatırımlara kaynak yaratmak için 1926 tarihinde Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş, kentlerin planlama faaliyetlerinin işlerliğini kontrol etmek adına 1928 tarihinde Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulmuştur. Yüksek kira artışından memurları korumak adına 1929 tarihinde başlayan ve 1951 tarihine kadar süren “Mesken Tazminatı” ödenmiştir. Konut ihtiyacından dolayı 1935 yılından itibaren toplu konutlar ve kooperatifler oluşturulmaya başlanmıştır (Keleş ve Duru, 2008: 27-34).

Cumhuriyet döneminin kent planlamasının ilk girişimi “Lörcher Planı” olarak ifade edilmektedir Bu kent planları öncelikle Ankara için oluşturulmuş olup, diğer kentlerinde şekillenmesinin ana temasını oluşturmaktadır. Lörcher planının ana temasını “bahçe şehir, yeşil alan, park” gibi doğal görünüm oluşturur. Lörcher planında kentin yerleşim

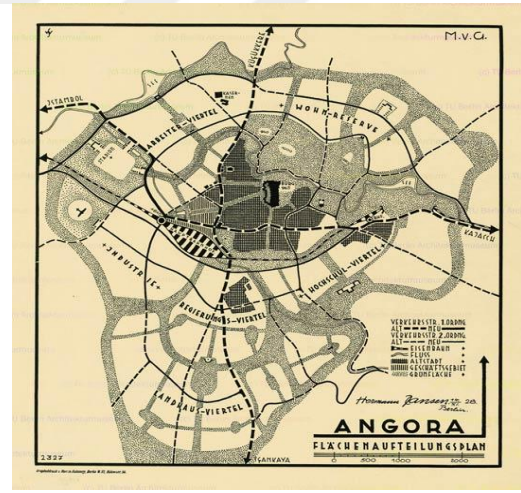
düzenini “Eski şehir” ve “Yeni şehir” temeli ile oluşturmuştur. 1924 yılında oluşturulan bu planda sürekli artan nüfus Eski Şehir ve çevresine yerleştirilmektedir. Bu planda Yeni Şehir, Eski şehrin dışında ve onu değiştirmeden geometrik bir eksen üzerine konumlandırmaktadır. “İstasyon- Meclis- Kale” üçlüsü üzerine kurulan eski şehir de Kale geçmişin ve geçmişten gelen kültürün bir göstergesi konumundadır ve “Güzel Kale” kavramını çıkararak planda Yeni Şehir kurulurken de aynı geometrik şekil kullanılmaktadır. Yeni şehir “Bahçe Şehir” düzeninde kurulmaktadır. Lörcher planında oluşturulan kamusal alanlar Osmanlı kentinde pek görülmeyen özenle “tasarlanmış caddeler, meydanlar ve parklardan oluşmakta; kentsel mekânın ve elemanlarının Cumhuriyet’in yönetim merkezini kurgularken oluşturdukları anlamsal vurgu ilk kez kurulmaktadır”. Alan olarak daha küçük ölçeklere göre düzenlenen Lörcher Planında “hastaneler, spor, parklar, devlet daireleri, mezarlık, mezbaha, hatta hapisane benzeri yeni kentsel hizmetlerin yer seçimini ve çoğunlukla yapılaşmasını da belirlenmiştir”. Ayrıca kamu kurumlarının artan memur nüfusu için memurlara yönelik toplu konut ve lojman inşası bu planlama döneminde başlatılmıştır (Cengizkan, 2010).

Hızla artan nüfusun yerleşmesinde yetersiz kalan Lörcher planının üzerine, üç şehir plancısı Hermann Jansen, Leon Jausseley ve Josef Brix’in raporlarından Belediye Jansen’in raporlamasını seçmekte ve Cumhuriyet Dönemi sonrası kentlerin düzeninin tarihini oluşturmaktadır. Jansen Planı, Lörcher planın kaldığı yerden devam etmektedir. Jansen, özellikle büyük kentlerin tasarımında dört temel esas belirlemektedir. Bunları “iktisat, trafik, sağlık ve estetik” olarak belirlemiştir. 1924-1925 tarihlerinde Lörcher Planı ve 1928-1932 tarihlerinde ki Jansen Planı, eski şehir ve çevresinde ki parsel alanlarının yenilemesini, küçük yollar açılmasını, kentin altyapısının yenilenmesini ve eğitim ile sağlık hizmetlerinin yapıları gibi ortak yapılaşma kararları üretmiş, eski şehrin dışında

kalan alanda farklılaşan bir yapı tarzı geliştirmişlerdir. Jansen Planında “bitişik nizam çeper blok” yapılaşma dikkat çekmektedir. Artan nüfus ile ortaya çıkan konut problemi azaltılması adına villa tipi müstakil konutlar yıkılıp, yerlerine daha yüksek katlı yapılara oluşturulmaya başlanmıştır. Kentlerin yerleşimi Avrupa kenti yapılaşmasına uygun olacak şekilde belirlenen sokak ve bulvar oluşturulmuştur. Jansen’in planında belirlediği sokak genişlikleri ile kat yükseklikleri ve nüfusun yoğunluğu arasındaki oranlar, tüm Türkiye de ki kentlerde uygulanmaya başlanmıştır. Lojmanlar ve memur konutları bu plan içerisinde de yer almaktadır (Cengizkan, 2010).



Şekil 1. Lörcher Planı (Cengizkan, 2010)



Şekil 2. Jansen Planı (Cengizkan, 2010)

Bu planların örnek alınması kentlerin mekansal düzenlenmesinde yeni bir gelişme olmuştur. Bunun yanında 1930’lı yıllara kadar Osmanlı yerel sisteminin korunduğu da gözlemlenmektedir. Kentlerin kavramsal ve niteliksel olarak gelişmesi için yerel yönetimler, bu yönetimin içerisinde yer alan özellikle belediyelerin fonksiyonu göz ardı edilemez. Batılı toplumlarda oluşan kentleşme kavramı Türkiye için 1950’li yıllardan sonra başlamıştır.

II. Dünya Savaşı’nın (1945) sona ermesi ile birlikte tüm dünya ülkelerinde ekonomik hareketlenmeler başlamıştır. Türkiye’nin 4 Temmuz 1948 yılında ABD ile



Ekonomik işbirliği anlaşması imzalaması sonucunda Türkiye ABD'den 1948-1951 yılları arasında Marshall Yardımları adı altında kredi almıştır. “Bununla birlikte, Marshall Planı'na bağlı olarak, ABD'nin pek çok Avrupa ülkesiyle birlikte Türkiye'ye 1948-1951 yılları arasında sağladığı ekonomik yardımlar sayesinde tarımda traktör kullanımı yaygınlaşmış ve ekilen alanlar büyümüştür” (Çoban, 2012: 83).

Bu alınan kredi yalnız tarım sektöründe değişimi sağlamamış Türkiye'nin sanayi gelişimi içinde kullanılmıştır. 1950 yılı ve sonrası sanayileşmenin artması ve tarımda makineleşme ile insan gücünün azaltılması kırdan kente göçün en büyük sebeplerindendir diyebiliriz. Sanayileşme ile oluşan yeni hizmet ve iş sahaları kentleri cazibe merkezleri yapmıştır. Daha önceki dönemde kent vardır, fakat nüfusun hızla artması kentlerin daha hızlı gelişmesine ve yeni olguların incelenmesine sebep olmuştur. “Bu teknik ve toplumsal değişmelerin sonucu olarak “işçi” sınıfı ortaya çıkmış ve yığınsal üretimin oluşturduğu işbölümü ve uzmanlaşma daha fazla işçiye ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak da kentlerin nüfusu hızlı bir şekilde artmıştır” ([www.fka.org.tr](http://www.fka.org.tr), 2016).

Artan işçi sınıfı ile kentlerin nüfusunun artması barınma sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu durum kaçak yapılaşmayı da arttırarak gecekondu bölgelerinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu bölgeler için “1951 yılında, Belediye Kanunu'nda yapılan değişiklikle konut yapma görevi belediyelerin zorunlu görevleri arasına girmesine sebep olarak, yerel yönetimlerin konut politikası oluşum sürecinde etkin rol alması hedeflenmiştir”(Alodalı, Tuncer ve Usta, 2014: 281).

Konutun önemini açıklamak bu dönemde kentlerin mekânsal ve toplumsal düzeni için önem taşımaktadır. Artan barınma ihtiyacı ve kent estetiği gereği devlet kentlerde konut politikasına yönelmiş ve yeni kurulan mahalleler de bu konutlara göre şekil almıştır. Apartmanlaşma, kooperatif ve özellikle kaçak yapılaşma da kentlerin en büyük problemi

haline dönüşmüştür. Çünkü bu durum beraberinde alt yapı gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Bu dönemde oluşmaya başlayan kentleşmenin olumsuz etkilerinden doğan sebeplerle kent planlaması disiplinler arası bir konu haline gelmiş ve başta ODTÜ olmak üzere, bu alanlarla ilgili bölümleri içerisine alan okullar açılmaya başlanmıştır. 1953 yılında kurulan SBF İskan ve Şehircilik Enstitüsü ile kent planlamasının toplumsal ve siyasal boyutları ile ele alınması konusu, eğitim kurumlarının konuları arasına ilk kez girmiştir (Keleş ve Duru, 2008: 37).

Bu dönemdeki en büyük gelişmeyi 14 Mayıs 1958 tarihinde yürürlüğe giren 7116 sayılı kanun ile kurulan İmar ve İskân Bakanlığı dememiz mümkündür (www2.tbmm.gov.tr,2016). Çünkü artık konut politikaları Bakanlık seviyesinde merkezi bir organın görev ve yetkilerine dâhil edilmiştir. Bu kanun ile kurulan İmar ve İskan Bakanlığının konut ile ilgili olan görevine madde 2’de şu ifadelerle yer verilmiştir; “Bakanlığın kuruluş amacına hizmet etmek için harita ve imar planı hazırlamak, yapılan fiziki planların gerçekleştirmelerini sağlamak, altyapı tesis projeleri için standartlar geliştirmek, gereğinde bunları yapmak, yapı malzemesi üretimi ve kullanımı konusunda gerekli tedbirleri almak, afetlerden evvel ve sonra çalışmalar yapmak ile görevlendirilmiştir” (www2.tbmm.gov.tr, 2016).

Bu dönemde oluşan itici ve çekici güçler olması dolayısıyla önlem alınması gerekmekteydi. Köy insanları itiyor, kentler ise insanları kendine çekiyordu. Kentlerde kültür farklılıklarının ortaya çıkması ile yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Kent kültürü kavramının ortaya çıkması ile insanlar arasında sınıfsal ayrılıklar yaşanmaya başlamış, köylü-kentli olma durumu ortaya çıkmıştır. Bu ve bunun gibi kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlara çözüm olabilmek adına 1960’lı yıllar itibari ile Türkiye planlı döneme girmiştir.

İlk olarak 1963-1972 yılları arasını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yapılmıştır. Bu planlamalar günümüzde de devam etmektedir. Kentler ile ilgili etkin çalışmalar özellikle 1973-1977 yılları arasında oluşturulan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Programında yer almaktadır. Konut ve bu konutların oluşturduğu mahalleler, çevresel problemler, geri kalmış bölgeler, yerel yönetimlerin etkin çalışması gibi konular bu planlama döneminde vurgulanmıştır ([www.tarihtarih.com](http://www.tarihtarih.com), 2017).

1960'lardan 1980'lere kadar Türkiye özellikle kentlerde oluşan yasa dışı konut bölgeleri ile mücadele etmiştir. Özellikle 1965 yılında yürürlüğe giren 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu ile kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesi için çok katlı apartmanların yapılması istenmiştir. Bu yasa ile mevcut kentsel doku yıkılıp yerine apartman olarak nitelendirilen çok katlı yapılar ve bitişik nizam evlerden oluşan mahalleler oluşturulmaya başlanmıştır. 1980 darbesinin olması ile durgunluk yaşanmış olmasına rağmen 1983 ve sonrasında iktidarında belli olması ile liberal ekonomik politikalar benimsenmiş, kentlerde bu durumda yeniden ilgi odağı haline gelmiştir. 1983'ten sonra gecekondular ve kaçak yapılar ruhsatlandırılmış ve bu bölgeler yasal konut bölgelerine dönüştürülmek istenmiştir. Yani Türkiye için kentsel dönüşüm sürecinde ciddi adımlarla başlamış sayılabilen bu süreç içerisinde peş peşe çıkarılan kanunlarla 2000'li yıllara kadar kentsel dönüşüm uygulamalarının yasal dayanağı oluşturulmuş ve apartman türü konutlar artık kentlerin oluşumunda temel rol oynamıştır (Yenice, 2014: 81-82) .

1980'li yıllardan öncesinden kentler için sadece mekân düzenlemesi önem arz ederken, 1980 sonrası teknolojinin gelişmesi, bilgi çağına giriş ile kentlere bakış açısı değişmiş, mekândan ziyade bütünsel bir değişim sürecine girilmiştir.

1980'lerin sonunda, ıslah imar planlarının yanı sıra kentsel dönüşüm projeleri de belediyelerin gündeminde yer almaya başladı. Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi,

gecekondu bölgeleri için hazırlanan ilk kentsel dönüşüm projesi örneği oldu” (Kıbaroğlu ve Şişman, 2009: 3)

Kentlerdeki değişimin ve gelişmenin kentsel dönüşüm başlığı altında incelendiği bu dönem ve sonrasında hala etkisini göstermekte olan yasal düzenleme 1984 tarihli 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu olarak değerlendirilebilir. Bu kanunun başlangıçtaki asıl amacı dar gelirli ailelerin konut ihtiyaçlarını karşılamaktır. Türkiye de kentlerin değişiminde önemli yer tutan TOKİ’ nin 2985 sayılı Kanunla tanımlanan görevleri; Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak, konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek konut inşaatı ile ilgili sanayi veya bu alanda çalışanları desteklemek, doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü takdirde konut ve sosyal donatıları, altyapıları ile birlikte inşa etmek, teşvik etmek ve desteklemek, bakanlıkların talebi ve bağlı bulunduğu Bakanın onayı halinde talep konusu proje ve uygulamaları yapmak veya yaptırmak, idareye kaynak sağlanmasını teminen kar amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak, devlet garantili veya garantisiz iç ve dış tahviller ile her türlü menkul kıymetler çıkarmak, ferdi ve toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak” olarak verilmiştir([www.toki.gov.tr](http://www.toki.gov.tr), 2015).

2000 yılı ve sonrasında kentsel dönüşüm yasal olarak kendine yer bulmuştur. Bu süreç kentlerin sadece fiziksel değil, ekonomik, idari, kültürel değişiminin de önünü açmıştır. Daha önce yerel yönetimlerde uygulanmaya çalışılan katılımcı yaklaşım artık kent ile ilgili tüm alanlarda oluşturulmaya çalışılmış ve karar almada çok aktörlü bir yapıya

gidilmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda kentlere göçün hızla devam etmesi, yerleşim alanlarında oluşan sosyo-ekonomik kutuplaşmalar bu dönüşüm sürecinin tabanını oluşturmuştur. Kentlerin artık kent sınırlarını dışına doğru genişlemesi, kent merkezlerinden geçmişin izlerini taşıyan mekanların eskimesi bu alanların yenilenmesi ve sağlıklı bir kent yaşamı sunulması ihtiyaç haline dönüşmüştür. Ekonominin gelişmesi, ulaşım ve iletişim ağının güçlenmesi ile kentlerde belirlenen “yönetim sınırları” değişmiş, bölgesel etkileşim ağı oluşmuş ve bu ağ içerisinde “bölge-kent” işlevselliği başlamıştır. 2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ile tarihi alanlar kentin gelişimine uygun yenilenecek bu alanların korunması istenmiştir. (Ataöv ve Osmay, 2007: 68-71)

Türkiye’de kentler sadece fiziksel olarak değil, toplumsal, ekonomik ve idari yönden de bir dönüşüm içerisinde olmuştur. Bu değişim için çıkarılan yasalar ve planlama süreci çoğu kez dönüşümün gerisinde kalmıştır. Aşağıda verilen tablo ile 1950 yılından itibaren Türkiye’de kentsel değişim ve dönüşümün bir özeti halindedir.

**Tablo 1.** Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım

<b>DÖNÜŞÜM DEĞİŞKENLERİ VE UYGULAMALARI</b>	<b>1950 – 1980</b>	<b>1980 – 2000</b>	<b>2000 SONRASI</b>
<b>YAPISAL / BAĞLAMSAL</b>	<p><i>Ekonomik Politikalar:</i> Ekonomik Büyüme</p> <p><i>Demografik Değişim:</i> Kentlere göç ve hızlı kent nüfus artışı</p>	<p><i>Ekonomik Politikalar:</i> Ekonominin dışa açılması; Küreselleşme ve yerelleşme</p> <p><i>Demografik Değişim:</i> Kentsel nüfus artışı; metropollerde doğurganlık oranının düşmesi</p>	<p><i>Ekonomik Politikalar:</i> Özelleştirme; AB ilişkileri</p> <p><i>Demografik Değişim:</i> Doğudan batıya göç</p>

<p><b>SOSYO-EKONOMİK</b></p>	<p><i>Konut Sunum Biçimleri:</i></p> <p>Yapsatçı konut, kısıtlı sayıda kooperatif, Toplu Konut</p> <p><i>İşgücü-Konut ilişkisi:</i> Düşük gelirli işgücünün sanayi ve sanayi dışı istihdamı; Konut ihtiyacına çözüm olarak gecekondular</p>	<p><i>Konut Sunum Biçimleri:</i></p> <p>Ruhsatlı ve ruhsatsız yapılaşma</p> <p><i>İşgücü-Konut ilişkisi:</i> Kent merkezlerindeki küçük üretim birimlerinde çalışanların çevre gecekondular ve merkez mahallelerde yaşayan niteliksiz ve düşük gelirli nüfusun oluşması; Orta gelir grubunun yaşam alanlarının desantralizasyonu</p>	<p><i>Konut Sunum Biçimleri:</i></p> <p>Belediye Toplu Konut Kooperatifleri, özel sektör lüks konut siteleri, düşük nitelikli apartmanlar, kent merkezlerinde tarihi konut, deprem riski olan alanlarda devlet kredisi ile afet konutları</p> <p><i>İşgücü-Konut ilişkisi:</i> Yüksek gelir grubu kent dışında konut çevreleri oluşturuyor; gecekondular alanlarında istihdam yapısındaki değişime göre konut biçim ve standartları değişiyor</p>
<p><b>YÖNETİM / UYGULAMA</b></p>	<p><i>Yetkilerin Dağılımı:</i> Devlet Planlama Teşkilatı; İmar ve İskan Bakanlığı; Yeni Belediyecilik Hareketi</p> <p><i>Planlama Uygulamaları:</i> Merkezi Planlı Kalkınma Modeli; Bütüncül Planlama Yaklaşımı</p> <p><i>Politikalar ve Yasal Düzenlemeler:</i> Belediye, Gecekondular, Arsa Ofisi, İmar ve Kat Mülkiyeti kanunları</p>	<p><i>Yetkilerin Dağılımı:</i> Yerel ilçe belediyelerine planlama yetkisinin verilmesi; Yerel Gündem 21</p> <p><i>Planlama Uygulamaları:</i> Kentleşmeye desantralizasyon; Nazım İmar ve Uygulama Planları; Yerelde yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışı</p> <p><i>Politikalar ve Yasal Düzenlemeler:</i> Büyükşehir Belediye, İmar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Çevre, Boğaziçi, Milli Parklar kanunları ve Af yasaları</p>	<p><i>Yetkilerin Dağılımı:</i> Büyükşehir belediyelerinin yetkisinin genişletilmesi</p> <p><i>Planlama Uygulamaları:</i> Stratejik Planlama; katılımlı planlama uygulamalarının başlaması</p> <p><i>Politikalar ve Yasal Düzenlemeler:</i> Büyükşehir, Belediye, Mali İdareler, Kentsel Dönüşüm ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunları</p>
<p><b>KENTSEL MAKROFORM</b></p>	<p>“Azman Kent” (merkezde yoğunlaşma; gecekonduların gelişimi)</p>	<p>Çok Merkezli Metropolen Kentleşme (kentsel yayılma; ruhsat dışı yapılaşmanın yasallaşması)</p>	<p>Bölgesel Yayılma (merkezlerin farklılaşması ve yeni ilişki ağlarının kurulması)</p>

<p style="text-align: center;"><b>KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI</b></p>	<p>1. Gecekondu bölgelerinin <i>sağlıklaştırılması</i>;</p> <p>2. Kent merkezinin çöküntü alanına dönüşümü;</p> <p>3. Gecekondu alanlarının <i>yeniden yapılandırılması</i>;</p> <p>4. Bu alanlarda <i>kentsel yenileme</i>.</p>	<p>1. Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda <i>kentsel yenileme</i>;</p> <p>2. İyileştirmeye yönelik <i>sağlıklaştırma ve ıslah-imar</i> uygulamaları;</p> <p>3. Tarihi değeri olan alanların <i>korunması ve soylulaştırılması</i>.</p>	<p>1. Kentsel alanlarda <i>yenileme</i>;</p> <p>2. Apartman alanlarının <i>iyileştirilmesi</i>;</p> <p>3. Yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının <i>yeniden geliştirilmesi</i>;</p> <p>4. Tarihi konut alanların <i>soylulaştırılması</i>;</p>
--	--	--	---

(Ataöv; Osmay, 2007: 60).

### 1.3 Kentleşme Kavramı

Kentleşme kavramı incelendiğinde başlangıç süreci için belli bir tarih belirlenememekle birlikte, birçok araştırmacı kentleşmenin başlangıcını uygarlığın da başlangıcı olarak kabul etmektedirler. Araştırmacılar, insanların avcılık ve çobanlıktan ayrılıp tarımsal faaliyetlerin başlaması ile birlikte yerleşik hayata geçmesini hem uygarlığın başlangıcı, hem de kentleşmenin başlangıcı olarak görmektedirler. Bu durumda kentleşmenin temel ögesi iktisadi faaliyetler olması dolayısı ile kent tanımları ile uyum göstermektedir. Kentleşme, iktisadi gelişim ile birlikte sosyal gelişimi de içerisine alarak, öne çıkan iktisadi gelişme doğrultusunda, kentlerde demografik olarak yoğunluğun, heterojenliğin artması ve kent sayılarının artarak kentlerin büyümesi olarak değerlendirilmektedir (Kentleşme Şurası, 2009: 16).

Toplumların geçmişten günümüze sürekli değişim göstermesi ve gelişmesi sebebiyle devletlerin çizdiği sınırlar doğrultusunda yerleşim alanları oluşmuştur. Toplumların bu belirlenmiş alanlara yerleşmesine kentleşme olgusu sebep olmakla beraber, bu durum ülkelerinde gelişmişlik durumunu belirleyici bir unsur olarak kabul edilir. Ayrıca kentin

içerisinde yer alan idari ve siyasi fonksiyonlar kentleşmeyi arttırıcı bir faktör olarak ele alınması doğru olacaktır. (İsbir, 1991: 4-11).

1950 öncesi Ankara ili buna verilebilecek en güzel örnektir. Devletin bürokrasi tabanının bu kentte toplanması ihtiyaç duyulan bütün personelin bu kente yerleşmesine sebep olmuş, bu durum farklı iş ve hizmet alanlarının oluşmasına sebep vererek kentin yoğun göç almasına sebep olmuştur. Bu durum kentleşmenin bu ilde oluşmasına olanak tanımıştır.

Kentleşme sürecinin hızlanmasında birkaç evrenin birbirinden ayırt edilmesi gerektiğini vurgulayan Ertan (2014: 20-25) , ilk oluşumun kentsel alanların ortaya çıkması ile başladığını belirtir. Buradaki temel yaklaşım artı ürünün ortaya çıkması ve bu ürünlerin depolanma, korunma gereksinimi, üreten ve bu üretimi dağıtan kesimin ortaya çıkması ile devletlerin ortaya çıkmasıdır. Diğer evrelerde Neolitik bir diğer adı ile Tarım dönemidir. Bu dönem modern devletlerin oluştuğu, siyasette sınıflaşmanın, iş bölümünün olması ile kentleşmenin ortaya çıktığı dönem olarak nitelendirilmektedir. Hatta Neolitik Dönem ilk kentleşme dönemi, Endüstri Dönemi sonrası da ikinci kentleşme dönemidir. Bu dönem yani tarımsal devrim kentleşme sürecinin ilk büyük atılımı olarak nitelendirilir ve bu dönem nüfusun belirli bölgelere yığılması ile sonuç doğurmaktadır. Bir diğer evre yazının bulunması, dördüncü evre ise Yunan uygarlıklarının oluştuğu kent devletleridir. Beşinci evrenin Roma İmparatorluğu, Orta Çağ ve feodalizm dönemi olarak nitelendiren Ertan, bu dönemden sonra Fransız İhtilali ile Yeni Çağ başladığını ve Burjuva kentlerinin ortaya çıkışını kentleşmenin altıncı evreni olarak değerlendirmektedir. 20.yy da başlayıp 21. yy da devam eden kentleşme, kent planlamaları düşünceleri ile planlı kentlere geçiş küreselleşme sürecinde son olarak yedinci evreyi oluşturmaktadır.



“Kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatır. Kentleşmenin dar anlamdaki tanımı demografik nitelik taşır (Keleş, 2010: 27). Dar anlamda sadece demografik olay gibi gözükken kentleşmeyi sadece bu bağlamda ele almak basit bir tanımlama olacaktır. Sanayinin de gelişmesi ile artan nüfusun ortaya çıkardığı toplumsal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişmeler, bir tür neden sonuç ilişkileri ile değerlendirilerek ele alındığında, kent sayısı artmakta ve bazı kentler çok daha hızlı büyümektedir. Sanayileşme tarımla uğraşanların dışında yönetici sınıfı, ticaret sınıfı, hizmet sınıfı gibi sınıflar oluşturmuş olup, bu durum iş bölümü ve kentleşme olgusunu geliştirmiştir. Bu durum sanayileşme ve kentleşme arasında ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Kentleşmeyi sosyal bir olgu olarak değerlendirmek, bu anlatımlar doğrultusunda büyük önem taşımaktadır. Birçok sosyolog, kent bilimci ve toplum bilimcileri, kentleşmenin, sanayileşmenin bir ürünü olduğunu söylemektedirler. Sanayileşme bu bilimcilerin tanımlamasında genellikle kentsel mekânlarda olmaktadır.

Keleş (2010: 27) kentleşme kavramını geniş anlamda şu sözleri ile açıklamaktadır; “Kentleşmenin ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlarını da hesaba katan, geniş anlamda bir tanımı belki şudur: Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bu günkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci”.

Bir diğer tanımlamada ise “kentleşme, sanayileşmenin iş gücünü çekmesi ve tarımsal üretimin de fazla nüfusu itmesi sonucu, nüfusun kırsal alandan kent merkezlerine doğru akmasıdır” (Yetim, 2014: 74).

Kentleşme nüfusun kentlerde yoğunlaştığı, tarım toplumu olgusundan çıkıp, kent nüfusunun büyük bir çoğunluğunun hizmet ve sanayi sektörlerinde istihdam ettiği, iş bölümünün ve uzmanlaşmanın yaşayan nüfus üzerinde hakim olduğu, yeni kentlerin oluşması ve kent nüfusunun sürekli artmasıdır. Kentte yaşayan bireyler kente özgü davranışlar sergilemekte, modernleşme kentin her alanında kendini göstermektedir.

Bal (2006) Kent Sosyolojisi eserinde kentleşmenin bazı göstergeleri olduğunu belirtmiş ve bu göstergeleri maddeler halinde ifade etmiştir. Göstergeleri incelediğimizde kentleşme;

- Tarımın modernleşmesi, üretimin artması ve önem kazanması, istihdamlarda sanayi ve hizmet lehine dönülmesi,
- Nüfusun kırsal alanlardan çok kentlerde yoğunlaşması, bu yoğunlaşan nüfusun kente özgü değer ve kalıplarının oluşmasını,
- Ailenin küçülmesi, kadınların iş hayatına daha fazla katılması, aile içinde yapısal değişikliklerin yaşanması ve bireylerin birbirlerine demokratik tutum sergilemeleri, akrabalık ilişkilerinin azalması,
- İnsanların çevreden uzaklaşarak bireyselleşmesi, başarının toplumda olması gereken bir kural olması, eğitimin daha fazla önemsenmesi ve bu alana olan yatırımın artması, sosyal güvenlik sistemlerinin yaygınlaşması,
- Kitlesele iletişimin sözele iletişimin önüne geçmesi ile toplumsal yaşamı daha çok etkilemesi,
- Hukukun herkes tarafından kabul edilmesi, ayrıcalıklı bir grubun oluşumunu engellenmesi, kentte yaşayan bireylerin yaşadıkların kenti ile ilgili alınan kararlarda yer alması, kentte yaşayan toplum için çevrenin sosyal ve çevresel olarak geliştirilmesi,

- Ve son olarak kentin tarihi dokusunu, doğal güzelliklerini koruyarak kentlilerin yaşam planlarının oluşturulması.

Bookchin eserinde kentleşmeyi kentin toplumsal yapısını tehdit eden bir unsur olarak eleştirel bir dille açıklamaktadır. Kent ve kırsal geçmişteki ayrılmaz bütünlüğünü, kentleşmenin yok ettiğini, kentte yaşayan halkın geleneklerini, sahip olduklarını ve “kimliklerinin” bozulmasının, insanlar arasındaki iletişimin, yardımlaşmanın, “doğaya yakınlığını”, kentleşmenin bozduğunu ifade eder (Bookchin, 1999: 31)

Toplumların bürokratik yapı ile yönetilmesi ve kültürel tabanlarını yitirmelerinden dolayı bu durum toplumun en küçük birimi olan ailede bile bozulma meydana getirmiştir. “Mülkiyet” kavramı yani “bireycilik” ortaya çıkmış, insanların yaşamları özel alanla sınırlandırılmış ve bu durum “egoizme” dönüşmüştür. Kent artık sadece ekonomi üzerine kurulmuş ticari bir merkez, bir pazar yeri olmuştur. Bu durumu kapitalizmin meydana getirdiğini dile getiren Bookchin kentleşmenin kentin zenginliğini, kültürel çeşitliliğini ve homojenliğini, üretkenliğini tehdit eden bir kavram olarak ele almaktadır (Bookchin, 1999: 226-227) ve kentleşme tanımını şu cümlelerle dile getirir; “Kentleşme, evrimsel saatin tersine çevrilip organik nitelikteki insani ve yaşamsal ilişkilerin sentetik ilişkilere dönüşmesinin simgesidir” (Bookchin, 1999: 283).

#### **1.4 Kentleşme Kavramı**

Kentleşme kavramı çoğu kez kentleşme kavramı ile karıştırılmaktadır. Kentleşmeyi, kentlere olan yoğun nüfus akımı olarak değerlendirirsek, kentleşme, kente göç eden bireylerin kentli kültür ve değerlerini benimseyerek kendi değer yargılarında değişiklikler meydana getirmesi, toplumsal değişime uyum sağlaması, kent yaşamına uygun insan ilişkilerini geliştirerek kentin bir ögesi olma sürecini kapsamaktadır.

Kentleşme kavramının iktisadi boyutu dışındaki sosyolojik boyutu, karşımıza kentleşme kavramını çıkarmaktadır. Bu kavrama göre kırdan kente göç eden nüfusun ekonomik ve sosyal yönlerinden kırsal yaşamın tüm özelliklerini bırakıp, kentli yaşamı benimsemesi, kentleşmenin sosyolojik boyutu olarak değerlendirilmektedir. Kentleşme sürecinde kentte yaşayanların kentin davranış kalıplarını ve yaşayış tarzını benimsemeleri, ekonomik yönden kentleştiğini hissederek, hızla değişen kentin dinamikliğine ayak uydurması nüfusun kentleştiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Böylece kentleşen birey, kırsal yaşam tarzından uzaklaşmakta, maddi-manevi tüm boyutları ile kentle bütünleşme çabası içerisinde olmaktadır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Şurası, 2009: 16-17).

Kartal Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme (1992:50) kitabında kentleşmeyi sosyal ve ekonomik bakımdan kentleşme olarak iki temel kavram üzerine oturtmaktadır. Eğer kişi tüm ekonomik faaliyetlerini ve kentin kendisine sunduğu iş imkânlarından yararlanarak geçimini sağlamaktaysa ekonomik yönden kentleşmiştir. Sosyal bakımdan kentleşmeyi ise; kişinin kırdan kente göç etmesine rağmen, kentli yaşayış tarzını benimsemesi ve bu yaşam tarzına uygun hareket etmesi olarak ifade etmektedir .

Bal (2006) kentleşme tanımlamasında “kentli insan davranışlarının bireyde, ailede ve diğer sosyal gruplarda gelişmesi süreçlerini anlatan bir olgu” olduğunu ve kentleşmenin “kentli insanlara özgü davranış” olarak vermektedir. Aynı zamanda kentleşme süreçlerini “ekonomik davranışlar, sosyal davranışlar, siyasal davranışlar, psikolojik davranışlar, inançsal davranışlar ve estetik davranışlar” olmak üzere altı boyutta incelemektedir.

Kırdan kente göç eden insanlar zamanla “kent insanına” dönüşmüş gibi gözükseler de bu kişiler kırdaki yaşam tarzlarını tamamen bırakıp kentsel yaşama tarzını benimseyemezler. Kentlerde uzun yıllar yaşamış olmaları onların kır kökenlerini bırakmalarına sebep oluşturmamaktadır (Kartal, 1992: 227-228). “Kentlilik, bireylerin kentte yaşamının gerektirdiği koşul ve normları anlamış, özümsemiş ve benimsemiş olmalarıdır” (Bırol, 2008: 28).

### **1.5. Kent Kültürü**

Kentleşme süreci ile birlikte kırsal kesimden insanların tarımdan farklı nedenlerle ayrılması, sanayileşme, istihdam unsurlarının artması, kentlerde yeni bir nüfusun oluşmasına olanak tanımaktadır. Bu durum da kentlerde yeni oluşan birçok farklı kültürün, kent kültürüne aktarımına yol açmaktadır.

Kentlerin ilk oluşum amaçları coğrafik sebeplere bağlı gözükse de, insan topluluklarının bir arada yaşamaları ve kente hakim olmaları gecikmemiştir. Aksine ticari faaliyetlerin artması ile kentlerdeki iş olanaklarının artması, kentlerin nüfus yoğunluğunun artmasına, bu da kentlerde insan çeşitliliğinin oluşmasına, farklı ırkların bir arada yaşama zorunluluğu olan karmaşık bir yapı oluşumuna sebep olmuştur. Bu değişim sürecinde kentlerde etnik, ırk, köken yönünden farklı toplumların bir arada yaşaması için kişilerin kaynaşmasına izin verilmelidir. Laborit bu düşünce ile farklı kültürlerin bir arada yaşamaları için ast üst ilişkisi, renk ırk farkı yapılmadan bu toplulukların kenti benimseyeceklerini vurgulamış ve bu bağlamda şu ifadeyi kullanmıştır; “Kent, bağrında soyluyla zanaatçı, tecimenle okumuş, kol işçisiyle silahşor, kamu görevlisiyle mimar omuz omuza yaşayabildiği sürece bu ada layık olmuştur” cümlesiyle yaşadıkları ortamın benimsenebileceğinin vurgusunu yapmıştır (Laborit, 1990: 113).

Laborit'in düşüncesi ile birlikte karşımıza kentlerin heterojen grupların bir arada yaşadığı mekânlar olduğu ve bu heterojen grubun bir arada yaşayabilmesini sağlayan "kültür" faktörü ile karşılaşmamızın mümkün olduğunu göstermektedir. Kentte farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmelerini sağlamak ancak, kente adapte etmeyi başarabildiğimiz bireylerin oluşturdukları kültür ile sağlanabilir.

Kültür kavramı yüzyıllardır araştırılan karmaşık bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze ise çok fazla tanımla yapılarak gelen kültür konusunda en tanınmış tanımla Edward B. Taylor bizlere vermiştir. Taylor'un tanımına göre kültür "İnsanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği, bilgi inanç, sanat, ahlak, hukuk, adetle ve diğer yetenekler ile alışkanlıklarından oluşan karmaşık bir bütündür" (Mitchell, 1977: 47, akt. Bozkurt, 2015: 90).

Türk yazarlarından Mümtaz Turhan yıllarca süren kent ve kırsal alanlar üzerinde kültür araştırmaları yapmış ve Kültür Değişmeleri(1972) adlı eserinde kültür tanımını bizlere vermiştir. Turhan'a göre kültür; "Bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan öyle bir bütündür ki toplum içinde mevcut her çeşit bilgiyi, ilgileri, alışkanlıkları, değer ölçülerini, genel davranış, görüş ve zihniyet ile her çeşit davranış şekillerini içine alır".

Turhan kültür değişmelerine esas olarak, kent kültürünün çeşitli kültürlerin birbiriyle teması ve karışması sonucunda meydana geldiğini dile getirir ve kültür değişmesinin ilk merhalesini oluşturan alıntılarını, bir toplumda yenilikçiler denilen şahıslarla bunların etrafında toplanan küçük bir grubun dışarıdan veya başka bir kültürden aktardıkları unsurları kendi vatandaşlarına kabul ettirmeleri, toplum içinde yaymalarıyla başlar ifadesini aktarmaktadır (Turhan, 1972: 21-56). Bu durum bizlerin içerisinde

bulduğumuz ve sürekli gelişmekte olan kentlerin dışarıdan aldığı göçlerle oluşan heterojenlik içerisindeki kültürel değişimin nasıl olduğunu göstergesi olabilmektedir.

İngiliz ve Fransız geleneklerinde kültür kelimesi uygarlık kavramını da içerisine almasına rağmen, Alman geleneklerinde uygarlık ve kültür birbirinden ayrılır. Alman geleneklerinde uygarlık genelde “kentli kitle toplumunun yarattığı bireysel kültürü tehdit eden maddi gelişme süreci” olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında kültür ise “insanların üstün meziyetlerini, sanatsal ve bireysel başarılarını ifade eder” tanımı ile verilmektedir (Bozkurt, 2015: 91).

Sanayinin hızla artması, gelişen teknoloji, hızla ilerleyen iletişim ağı dolayısı ile dünya üzerinde yer alan yerleşim alanlarının çoğu kent olma durumunda olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle az gelişmiş ülkeler de kırsal nüfusun hızla kent alanlarına göç etmesi sonucu, bu ülkeler de modernleşme ile kültürel bütünleşmenin sağlanacağı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda modernizm adını alan olgu içerisinde kültür sürekli değişim göstermekte ve kentlere göç eden kesimin kültürü ile kent kültürü arasında bütünleşme oluşmaktadır. Aslanoğlu (2000) “kent çoğulcu kültürün yeridir” cümlesi ile bu açıklamaları taçlandırmaktadır (Aslanoğlu, 2000: 94-102).

Kentlerde tarihi geçmişin getirmiş olduğu kültürel değerler ile farklı grupların kentlere yerleşerek kendi kültürlerini de bu kente aktarıp oluşması Aslanoğlu (2000)’nin deşimiyle “çoğulcu kültürün” geleceğe aktarılması için, kentlerin gerekli ekonomik yeterliliğini kazanarak bu değerleri geliştirmesi ve koruması gerekmektedir.

## 1.6 Kentlilik Bilinci

Kent, kentleşme, kentli birey olma, kent kültürü ve kentlilik bilinci kavramları birbiriyle ilişki içerisinde olan kavramlardır. Kent, tarihin her farklı döneminde sadece fiziksel değil, sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal değerleri içerisinde barındıran mekânsal yerleşim alanları olması dolayısıyla kentleşme, bireylerin kente uyumlu yaşamak için gerekli olan kuralları kapsayan davranış biçimlerini sergilemeleridir. Kentlilik bilinci ise; kentte yaşayan tüm bireylerin kente özgü davranış sergilemeleri, kentin fiziki ve doğal yapısıyla bütünleşebilmeleri, bireyin kendini yaşadığı kentin bir parçası olarak algılaması, kentli bir birey olduğunun farkında olması ve buna uygun olarak davranabilmesi, aktif bir birey olarak kent yaşamına katılması, kente karşı duyarlılık göstermesi ve sorumluluk hissedebilmesidir.

Kentlilik bilincinin oluşmasındaki en birincil şartlardan birisi bireyin yaşadığı kent ile güçlü bir bağ kurabilmesi ve kendisini yaşadığı kentin bir parçası hissedebilmesidir. Fakat yoğun göç alan kentlerin içerisinde meydana gelen sosyal ve ekonomik değişimlerden dolayı kentlerde farklı sosyal sınıfların arasında fiziksel, toplumsal ve kültürel sınır oluşmuş olup, kentlilerin birbirleri ile doğal bağlar kuramaması, kent kültürünün benimsenmesini ve oluşumunu engellemiştir. Kent kültürünün oluşmamasının doğal sonucu olarak da kentlilik bilinci oluşmamaktadır (Biol, 2008: 28-29).

Bireyin hangi kentte doğmuş olmasından çok, bireyin hangi kente kendini ait hissetmesi kentlilik bilincinin bireysel çaba ile kazanıldığını göstermektedir. Yani birey farklı kentte doğmuş olsa bile yaşadığı kentte çevre ve konum elde etmesi, kendini kentin bir parçası hissetmesi, yaşadıkları kentin kültürünü benimsemesi ve o kentin sorunlarına çözüm üretme çabasını göstermesi, yaşadığı kentte bütünsel olarak kentli birey haline gelebilmektedir (Keskin, Sağocak, Vural Arslan, 2015: 39).



Çağdaş yerel yönetim anlayışına sahip kentler için bireyin yaşadığı kente sahip çıkması, kentini değerleri ile birlikte koruması için kentlilik bilinci oluşturmak büyük önem taşımaktadır. Kentlilik bilinci oluşturma yollarını üç temel yaklaşımda değerlendirecek olursak, ilk olarak kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkında olmamız, kentin fiziksel, sosyal ve kültürel dönüşümünü doğru yönetmemiz ve bireyin kente olan aidiyet duygusunu arttırarak kenti sahiplenmesini sağlamamız gerekmektedir. Bu üç temel in oluşabilmesinde kentin yerel yönetimlerine ve sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir.

Kentlilik bilinci oluşturma yollarında kentliler arasında “kolektif bellek oluşturma” önemli bir faktördür. Bu bellek oluşumu beraberinde kentte yaşayan bireylerin o kente olan aidiyet duygusunu arttıracaktır. Tarihsel sürekliliği olan kentin yaşayanları için kolektif bellek oluşumu anlam ifade etmekte ve bu bellek oluşumuna bireyin fiziksel çevresinde paylaştıkları ortak anılarının ve inanışlarının devam etmesi yardım etmektedir. Bu doğrultuda kentsel yaşam kalitesine sahip olan ve tarihi mekânlarının korunarak geleceğe aktarılması kentlilik bilinci oluşturulmasının ön koşullarındandır. Kentlilik bilinci oluşmasına etki eden bir diğer unsur, kentte yaşayanların kent ile ilgili alınacak her türlü karara katılabilmeleridir. Çünkü kent “kendisini yönetenlerden çok orada yaşayanlarıdır”. Bu katılım sayesinde birey kendini yaşadığı kente ait ve o kente sorumlu hissedecek ve bu sayede kentli birey oluşacaktır. Kentin içerisindeki sosyal ve kültürel yaşamı geliştirmek, bu yaşamı zenginleştirmek ile birlikte kentte yaşayan bireylerin de bu yaşama dâhil edebilmek kentlilik bilinci yüksek bir toplumun oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Böylece kent kültürü ve buna bağlı olarak da kentlilik bilinci oluşacaktır (Biro1, 2008: 29-30).

### 1.6.1 Kentlilik Bilinci Göstergeleri

*Kimlik* kelime tanımı itibari ile kişi, nesne gibi öğelerin tanınmasını sağlayan, bu öğeleri belirlemeye yarayan nitelik ve özelliklerin bütünüdür. Bu tanım üzerinden değerlendirecek olursak kent kimliği ise, kentin her yönü ile tanınmasını sağlayan kentin sahip olduğu her şeydir. Değişen dünya da çağdaş kent kavramının “çeşitli öngörülerle birlikte, kentin sahip olduğu kültürel ve doğal değerlere duyarlı davranarak gelişmesi gereken bir mekanizma olduğu" olarak tanımlanmaktadır (Kayın, 2004: 10). Bu durumda kentin fiziksel, kültürel, tarihsel, ekonomik tüm oluşumları o kentin kimliğini bizlere sunmaktadır. Kentlerin birbirleri ile arasında ki bütün farkları, kentlerin kimliklerini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu farklılıklar, kentlerin birbirinden ayırıcı özelliklerini oluşturmakta ve dolayısıyla kentin kendine özgün kimliğini ortaya koymaktadır. Kentin kimliği her ne kadar doğal oluşumların farklılığı gibi algılansa da, bu kimliğin oluşmasında ki en önemli etken insandır. Bu doğal çevre ancak insanların kentteki etkinlikleri ile şekillenecektir. Örneğin İstanbul medeniyetlerin bulunduğu bir kent olarak bilinmektedir. Tarihi ve kültürel geçmişinin dışındaki doğal güzelliği ile insanları büyüleyen bu kentte yer alan Ayasofya ve Sultanahmet Cami gibi birçok yapı turistleri etkileyen ve İstanbul için kimlik oluşturan yapılardır. Bu yapıların insan eli ile yapılmış olması, insanların kent kimliğinin oluşumundaki önemini bizlere sunmaktadır. Doğal ve tarihi çevre, ekonomik, kültürel, sosyolojik bütün faktörler ile insanların yaşam şekilleri ve kendi gelenek göreneklerine ait hareketleri ile oluşturdukları alanlar ve yaşam koşulları, kentlerin kendisine has özelliklere sahip olması sonucunu doğurmaktadır.

Kent kimliği uzun bir zaman dilimi sonucunda oluşmaktadır. Her kent aslında bir kimlik oluşturmuş olup, oluşturdukları bu kimliklerle anılmaktadırlar. Bu bakımdan kent kimliği aslına “o kentin ruhu” denilebilmektedir. Kent kimliği oluşum süreci sürekli

gelişen, bozulabilen, yenilenebilen, sürekli gelişim gösteren, değişikliğe açık yapısı ile dinamik bir oluşum sergilemektedir. Kentin kimliği sadece fiziksel çevre olmamakla birlikte, kentte yaşayan bireylerin ve toplumun sahip olduğu bütün değerler, kentin kimliğini oluşturması sebebiyle, kent bizlere toplumsal bir kimlik sunmaktadır. Bu kimliğin oluşmasının toplumsal olması, onu bireysel olmaktan çıkararak, kimliği öznelere arası yapmaktadır. Kişiler birbirlerini toplumsal olarak etkilemekte ve kent kimliğini oluşturmaktadır. Bu durumda “kimlik bir tanıtım kartı” olarak kendini göstermektedir. Örneğin Bodrum bir eğlence mekânı olarak anılmakta iken Kuşadası doğal güzellikleri ile tanınmaktadır. Yine kıyı kentlerinde ki yaşam biçimleri ve oluşumlar dağ ve ova kentlerinde ki yaşam biçimleri ve oluşumları ile farklılıklar göstermektedir (Kaypak, 2010: 375-377).

Kentlilik bilincinin oluşmasında ki bir diğer önemli faktör ise *aidiyet* kavramıdır. Kente olan aidiyet duygusunun oluşmasında ve bireyin kente olan bağının artmasında, kentin tarihi, doğal güzellikleri, kültürel zenginliği, hemşerilik kavramı gibi kentin olumlu özellikleri bireyin zihninde kent hakkında olumlu düşünceleri oluşturarak, aidiyet hissini de bireye kazandırmada ve bu hissin güçlenmesine yardımcı olacaktır. (Altıparmak, 2016: 20) Bu durum kent kimliğinin oluşumunun önemini açıklamaktadır.

*Aidiyet* kavramı sahiplenme duygusudur, yani kentsel aidiyet bireyin yaşadığı kenti benimsemesi, sevmesi, sahiplenmesi ve kendini yaşadığı kente ait hissetmesidir. Bireyin kendisini kentli olarak görmesinde yaşadığı kentin kimliğini bilmesi, bu kimlik oluşumunda etkin olması, kişinin kentsel yaşama duyarlılığının gelişmesine yön verecektir. Kenti sahiplenebilen ve kendini o kente ait hissedebilen bireyler kenti koruyucu mekanizmaların başında yer almasının yanında, aynı zamanda yaşadıkları kent hakkında da bilgi sahibi olacaklardır. Bu bireyler yaşadıkları çevrenin şekillendirilmesinde söz sahibi

olup, yaşadıkları kent için çaba sarf ederlerse, buldukları kent için alınan kararlar da katılımcı olma haklarının bulunduğunu gösterecek politikalar oluşturulursa, bu durum da, birey kent sorunları ile daha fazla ilgilenecek, kent kimliği oluşturma sürecine katkıda bulunacaktır. Böylece kişi yaşadığı kente ait olma duygusunu tam hissederek kenti sahiplenecek ve kentlilik bilinci oluşum süreci başlamış olacaktır.

### **1.6.2 Kentlilik Bilincini Etkileyen Faktörler**

*Bireysel Faktörler:* Yaş bireysel faktörlerin başında yer almaktadır. Bunun dışında bireyin doğum yeri, cinsiyeti, sahip olduğu mesleği bireysel faktörlerden sayılmaktadır. Genç bireylerde kentlilik bilincinin oluşturulması, orta yaş ve daha üst yaş grubuna göre çok daha kolay olmaktadır. Bu durumun oluşmasındaki en önemli faktörlerin başında eğitim gelmektedir. Genç yaş grubunun eğitimlerinde kentsel farkındalık oluşturulması, kent konusunda bilgilendirilmeleri ve yaşadıkları kenti doğru tanımlarına yardımcı olunması, kentlilik bilincinin oluşturulmasında en önemli etkidir.

Bir diğer faktör olan doğum yeri de kentlilik bilincinin oluşmasında önemli olan faktörlerdendir. Özellikle bireyler kendilerini doğdukları kentlere ait hissetmektedirler. Bu durumdan dolayı bireyin kendini yaşadığı kente ait hissetmesi sağlanmalı, kentlilik bilinci oluşmasında bu algı biçiminin değiştirilmesi gerekmektedir.

Bireyin sahip olduğu *meslek* ve çalışma koşulları kentlilik bilinci oluşmasında etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ki temel amaç bireyin çalışma şartlarının kent yaşamına ve kentin sunduğu sosyal ve kültürel olanaklardan bireylerin faydalanıp faydalanamamasıdır. Yoğun çalışma koşulları bireyin kent yaşamına uyum sağlamasını engellemektedir. Cinsiyet burada daha da önemli bir rol üstlenmektedir. Erkeklerin ve aynı koşullarda çalışan kadınların yoğun çalışma şartlarında yer alması onların kentsel

faaliyetlerden yararlanmasını engellerken, çalışmayan kadınlar ise yaşadıkları yerleşim bölgelerinden çoğu kez uzaklaşmamaktadır. Bu durum onların kentsel faaliyetlerin katılmalarını imkânsızlaştırmakla beraber, kentte olan birçok şeyden habersiz olmalarına sebep oluşturmaktadır. Ekonomik özgürlüğü olmayan bireylerin kentle bütünleşmeleri çok daha zordur. Bu bireyler genel olarak kendilerini kente yabancı hissetmektedir.

*Sosyal Faktörler:* Kentli birey olmayı başarabilme, eğitime önem vermekten, toplumda konum elde etmeye, boş zamanlarını daha çok kendisini geliştirmek, kişisel ve toplumsal içerikli sosyal faaliyetlere katılımını sağlayarak değerlendirmekten geçmektedir (Karadağ ve Koçman , 2009: 201). Kentli olmak nasıl kazanılmaktadır? Kentli olabilmenin temelinde “zihinlerin kentleşmesi, kentsel yönetimin ve dönüşümün kontrolünün sağlanması, doğal ortamların korunması ve kent içi sosyal ve yapısal dengesizliklerin giderilmesinde etkin rol alınması” yani modern tanımında “toplum” olabilmesi bu durumda da toplumda ortak yaşama biçimlerinin güçlendirmesi temel amaçlar olarak düşünülmektedir (Kentleşme Şurası, 2009: 24). Şüphesiz ki eğitim, sosyal bir varlık olan insanın sosyal yaşama uyum sağlayabilmesinde ve toplumun kültürünün oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Bir diğer faktör olan boş zamanın değerlendirilmesi açısından bireyin eğitim durumu, çalıştığı kurum ve bu kurumda ki mesleği, bu mesleğe bağlı olarak gelir düzeyi ile birlikte bireyin içerisinde yer aldığı sosyal çevre, sosyal faktörleri değerlendirme açısından önemlilik arz etmektedir. Farklı sosyal çevreler içerisinde yer alan bireylerin boş zamanlarını değerlendirme şekilleri de bir birinden farklı göstermektedir. Bu bireylerin boş zamanlarını değerlendirme şekilleri, zihinlerinde kentlilik bilinci oluşumlarını da etkilemektedir. Sosyal çevresi kısıtlı olan bireyler ile sosyal çevresi geniş olan bireylerde oluşan kentlilik bilinci düzeyi birbirinden farklı olmaktadır.

Kentin kendine özgü sosyal olanakları kentlilik bilincinin oluşturulmasında ve bu bilince sahip bireylerde arttırılmasına katkı sağladığı yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte bireyin içerisinde bulunduğu iç ve dış faktörler birbirleri ile olan etkileşimi, bu bilincin oluşmasında, kent yaşamına aktif katılımında, bireyin kentleşmesinde önemli bir adım olmaktadır. Bireyin iç ve dış faktör konumunda yer alan sosyal çevresi içerisinde yer alan ailesi, eğitim gördüğü okul ve yaşadığı mahalle gibi, eğer bireyi sosyalleşme süreci içerisinde doğru yönlendirirse kentlilik bilinci oluşmasında ve bu bilincin toplumsal olarak yayılmasına da olanak sağlayacaktır. Bu yüzden kente olan aidiyet, sahiplenme duygularının bireyde oluşmasında sosyal çevre doğrudan etki göstermektedir. Kentin içerisinde yer alan bu aktif yaşam kentlilik bilinci ile birlikte ortaklaşa bir kent kültürü de oluşturacaktır.

*Ekonomik Faktörler:* Kentte yaşayan bireylerin geçimlerini sanayi ve hizmet sektörleri gibi kente özgü işlerle ve tamamen kentten sağlaması ekonomik faktörlerden değerlendirilmektedir (Karadağ ve Koçman , 2009: 200).

Kentte yaşayan bireylerin yaşam koşullarının şartlarını, bireyin sosyal ve ekonomik konumu belirlemektedir. Kırsal kesimden göçle kentte yaşamını sürdürmeye başlayan bireylerin ekonomik ve sosyal koşullarının kentin yaşam koşullarının altında olması, bu bireylerde kentlilik bilinci kavramının oluşmasına engel teşkil etmektedir. Kentin yaşam standartları karşısında sosyo-ekonomik seviyesi yeterli olan bireyler kentin sunduğu olanakların birçoğundan yararlanabilmekteyken, bu sosyo-ekonomik boyutu yakalayamayan birey, kentin sunduğu olanaklardan yararlanamayacak ve bir süre sonra kente yabancılaşacaktır. Kentleşme ve kentlilik bilinci oluşmasında doğrudan etkili olan bu durum karşısında kente yabancılaşan bireyler sosyal çevre ile ilişkisini koparmaya, kente karşı sorumluluk ve sahiplenme duygularını yitirmeye ve en önemlisi kenti

sevmemeye başlayacaktır. Kente olan aidiyet duygusunu sağlıklı bir biçimde kuramayan bireyler kentli olmanın ve toplum içerisinde yaşamının gereklerini yerine getiremeyeceklerdir.

Sosyo-ekonomik açıdan alt gelir grubu olarak tanımladığımız bireylerin çalışma standartları, kentsel alanlarda bu bireylerin kişisel, sosyal ve kültürel olarak gelişim göstermelerine gerekli olanakları tanımamaktadır. Bu bireylerin hem gelirlerinin hem de eğitim seviyelerinin kentli bireylerden düşük olması sebebiyle oluşan sosyal çevreleri kısıtlı olacak ve dolayısıyla gelir ve eğitim düzeyinin düşük olması onların bu kısıtlı çevrede çeşitli imkânlardan yoksun bırakacaktır (Geyik, 2010: 36).

Bu tür sosyal çevrelerde yetişen bireylere kentlilik bilincinin aşılmasında eğitim kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Eğer bu sorumluluklar doğru bir şekilde yerine getirilirse bu olanaklardan yoksun olan göçmenin kentin sosyal çevresine alternatif olanaklar yaratma ve bunlardan yararlanma fırsatı tanınmış olacaktır. Burada en büyük görev öncelikle eğitim kurumlarıdır. Kentlilik bilinci oluşması amacıyla yapılan seminerler ve eğitim programları bütün kent halkını kapsayacak şekilde tasarlanırsa da, bu çalışmaların temelinde özellikle gençleri koymak önem arz etmektedir.

Özellikle ilköğretimden itibaren verilmesi gereklilik olan kentlilik bilinci ve kent kültürü ülkemizde ilköğretim okullarında “Kültürel Mirası Koruma Bilinci”ni geliştirmek amacıyla “Halk Kültürü” dersi müfredat derslerine eklenmiştir (Kentleşme Şurası, 2009: 24). Kentlilik bilinci oluşturulması için yapılan araştırmalar sonucu, bireylerin gelir seviyesi ve eğitim seviyesi yükseldikçe kenti sevme, kente olan aidiyet ve sahiplenme duygusu da artmaktadır.

*Fiziki Faktörler:* Kentlilik bilinci oluşumunun ana şartlarından birisi bireylerin kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleri ve yaşadıkları kent ile güçlü bağ kurabilmeleridir. Bunun için bireyin içerisinde yaşadığı ortamın fiziki olanakları bireyin kente olan bağlılığı için önemli yer tutmaktadır.

Birey içerisinde yer aldığı sosyal tabakaya göre kentin belli alanlarına yerleşmektedirler. Kırsal alanlardan göç ederek kente yerleşen bireylerin ekonomik olarak güçsüz olması yaşadıkları semtlerinde yoksunluk içinde olmasına, bu semtlerin kentin bir parçası olmadığı düşüncesini bireylerin zihninde oluşmasına, bu sebeple de bireylerin kentlileşmelerini, kentlilik bilinci oluşumlarını da engellemektedir (Acungil, 2012: 45).

Kente yaşayan bireyin içerisinde yaşadığı mekânın alt yapısı ve sosyal olanaklarının varlığı, kentin yaşam kalitesini belirleyen unsulardandır. Bireylerin yaşadıkları mekânların özellikleri kişinin yaşama standardını, yaşam biçimlerini ve bireyin davranışlarını etkilediği bilinen bir gerçektir. Bireyin yaşadığı mekânın estetikliği bu anlamda önem taşımaktadır. Yaşadığı mahalle, sokak, konut, yani bireyin vaktini değerlendirdiği yaşam alanlarının estetikten yoksun, çirkin bir görüntüye sahip olması bireyin kent ile ilgili faaliyetlerine destek vermesini engellemekle birlikte, birey kendini geliştirmek için herhangi bir faaliyette bulunmayacak, kentten uzaklaşarak, kente yabancılaşacaktır (Karadağ ve Koçman , 2009: 201-202) .



## **BÖLÜM 2: MAHALLE, MAHALLE KÜLTÜRÜ, MAHALLE BİLİNCİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

Osmanlı'dan günümüze miras kalan mahalle, günümüzde yerleşim düzeninde değişiklik gösterebilir özünü hala kaybetmeyen, değerlerini koruyan kentlerin mihenk taşı olarak varlığını sürdürmektedir. Mahalle kendi içerisinde bireylerin birbirlerine aktardıkları kültür ile kentlerde oluşan kent kültürüne katkı sağlamaktadır. Bireyin kendi ile ilk başbaşa kaldığı, komşuluk ilişkileri kurduğu, kentleri ilk tanımaya başladığı bu yerleşim alanları kentlilik bilinci kavramının da ilk adımlarının atıldığı alanlar olarak değerlendirilebilmektedir. Bu doğrultuda ikinci bölümde mahalle kavramı, mahallenin işlevleri, mahalle tarihi, mahalle kültürü ve mahalleli olma konuları üzerine durulacak ve bu konular değerlendirilecektir.

### **2.1. Mahalle Kavramı**

Mahallenin tanımı ile ilgili bir çok öneri yer almaktadır. Bunları incelersek; 5393 sayılı Belediye Kanununun da “mahalle: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birimi” sözleri ile ifade edilmektedir. (md 3). Aynı kanunun mahalle ve yönetimi başlığı altında mahalle yönetimi kurulumu için verilen bilgiler “Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesi, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olur” denilmekte ve 6360 sayılı kanun ile “Belediye sınırları içinde nüfusu 500’ün altında mahalle kurulamaz” ifadesi eklenerek mahalle kurulumuna nüfus sınırlaması da getirilmiştir.

Kent bilim terimleri sözlüğünde mahalle aynı zamanda komşuluk birimi ile aynı anlamda nitelendirilmiştir. Mahalle; “bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün, yönetim bakımından bölündüğü, yapı bölgeciklerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük parçalardan her biri”. (Keleş, Kent bilimleri Sözlüğü, 1998: 96). Komşuluk birimi; “dar bir alanda yer alan, daha çok yüz yüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, üyeleri yürüme uzaklığı içindeki ilkokul, oyun yeri, gezilik, bakkal ve manav gibi ortak kent kolaylıklarından güçlük çekmeden yararlanılabilen küçük yerleşme birimi” şeklinde verilmiştir (Keleş, Kentbilim Terimleri Sözlüğü, 1998: 88).

“Mahallenin temeli, mekân ve insandır; mekân ve insanın/hayatının bütünleşmesidir”. Bu durumda mahalle fiziksel sınırların çizildiği idari bir birim olmakla beraber, insan eliyle biçimlenen belli kültürel değerleri, inançları içerisinde barındıran mekânlar olarak tanımlanabilir. Mahalle, mekânın insan eli ile şekil alması, o mekâna yaşana birlik katması ile işlevsellik olarak bir kimlik oluşturmasıdır. Mahalleyi var eden mekân içerisinde, çeşme, fırın, cami, kahvehane, sokak, meydan, çarşı, okul ve en önemlisi ev gibi alanları içerisinde bulundurmalıdır (Alver, 2010: 118-119).

Altun, geleneksel kentte mahalle kavramı ile modern kentlerdeki mahalle kavramı arasında farkı tanımlamaktadır. Bu tanımlamalarda; geleneksel kentlerde mahalle içerisinde cemaat ilişkilerinin, yardımlaşmanın, sosyal dayanışma, mahallenin güvenliğinin mahalleli tarafından sağlandığı, mahalle işlevselliğine katılım, sosyalleşme fonksiyonlarını içerisinde barındıran, komşuluk bağlarının sıkı bağlarla örüldüğü aktif mekânlar olduğunu ifade etmektedir. Altun, modernleşme ile birlikte kentlerde başlayan dönüşümün, geleneksel mahalle anlayışını değiştirdiğini, konut yaşam çevrelerinin mahalle kavramı içerisine alındığını savunmakta ve modern kentlerde mahallenin, küreselleşme ile değişen ekonomik ve sosyal yapılara bağlı ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkan sosyal konutlar, toplu

konutlar, apartmanlar, kapalı sitelerin mahalle oluşumuna alternatif olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu durum mahalle yaşamında sosyal ilişkilerin ve komşuluk ilişkilerini de konuta bağlı yaşam çevresi olarak değiştirmektedir. Modernleşme sonucu insanların arasında kurdukları sosyal ilişkilerin azaldığını ve insanların yalnızlaşan birer birey olmaya başladıklarını söylemektedir (Altun, 2010: 218-221).

Şan, bir yerin mahalle olabilmesi için beş temel özellik sunar. Bu özellikleri “kimlik, komşuluk, yeşil ve manzara, sokak mekânı ve meydan ve iç donatım elemanları” olarak sıralamaktadır. Bir mahallenin oluşabilmesi için mahallenin de tıpkı kentler gibi kimliği olmalıdır. İnsanlar bu kimlik ile kendilerini yaşadıkları mahallede güvende, huzurlu ve o mahalleye ait hissetmelidirler. Yine bir mahallenin olabilmesi için komşuluk ilişkileri olmalıdır. İnsanların sosyal ilişkilerini güçlendiren yeşil alanları ve insanların seyre dalecekleri manzaraları olmalıdır. Sokak sosyal yaşamın kesişim noktasıdır. Herkesin ortaklaşa kullandığı hem ulaşım, hem de iletişim alanları olan sokaklar gibi meydanlarda bu sosyalleşmenin devamını sağlamaktadır. Son olarak iç donatı elemanları içerisinde sayabileceğimiz sinemalar, pazarlar ve kahvehaneler gibi birçok ticari alan insanların birbirlerine yakınlaşmasını sağlayan alanlar mahallenin olmazsa olmazlarındandır (Şan, 1999: 53-56).

Birçok kent araştırmacısı mahallenin gettolaşmaya başladığını ileri sürmektedir. Mumford (2007: 609) da eserinde Perry'nin mahalle kavramını açıklamasına yer vermektedir. Perry, mahallenin içe kapanık kentle ilişkiye girmeyen alanlar olması fikrine karşı çıkmaktadır.

Türk-İslam kentlerinde de mahalle kavramı içerisinde gettolaşmaya yer yoktur. İslam dinin hakim olduğu ülkemizde de mahalle kavramı incelendiğinde mahalle; aynı sınıftan

olmayan birbirinden farklı bireylerin bir araya gelip, aidiyet duygusuyla kimlik oluşturdıkları kente ait bir bölümdür. Farabi mahallede oluşan topluluklara “eksik topluluk” nitelendirmesini yapmaktadır (Bergen, 2010: 144-145).

Mahalle kavramını üç temel işlevsellik üzerine inceleyecek olursak bunlar yerleşim birimi olarak mahalle, sosyal ve işlevsel bir birim olarak mahalle ve komşuluk birimi olarak mahalle nitelendirilmesi yapılabilir. Kavramsal tanımlarda incelendiğinde mahalle bu üç faktör üzerinden kurgulandığı gözlemlenmektedir.

### **2.1.1. Yerleşim Birimi Olarak Mahalle**

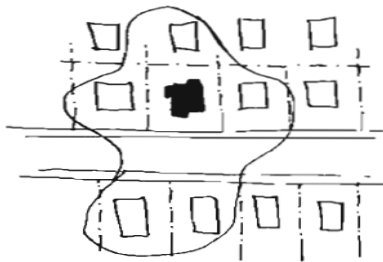
Mahalle kent ve köylerdeki en küçük yerleşim birimidir. Mahalleler içerisinde barındırdıkları evler, pazar yerleri, ticaret alanları, çeşmesi, çarşısı, yerleşim düzeni ile nüfus yapıları ile kentlerin idari bir ünitesini oluşturmaktadır. Her mahalle içerisinde bulundukları ile farklı alanlar oluşturmaktadır.

Perry’e göre mahalle kentin temel toplumsal ögesidir. Mahallenin yerleşim düzeninin örgütlenme ilkesini ev ve okul temeline dayandırmaktadır. Mahallede ev ve okulun ihtiyaç duyduğu tüm tesislerin yürüme mesafesinde olmasını, yoğun trafik bölgelerinin yaya alanlarında uzak tutulmasını, çocukların oyun alanları olan parkların evlerden 400 metreden fazla uzak olmasını ve aynı mesafenin pazaryeri ve ilkokul için de geçerli olması gerektiğini vurgulamaktadır (Mumford, 2007: 609-610).

Mahalle fiziksel sınırları belirlenmiş olan alanlardır. Bu fiziki sınırlar içerisinde yer alan sokaklar, dükkanlar, evler, caddeler gibi birçok alan mahallenin konumunu belirlemektedir (Alver, 2010: 119). Bu fiziksel sınırlar içerisinde ki yerleşim düzeni, mahalle içerisinde yaşayan bireylerin iletişimini, komşuluk ilişkilerini, toplumsal

paylaşımı, güvenlik gibi birçok öğeyi de etkilemektedir. A Pattern Language (1977) adlı eserde mahallelerin yerleşim düzeninde konutların yerleşim şekillerinin öneminden bahsetmektedir. Kente ait olan bu alanlarda insanların birbirleri ile iletişim kurmaya ihtiyaçları vardır. Sokakların üzerine yerleştirilen evlerin arasında insanların birbirleri ile iletişim kurabilecekleri kamusal alanın bulunması ve sokakların ucunun açık olması büyük önem taşımaktadır. Bu alan kişilerin birbirleri ile tanışmasına yardımcı olacak ve iletişimi arttıracak ve aynı zamanda da herkesin birbirini ve evlerini kontrol altında tutmasına da yardımcı olacaktır. Kitapta Herbert Gans'ın 1967 yılında The Lewittowners eserindeki araştırmadan bahsetmektedir. Yapılan bu araştırma doğrultusunda fiziksel yerleşim alanları olan mahallelerin yerleşim düzenin oluşturulmasında komşuluk ilişkilerinin oluşması için, konut şekillerinin gerekli olan yerleşim düzeni ile ilgili güçlü kanıtlar toplanmıştır.

Birbirlerini düzenli ziyaret eden 149 kişi arasında yapılan çalışma ile yerleşim alanları bir küme olarak değerlendirilmiş ve bu durum sonucu geometrik bir şekil oluşmuştur. Bu kümenin ortaya çıkması, insanların birbirleri ile iletişimin doğal sonucudur. Yapılan araştırma ile konutlarda yaşayan bireylerin en çok kimlerle komşuluk ilişkisi kurduğu ile ilgili ortaya aşağıdaki şekilde bir diyagram çizilmiştir.



*On a typical block each home is at the center of its own cluster.*

**Şekil 3.** Tipik ev yerleşim düzenlerinde her ev kendi kümesinin merkezinde yer almakta (Alexander, vd., 1977: 200).

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi siyah renkte verilen konut merkez alınmıştır. Kişiler iki yan taraf, bir ya da iki sokak karşısı ve arkada (çitlerle ayrılmış bir bahçe olmasına rağmen) bir arkadaki konutları ziyaret etmektedirler. Yapılan görüşmeler sonucunda insanların %93'ü bu alan içerisinde birbirlerini ziyaret etmektedir. Çoğunlukla kimi ziyaret ediyorsunuz? Sorusuna %91 oranında verilen cevap genelde karşı sokakta ki ve yan kapı komşusu ile görüştüğünü söylemiştir. Bu bulgulardan çıkan sonucun güzelliği mahalle düzenlenmesinde ki mekânsal kullanımın, inşaların komşuluk ilişkilerinin de oluşmasında ve bir araya getirmedeki gücünü göstermektedir. Gans'ın vurgulamak istediği tam olarak yerleşim düzeninin mahallelerde ki önemidir. İnsanların birbirleri ile paylaşımları, komşuluk ilişkileri kurmaları sosyal yaşam ve bireyler için hayati önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı da mahalle sınırlarının belirlenmesinde ve mahallelerin düzenlenmesinde konutların konumlandırılmasının önemini ortaya koymaktır (Alexander, vd., 1977: 198-202).

### **2.1.2. Sosyal ve İşlevsel Bir Birim Olarak Mahalle**

Mahalleyi sadece coğrafi sınırları olan mekânlar olarak belirtmek eksik tanımlama yapmamıza sebep olacaktır. Tüm mekânsal alanların temelini oluşturan insan, mahallenin oluşmasında ve şekil almasında da önem arz etmektedir. Temelini insanın oluşturması mahalleyi sadece mekânsal bir bakış açısından çıkartmaktadır. Mahalle de yaşayan bireylerin sahip olduğu değerleri, inançları, kültürleri, hayat tarzları, örf ve adetleri mahalleye sosyal bir yapı kazandırmaktadır. Bu durumda mahalle sahip olduğu bu özellikleri ile karşılıklı kurulan iletişim sayesinde mahalleye özgü kültür oluşmasına sağlayan, inanç, kültür, değerler, hayat tarzı gibi insanların tüm özelliklerini birbirlerine aktardıkları ikamet alanlarıdır.

Mahalle insan ile var olan “yaşam alanıdır”. Kentin vazgeçilmez en temel yapı taşı oluşturulan mahalleler insanların sosyalleştiği alanlardır. Bunun en temel sebebi olarak farklı kültürlerle sahip bireylerin topluluk halinde birbirleri ile ilişki içerisinde olmaları gösterilebilir. Dolayısıyla mahalle “toplumsal ve kültürel birimdir” ve bundan dolayı “sosyo-kültürel bir alandır”. Birbirleri ile iç içe yaşamak durumunda olan farklı kültürel ve toplumsal özelliklere sahip bireylerin aralarında kurdukları çok yönlü ilişkiler mahallenin sosyal bir nitelik kazanmasına sebep olabilmektedir (Alver, 2010: 130-131).

Ülkemizde ki geleneksel mahalle yapısı özetle mahallede yaşayan kişilerin ihtiyaçlarına cevap verebilen (cami, çeşme, çarşı vs.) alanların varlığı ile kendi kendine yetebilen, mahremiyetin önemini bilerek insanların iç içe yaşayabildikleri, komşuluk ilişkilerinin yardımlaşma ve birbirleri ile dayanışma içerisinde olduğu, sosyal yapılanmanın varlığını sürdürdüğü mekânlar olarak nitelendirilebilir (Yenen, 2010: 201).

Mahalle fiziksel ve sosyo-kültürel yapıya sahip olmasının dışında bazen politik işlevselliği de olan mekânlardır. Halkın devlet ile olan ilişkilerinin nüvesini oluşturan mahalle, yönetiminde yer alan muhtar ve ihtiyar heyetinin devlet ile ilişki kurabildiği idari birimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahalle insanları arasında sosyal ilişkilerin, dayanışmanın kurulduğu, birbirlerinin gözetimini sağlayan, birbirlerini koruyup kollayan, toplumsal denetimin olduğu alanlardır (Erman, 2010: 172).

Baday, mahallenin sosyal hayattaki işlevlerini “toplumsallaşma işlevi, dayanışma işlevi, güvenlik ve huzur işlevi, eğlence işlevi, meslek edindirme işlevi” olarak ayırmaktadır. Toplumsallaşma, bireyin sosyalleşmesi adına toplumun belirlediği kuralların uygulandığı zaman dilimidir. Bu süreç ise insanın doğumu ile başlamakta ölümü ile son bulmaktadır. Toplumsallaşmanın başladığı ve en çok öğrenildiği dönem ise kişinin

çocukluk dönemidir. Bu işlevin öğrenilmesi önce ailede başlamaktadır. Ailenin ise iletişim kurduğu ilk alanlar yaşadıkları mahalledir. Bu işlevselliğin devamı eğitim kurumlarında ilerlemektedir. Yani kişinin yaşadığı mekansal ortam toplumsallaşma ile birlikte kişinin sosyalleşmesine olanak tanımaktadır. Dayanışma işlevi Türk toplumunun gelenek ve göreneklerinden gelmektedir. Mahallede birlik, beraberlik, yardımlaşma duygusu bu işlev içerisinde değerlendirilir. Bu işlevsellik sayesinde kişinin mahallede gündelik yaşamı kolaylaşmaktadır. Güvenlik ve huzur işlevi günümüzde azalmasına rağmen İslam dininin de ön gördüğü ve geleneksel mahalle yaşamında halen devam etmekte olan bu işlev, mahalle halkının birbirlerine karşı sorumlu olduğu ve birbirlerinin güvenliğini sağladığı etkenlerdendir. Özellikle geleneksel mahallelerin sadece huzur ve güvenliği sağlamak değil, mahalle sakinlerinin eğlenmesini de göz önünde bulundurduğu bilinmektedir. Bunun da en güzel örneği Ramazan ayları eğlenceleridir. Şimdi bu işlevi yerine getiremeyen mahalle kahvehaneleri geçmişte mahalle halkı için sadece çay içilen alanlar değil, eğlence ve birbirlerine bilgi aktarım alanları olmakla bilinirlerdi. Yine günümüzde kalmayan, Osmanlı dönemi mahallelerinde yer alan ahilik teşkilatı ile halk meslek sahibi edilirdi (Baday, 2011: 40-51).

### **2.1.3. Komşuluk Birimi Olarak Mahalle**

Komşu Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğünde “Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad” Komşuluk ise Toplum Bilimleri Terimleri Sözlüğünde “Sınırlı bir alan içinde yer alan, daha çok kişisel ve yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu küçük insan topluluğunun durumu” sözleri ile ifade edilmektedir. İslam dinin hakim olduğu kültürümüzün oluşumunda komşuluk mahalledeki en önemli yapılaşmadır. Bunun en önemli sebebi ise Peygamber efendimizin “Komşusu açken tok yatan bizden değildir” hadisinden gelmektedir. Komşuluk bireylerin birbirlerine saygılı, güven duygusunun temel



alındığı ve yardımlaşma duygularını içerisinde barındıran, manevi dostluklar olarak adlandırabileceğimiz soyut bir kavram olarak nitelendirilebilir.

İnsan toplumsal bir varlıktır. Dolayısıyla yemek içmek gibi temel ihtiyaçların dışında iletişim kurmak gibi sosyal ağ içerisinde bulunması da bireyin aktif yaşamında temel ihtiyaç niteliğindedir. Mahalle de ise bu ihtiyacı oluşturulan sosyal alanlar içerisinde ki iletişim ve en önemlisi ise komşuluk ilişkileri karşılamaktadır.

Nirun (1991:169-179) komşuluk kavramını, belli bir coğrafi alan içerisinde kendiliğinden ortaya çıkan, birbirlerini tanıyan ve sıklıkla ziyaret eden, yardımlaşan, aktif sosyal ilişki içerisinde olmasından dolayı toplumsal temel ihtiyaçlarından biri olan sosyalleşmenin psikolojik tatminin sağlayan, cemaat yapısı içerisinde örf, adet, kültür ve toplumun belirlediği kurallar çerçevesinde şekil alan toplumsal sistem olarak tanımlamasını yapmaktadır (akt; Altun, 2010: 219-220).

Mahallelerin kurulmasında fiziksel ve idari sınırlar, nüfus büyüklüğüne göre şekillenmektedir. Mahallenin fiziki sınırları dışında ayrıca sosyal sınırı vardır ve bu sınırı komşuluk ilişkileri oluşturmaktadır. Mahalle ile ilgili yapılan araştırma sonucu bireylerden alınan cevaplara göre kişilerin görüştüğü komşular, sosyal ilişkiler kurduğu camii gibi alanlar ve evinin civarı bireyin kendine çizdiği mahalle sınırıdır(Alver, 2013: 181-184).

Jacobs kentlerde mahremiyetin önemini vurgularken, özellikle mahalle gibi kent içerisinde yer alan küçük yerleşim alanlarında bireylerin özel hayatlarının herkes tarafından bilindiğini söylemektedir. Komşuluğun birbirlerinin mahremiyetini koruma güdüsünü taşıdığını, birbirleri ile yardımlaşma ve güzel vakit geçirme isteğinin olması mahallelerde ki dengeyi göstermektedir. Jacobs bu denge kendiliğinden hayata geçirilmiş

olması dolayısı ile farkında olmadan yapılan normal hareketler olduğunu söylemektedir (Jacobs, 2009:79).

Mahallede ki komşuluk kavramına “bir toplumsal olgu, bir yerel kamusal örgütlenme biçimi, bir dinsel ve insancıl amaçlı örgütlenme, bir savunma birimi” olarak yaklaşan Geray, toplum bilimcilerinin komşuluğu, toplumsal denetim üzerinde rolü olan toplumsal örgütlenme biçimi olarak ele aldıklarını söylemektedir. Toplumsal davranışların oluşmasında belirleyici konumda olan komşuluklar, kapitalist sistemlerde kurulan kentlerde ve bu kentlerin oluşturduğu mahallelerde organik birliği bozulmuş, zengin ya da fakir ayrımına göre katmanlara ayrılmaya mahkum bırakılmıştır. Bu durumda komşuluğun geleneksel kimliği göz ardı edilmektedir (Geray, 1995: 34).

## **2.2. Mahallenin Tarihi**

İnsanlar ve kentlerde olduğu gibi mahalle de sürekli bir değişim içerisinde yer almaktadır. Mahalle kuramının tarihsel evresi incelendiğinde aslında bu kavramın sanayi öncesi kent toplumlarına özgü olduğu söylenebilir. Sjoberg sanayi öncesinde haberleşme teknolojisinin olmamasından dolayı birbiri ile yan yana konumlandırılmış mahallelerin ortaya çıktığını ifade etmektedir (akt, Aslanoğlu, 2000: 33). Sanayi öncesi kentlerde mahalle etnik bağlara göre düzenlenmiş, gelir grupları farklı bireylerin bir arada buldukları, fiziksel olarak en az bir veya birkaç sokaktan oluşan, güvenlik kontrolünün mahalle sakinleri tarafından yapıldığı ve temelinde komşuluk ilişkilerini barındıran küçük guruplardır.

Mumford mahallenin köklerinin kentin kökenlerini oluşturan Mezopotamya’ya uzandığını söylemektedir. “Köklenlerine inildiğinde mahallenin kentteki eski köy bileşeni

olduğu ve dengeli bir kent hayatı için yüksek kültür merkezleri ve amaçlı birliktelik kurumları kadar vazgeçilmez olduğu ortaya çıkar.” (Mumford, 2007: 607-610).

“Kent, mahalle mahalle kendini inşa etmektedir. Kent kurmak mahalle kurmaya işaret eder” tanımlamasını yapan Alver de Mumford gibi mahalle tarihinin kent tarihi ile paralellik gösterdiğini ifade etmektedir. Alver’e göre kentlerin yapılanmasında mahalle vazgeçilmez bir unsurdur (Alver, 2010: 117).

İlk Sümer kentleri incelendiğinde mahalleler kentlerin önemli mekanları olmaktadır. Ur, Uruk, Tel Asmar gibi Sümer kentlerinde mahalleler önemli yer tutar. Tel Asmar’da duvarlarla çevrili mahalleler vardır. Tüm bu kentlerde mahallenin temel dokusunu sokak ve evler oluşturmaktadır. Ur kentinde merkezde kutsal bölge ve yanında ikinci derecede tapınak bulunan alanlar yer alır. Bunların etrafında insanların ikamet ettikleri mahalleler oluşmuştur. Yönetici sınıfının dışında kalan esnaf ve halk bu mahallelerde yaşamaktadır (Alver, 2013: 32).

Türk-İslam kentlerinde yer alan mahallelerin geçmiş tarihi incelendiğinde temelinde cami/mescit yapılanması yer almaktadır. Hatta mescit kurmak mahalle kurmak ile aynı anlama gelmektedir. Bu mahallelerin isimlerinde dikkat çeken husus, mahallede yer alan mescit isimleri ya da bu mesciti yaptıranların isimlerinin mahallelere verilmesidir (Alver, 2010:120).

### **2.2.1. Batıda Mahalle Kavramının Tarihi**

Ortaçağ Avrupa’sı incelendiğinde kentlerin mahalleler bölündüğü ve bu mahalle yapılarının Anadolu da yer alan mahalle yapısına benzerliği dikkat çekmektedir. Ortaçağ Avrupa’sında ki mahallenin özelliğini merkezde yer alan kent kilisesi oluşturmaktadır.

Ayrıca mahalleler içerisinde yaşayan bireylerin sahip oldukları mesleklere göre bölünmüştür. Orta ve Batı Avrupa’da da meslek grupları ile adlandırılan demirciler mahallesi, dericiler mahallesi gibi mahalleler bulunmaktaydı. Teknolojinin gelişmesi, üretimde makineleşmenin başlaması ile birlikte 15.yy’ın başlarından itibaren Avrupa kentlerinde mahalleler artık dinsel merkezli olmaktan çıkmış ve meslek gruplarına göre oluşmamaya başlamıştır. Mahalle bölünmelerinin daha çok gelir gruplarına göre değişen bir nitelik kazandığı görülmektedir. (Şan, 1999: 45-46).

Sanayi devrimi ile birlikte mahalle oluşumunda ekonomik farklılıklara ön planda yer almaktadır. Mahallelerin kurulumunda zengin fakir ayırımı gözlenmektedir. Dönemin en önemli gelişmesi de fabrikaların yakınında kurulan işçi mahalleleridir. Bu mahallelerde yer alan konutlar ışık almayan, havasız, binalar kötü malzeme kullanılarak yapılmış, insanların yaşayamayacağı kadar sağlıksız konutlardır. Hizmet dahi götürülmeyen işçi mahallelerinde salgın hastalıkların ortaya çıkmıştır. Bu mahallelerin yakınında yer alan burjuva mahalleleri kent merkezlerinden çekilerek banliyölerde yeni mahalleler kurmuşlardır (Ürküt, 1998: 12-13).

Özellikle banliyö alanları Londra’da oluşmuştur. 1850-1860’lı yıllardan itibaren Londra nüfusunun hızla artması, kent alanlarında oluşan sağlık sorunları, yoğun göç öncelikle burjuva sınıfı olmak üzere insanların banliyölere yerleşmesini zorunlu kılmıştır. İlk yapılışlarında burjuva sınıflarının kaçtığı alanlar olan banliyöler daha sonra sosyal toplum olma bağımında ulaşım ağında artması ile orta sınıfında yerleştiği alanlar mahallere dönüşmüştür. 1898’de Howard, Londra’nın büyümesini durdurmak adına bahçeşehir adı verdiği mahalleler oluşturmak istemiştir. Bu mahalleler kasaba şeklinde olacaktır. Fakat nüfusun fazlalığı dolayısı ile Le Corbusier bu fikirden ilham alarak, evlerin dikey olarak uzayan bloklar ve toplu konut alanları ile oluşan mahalleler üretmiştir. Jacobs

banliyölerin mahalle yaşantısını yok eden, güvenlikten yoksun, suç oranlarının çok yüksek olduğu dehşet alanları olarak nitelendirir ve insanların çalışma hayatından sonra sadece yatacak yer temini olarak gördüğü banliyölere “uyku banliyöleri” tanımlaması yapmaktadır (Jacobs, 2009).

### **2.2.2 Türkiye’de Mahalle Kavramının Tarihi**

Türkiye tipik İslam kent özelliğini Osmanlı’dan itibaren içerisinde barındıran yerleşim düzenine sahiptir. İslam kentlerinde oluşan mahaller dini ve etnik unsurlara göre şekillenmektedir.

İslam kentlerinin mahallelere bölünmesinin sebebi Arap toplumlarının geleneksel kabile sisteminin etkili olarak kentlerin ünitelere bölünüp, duvarlarla çevrilmesi sayılabilir. İslam kentlerine yapılan Fetihlerden sonra toplumun din, kabile ve millet temelinde farklılıklar başlamış ve mahallelerde ki ayrımlar biraz daha esnek bir hal almıştır. Mahallelerin şekillenmesi din ve millet esasına göre oluşmuştur. Yine bu kentlerde cemaat anlayışı ile ilerlenmiş ve cemaatin güvenli ortamlarda yaşaması hedeflenmiştir. Her mahalle oraya yerleşen kabilenin kültürünü yansıtmakta olup bu mahallelerin gettolaşmadığı da vurgulanması gereken önemli bir husustur (Alver, 2013: 33-34).

İslam Kent’i özelliği gösteren kentlerde oluşmuş olan mahalleler, sosyal tabakalaşmada homojen görüntüsünün altında heterojen bir yapı göstermekte, batı mahallelerinde olduğundan farklı olarak zengin ve fakir yan yana yaşayabilmektedir (Sinemillioğlu, 2006: 9).

### 2.2.2.1 Osmanlı Dönemi Kentlerinde Mahalle Yapısı

Osmanlı kentlerinde mahalleler toplumsal düzenin sağlanmasında önemli konumda yer almaktaydı. Bir tanım altında düzenleyecek olursak Osmanlı kentinde mahalle; “birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerin oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Bir diğer tanımıyla, aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir” (Ergenç, 1984: 69).

Türk mahalle izlerini taşıyan Osmanlı Kentlerinde mahalle kentin en küçük idari ve mali birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent için gerekli olan “avarız”, “imdadiye” gibi birçok vergi ödemeleri mahallelere bölünmekte ve her mahalle kendine düşen vergi miktarını ödemekteydi. Fiziksel bir mekân olmanın dışında Osmanlı Kentlerinde yer alan mahalleler sosyal, kültürel işlevsellikleri ile de ön planda olmaktadır. “Kolektif” bir yapıya sahip olan mahallelerin en temel özelliği aynı inanış ve ananelere sahip etnik grupların bir arada yaşamalarıdır (Bayartan, 2005: 94-99). Bu durum Osmanlı Kentlerinde oluşan mahallerin homojen bireylerden oluşan, kendi içine açık, fakat yabancıya ve dışa kapalı, bu yapısını koruyan yaşam alanları olmasına sebep olarak gösterilebilir. Oluşan bu mahaller içerisinde yaşayan toplum yaşadığı mahallenin kimliği ile anılarak, her birey içerisinde bulunduğu mahallenin kimliği ile tanınmaktadır (Şahin ve Işık , 2011: 223)

Osmanlı kentlerinde de İslam kentlerinde olduğu gibi mahalleler dini bir yapı üzerine oluşum sergilemektedir. Genelde mahallenin merkezinde cami bulunmakta ve evlerin yerleşim düzeni bu cami etrafına göre şekil almaktadır. Aynı zamanda cami etrafında çeşme, imarethane, pazar, hastane, mescit, kahvehane, okul ve mahalle meydanı gibi

alanlarda bulunmaktadır. Mahallelerin sokakları dar ve genelde çıkmaz sokak olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahalleli tarafından güvenliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Bu dini yapı ile oluşan Türk-Osmanlı toplumunun yaşam biçiminde ki içe dönüklük ve toplumda ki egemen politik sistemlerin bulunması kentlerde meydanların oluşturulmasını gerektirmiştir. Mahallelerde ise mahalle merkezinde ki meydanların yerine camiler ve pazar alanları mahalle halkının toplanıp görüşebildikleri meydanların yerlerini alan yerler olmuştur (Kejanlı, 2010: 297).

Osmanlı mahallelerinin oluşumu ve şekil almasında dinin ön planda olması cemaat olgusunu topluluklarda oluşturmaktadır. Bu durumda mahalleler aynı dini benimseyen ve aynı dili konuşan insanların bir araya gelerek oluşturdukları topluluklar olmaktadır ve mahallelerin içerisinde yaşayan insanların Müslüman ya da Gayr-i Müslim olmaları bu mahallenin sosyal, fiziki tüm ihtiyaçlarının belirlenmesini etkilemekteydi. Cemaat olgusunun yerleşmesi dışarıdan birinin mahalleye yerleşmesinde de önemli sıkıntılar çıkarmaktaydı. Bu kişi ya da kişilerin mahalleye yerleşmesi için öncelikle imamın ve sonrasında da mahallede yaşayan insanlardan birinin kefil olması istenmekteydi. Bu durum aslında mahallede yaşayan insanların aralarında ki sosyal dayanışmayı da bizlere gösterebilmektedir (Şahin ve Işık , 2011: 224).

Ortaylı (2009: 3) eserinde bu durumla ilgili şu sözlere yer vermektedir. Ortaylı'ya göre "Bugünkünün aksine ailenin içinde bulunduğu mahalle veya köy topluluğu ile etnik-dini bağı vardır, hukuki bağı vardır. Çünkü bu topluluk halkı birbirinin kefilidir. Nihayet bu topluluk devlet nezdinde bir takım yükümlülükleri topluca yerine getiren bir birimdir" olarak dile getirir.

Osmanlı mahallelerinde mahallede yaşayan bireylerin sahip oldukları evlerin şekilleri ve bu evlerde yapılacak herhangi bir değişiklik eğer komşusuna zarar teşkil etmekteyse söz

konusu durumdan vazgeçilir ya da zarar vermeyecek şekilde tekrar düzenlenmekteydi (Düzbakar, 2003:107).

Osmanlı kentleri mahallelerinin en önemli özelliklerinden bir diğeri ise, her meslek grubuna sahip bireylerin sınıf farkı gözetilmeksizin bir arada yaşamasıdır. Bu da mahallede yaşayan toplulukların bir statü farkı aranmaksızın oluşturulan yerleşim şeklinin olduğunu gösterir. Yani bir paşa konağının karşısında, bir evkaf kâtibinin aşıboyalı küçük evi mevcuttur. Mahalle halkının etiket farkına sahip olmalarına rağmen, bu statü farklarını gözetmeksizin her gün iletişim halinde olmaları sosyal ilişkilerinde gelişmesine ve kalıcı olmasına sebep olmuştur (Ortaylı, 2000: 105-107).

Bu durumda Osmanlı mahallelerin de dini cemaatler ve azınlık gruplarının dışında eşitlikçi bir yaşam tarzının benimsendiği ve yerleşim şeklinin oluşturulduğu görülmektedir. Böylelikle Osmanlı Mahalleleri için dini ve etnik kökenleri aynı olan insanların bir arada yaşama isteğinden dolayı homojen, ekonomik kazanç yönünden ise heterojen topluluklardan oluşmaktadır denilebilir.

Mahallelerde yer alan camiler sadece dinsel işlevlerin yerine getirildiği mekân olmanın dışında sosyal bir kurum olma özelliğine de sahiptir. Camilerde insanlar birbirleri ile tanışır, dini ve dünyevi toplantılar eder ve halk hükümetin vermiş olduğu emir ve yasaklardan haberdar edilirdi. Cami imamları yalnızca namaz kıldırma görevli olmamakla birlikte, ilmi kişilikleri ile devleti temsil eden, mahallenin düzeni, güvenliği, halkın huzurunu sağlayan, mahallenin temizlik işlerini düzenleyen, gıda kontrollerini yapan ve mahallede yaşayan insanların eğitimleri ile ilgilenen mahalle yöneticisi konumundadır (Bayartan, 2005: 99-100).

Osmanlı kentlerinde genelde mahalleler beş ile yüz ailenin yaşadığı alanlar şeklinde bölümlenmişlerdir. En sık otuz ile kırk ailenin yaşadığı görülmektedir. Mahalle çarşıda



yoğunlaşmış olan ticari ve zanaat işlerinden ayrı tutulmaktadır. Konutların bazı istisnalar hariç ekonomik kazanç sağlayan birimlerden ayrı tutulmuştur. Bu istisnalar günlük gereksinimlerin karşılanabildiği fırın gibi yiyecek satılan dükkânlardır. Pazarlar açıkta kurulmakta, pazarlarda ya da dükkanlarda kadın erkek satıcılarla müşteriler bir araya gelebilmektedir. Toplumsal yaşamın önemli olduğu bu mahallelerde özellikle kadın ve çocuklar için toplumsal yaşamın içten dışa doğru açılımı olduğunu görmekteyiz. Bu açılımın biçimlenişi ise mahremiyet anlayışına göre şekil almaktadır (Şan, 1999: 32-34).

Osmanlı Döneminden Cumhuriyet Dönemine kadar olan süreçte, II. Mahmut Dönemi ve Tanzimat Döneminde ki mahalle yapılanmasında meydana gelen değişimler, bugünkü mahalle oluşumunda önemli yer tutmaktadır. Osmanlı kentlerinde mahalle kavramında ki değişim 1856 Islahat Fermanı ve Tanzimat Fermanı ile başlamaktadır. II. Mahmut Dönemini incelediğimizde ise mahalle yönetiminde kadılar önemini yitirmiş ve mahalle yönetimi muhtarların sorumluluğuna verilmiştir. Yine bu dönemde imamların yaptığı işlemlerin çoğunluğunu muhtarlar yapmaya başlamış ve mahalle halkının kefilliği muhtarlardan sorulmaya başlanmıştır. Özellikle Tanzimat döneminde Batı ile artan ilişkiler doğrultusunda ekonomik dönüşümlerle birlikte, kentlerde bu dönüşüme ayak uydurmuş ve değişmeye başlamıştır. Batı kentlerinde görev alan aydınların birçoğu Batı da oluşturulan kentlere olan hayranlıklarını gizleyememiş ve bu dönemde kurulan kentlerde Batının model alınmasında etkili olmuşlardır. Tanzimat'ın Türk siyasi tarihinde ki yerinin modernleşmenin başlangıcı olarak görülmesi bu dönemde ki mahalle şekillenmesinde de etkisini göstermiştir (Şahin ve Işık , 2011: 226-227).

II. Mahmut döneminde özellikle 1826 tarihinde sonra Yeniçeri Ocağının kaldırılması ile birlikte özellikle toplumun ve devletinde beklentilerini karşılayamayan bir çok kurum ortadan kaldırılmıştır. Varlığını devam ettiren bazı kurumlar da etkisiz hale getirilmiştir.

Bu dönemde kurulan Muhtarlık teşkilatı ise toplumun ve devletinde beklentilerini karşılamak amacıyla kurulmuştur. Bu teşkilattan önce köylerde ve kentlerde yer alan mahallelerde bu görevi “kethüda”, “ihtiyar”, hatta bazen “muhtar” olarak aslandırılan kişiler yürütmekteydi (Çadırcı, 1970:135).

Osmanlı kentlerinde yer alan mahalle ile Batı kentlerinde ki mahallelerin gündelik yaşam şekillerinin farkı; İslam dinini benimsemiş olan Osmanlı Kentlerinin mahalle yaşamında, mahalleler bir üretim alanı olarak görülmemektedir. Bu mahalleler ailelerin ahlak, inanç, kültür ve mahremiyet alanlarıdır. Mahalle yaşayanları aralarında sınıfsal bir fark gözetmeksizin cemaat düşüncesi ile bir arada yaşamaktadırlar. Osmanlı kentlerinde mahalleli, mahallenin yönetiminden sokakların temizliğine, güvenliğinden çöplerin toplanmasına, yaşlıların korunmasından çocukların güvenliğinin sağlanmasına, çevre ile ilgili kararların verilmesine kadar alınan kararlardan sorumludur ve bu sorumluluklarını karşılıksız olarak yapmaktaydılar (Bergen, 2010: 149-150).

#### **2.2.2.2 Cumhuriyet Dönemi Sonrası Kentlerde Mahalle Yapısı**

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950'lere kadar ülkemizde hala sanayi öncesi toplum özelliklerinin korunduğu, eski mahalle anlayışının sürdüğü görülmektedir. 1950'li yıllara kadar mahallelerde geleneksel mahalle anlayışına uygun yerleşim düzeni, etnik yapı, komşuluk ilişkilerinin önemi devam etmiştir.

1950'lerden sonra başlayan hızlı kentleşme ve sanayi toplumuna geçişin hızlanması ile birlikte geleneksel mahalle yapısı da bozulmaya başlamıştır. Gelişen sanayi ile birlikte kentlere olan yoğun göç sebebiyle oluşan konut yetersizliği gelişmiş ve sağlıklı konutların yapılmasına sebep olmuştur. Batı toplumlarında konut ihtiyacını gidermek için başlayan apartmanlaşma ve dar gelirliye yönelik konut ihtiyacını gidermek için yapılan

sosyal konutlar ülkemiz tarafından da benimsenmiş, özellikle 1950'lerden sonra kentlerimizde bu yapılar çoğalmaya başlamıştır.

Kentlerde nüfus artışının hızlanması dolayısıyla apartmanların oluşturduğu mahalleler meydana gelmiştir. Bu durum kentlerdeki mahalle anlayışının hemen hemen kaybolmasına sebep olmakla birlikte Türk aile hayatının yaşam tarzında ki mahremiyet anlayışını da zedelemektedir. Konutların birbirine çok yakın dizaynı ailenin özel yaşantısının başkaları tarafından çok öğrenilmesine sebep doğurmaktadır. İmar planlarını geleneksel mahalle dokusunu tahrip etmesi sonucu güvenlik açısından önem arz eden sokakların sadece ulaşım amaçlı düzenlenmeye başlamıştır (Şan, 1999: 37-42).

Ürküt (1998: 20-21), bu dönemde konut yerleşimlerine bağlı olarak oluşan mahalleleri üç tipte değerlendirmektedir;

- Birinci tip yasal olarak gerçekleşen mahalleler; Bayhan (1969)'ın belirttiği yoğunluk artışından dolayı fiziksel ve sosyal bozulmanın görüldüğü, geleneksel dokununun terk edildiği, komşuluk ilişkilerinin neredeyse yok olduğu büyük kentlerdeki mahallelerdir.
- İkinci tip toplu konut mahalleleri; Erkut (1992)'un bahsettiği bu mahalleler yapsatçıların ürettikleri tek apartmanların yerine, büyük şirketlerin ürettikleri çok sayıda konuttan oluşan toplu konut alanlarıdır.
- Üçüncü tip gecekondular mahalleleri ise yasal olmayan yollardan kurulan mahallelerdir. Kendiliğinden gelişen bu mahalleler aynı memleketlerin göç eden genelde aralarında akrabalık ilişkileri bulunan, çevresine kapalı yeni yerleşim yerleri oluşturulmasıdır (Erkut, 1992: akt, Ürküt, 1998: 21).

Osmanlıdan günümüze miras diyebileceğimiz mahalle kavramı Cumhuriyet Döneminde de yönetsel olarak önemli bir yer tutmuş ve yönetimde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Mahalle sakinlerinin tüm ihtiyaçlarına cevap verilmesi için yapılan düzenlemeler ile birlikte mahalle yönetimi merkezi yönetimin parçası olma konumunu devam ettirmektedir (Şahin ve Işık , 2011: 228).

1980'ler de dünyada başlayan kentsel dönüşüm ile mahallelerin düzenlenmesi Türkiye'de yer alan mahallelerde de geçerli olmuştur. Bu düzenlemelerden en önemli olanı toplu konut inşalarıdır. Batının örnek olarak alındığı bu konutlar, günümüzün çevre planlamasının temel ögesi konumundadır. Özellikle 1980 yılında oluşturulan toplu konut fonu ile hızlı gelişmeye başlamıştır (Şan, 1999: 37). 1984 yılında yürürlüğe giren 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile özerk Toplu Konut Fonu'na haiz, Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı adı ile kurulmuştur" ([www.toki.gov.tr](http://www.toki.gov.tr),2015). Sosyal devlet olma anlayışı ile geliştirilen bu projeler kapsamında mahalle kültürüne önem verildiği, kentin kendine ait özelliklerinin korunması gerekliliği ve komşuluk kavramının önemsendiği TOKİ tarafından söylenmektedir([www.toki.gov.tr](http://www.toki.gov.tr),2015). Konut ihtiyacının en fazla nerede olması gerekli olduğunu belirlenerek, alt gelir grubu ve orta gelir grubunun konut ihtiyacını giderme düşüncesini barındıran bu birim cumhuriyet dönemi sonrası oluşan mahalle de ki heterojen oluşum ile birlikte, geleneksel mahalle yaşamımızda farklı gelir gruplarının bir arada yaşadığı mahalle anlayışını yok etmektedir. Gelir gruplarına göre sınıflandırma yapılarak oluşturulan bu konutlar, aile hayatı içinde uygun yapıda değildir.

Bu dönemde mahalle merkez belediyelerin hükmünde yönetilen, Belediye Yasa'sının yönetsel bir basamağı görevi görmektedir. Mahalle yönetiminde muhtar seçimle görev başına gelmektedir ve muhtarlıkların bağımsız gelir kaynakları ile kendisine ait bir bütçesi

bulunmamaktadır. Bu konumu ile muhtarlıklar buldukları yerin mülkiye amirlerine bağlıdırlar. Hızlı kentleşmenin göstergesi olan bu yönetsel durum içerisinde mahallelerin komşuluk ilişkilerinde ki yerel kimlikleri bozulmuş, mahalle kimliği oluşmamaktadır.

Bireylerin mahallesine, dolayısıyla kentine bağlılığı azalmaya başlamış, kentlilik bilinci gelişmemektedir. Geleneksel mahalle anlayışında yer alan mahalle sakinlerinin yerel işlere ilişkin kararlara katılımı sınırlandırılmıştır. Toplu konut girişimleri ile oluşturulan yeni mahallelerde komşuluk ilişkileri zayıflamış ve mahalle kültürü ile bununla birlikte kentlilik kültürü de gelişmemektedir (Geray, 1995: 36-37).

Daha öncede dile getirdiğimiz gibi mahalle bölgeleri artık günümüzde konutlara göre şekillenmektedir. Günümüzün favori mekanları olan güvenli siteler kendi içerisinde geleneksel mahalle yaşamını canlandırma yarışı içerisinde dirler. Kendilerini birer mahalle gibi sunmaya çalışan bu siteler, pazarlama stratejilerini de mahalle pazarlaması şeklinde yapmaktadırlar. Günümüzün modern kentlerinde mahalle bitmiş olduğu için, bu siteler ve TOKİ konutları özlenen mahalle ortamını sunmak istemektedirler (Alver, 2013: 62-66).

Akif Emre (2012) sitelerin mahalle yaşamını şu cümlelerle ifade etmektedir; “Sokağın, yan komşunun ve komşuluğun olmadığı, ortak sevincin ve tasanın paylaşılmadığı, her bir evin kendi başına bir birim olduğu, bireyselleşmenin bencilleşmeye evrildiği, yaşadığı semtin, şehrin ülkenin geri kalanı ile ne aidiyet bağlamında ne de sınıfsal anlamda bir bağın kalmadığı, herkesin birbirine benzediği, tiplerin, görünümünün göz zevkini bozmadığı, standart ilişkilerin mekanları siteler. Sitede kimse kimseden sorumlu değildir; kimse kimseden razı olmadığı gibi... Orda talimatlar, yönetmelikler vardır. Güvenlik, üniformalı özel ekiplere havale edilmiştir. Hastalık ve ölüm haliniz ya da sevincinizi paylaşacağınız, bağlanacağımız telefon hattından başka bir uzantınız

kalmamıştır. Sitede yaşamak bireysellik ve bencillik üzerine kurulmuştur; daha doğrusu üst üste, yan yana yığılmış ilişkiler toplamı demektir. Gettolaşmanın modern zamanlara uyarlanmış, ruhsuz bir biçimi; hem de gönüllü biçimi... Sokağı, caddesi olmayan, topografyasız bir mekân anlayışının haritasız mekanı siteler” (yenisafak.com, 2017).

### 2.3. Mahalle Kültürü

Mahalle fiziki sınırları çizilmiş coğrafi alanlar olmanın dışında içerisinde sosyal bir çevre barındıran yaşayan alanlardır. Komşuluk ilişkileri ile şekillenen bu alanlarda yaşayan bireylerin her biri mahalleye yeni bir kimlik kazandırmakta ve mahallenin kendi kültürünü oluşturmaktadır. Bu kültür mahalleye giriş ve çıkışlarda şekil ve anlam kazanmakta, kendini yenileyebilmektedir. Bu sosyal yaşantı içerisinde mahalle kültürünün oluşmasına olanak sağlayan unsurlar bulunmaktadır.

Alver mahalle kültürünün mahallede ki gündelik hayat içerisinde bulmaktadır. Mahalle bir mekân olmanın dışında kültürel bir birimdir. Her mahallenin kendi yaşam tarzı, o mahallenin kültürünü oluşturmakta, bu kültürün var olmasını sağlayanda mahalle sakinlerinin yaşamını sürdürme biçimleridir. Mahallede yaşayan bireylerin örfleri, adetleri, töreleri gibi birçok etken mahalle kültürünün oluşmasında ki en önemli etmenlerdendir. Her mahallenin kendine özgü kültürü olmasına karşın mahalleler dışı açık bir yön sergileyerek kültür alışverişine açık ve kent kültürünün etkisini üzerinde bulunduran alanlardır. Farklı yaşam tarzlarının temsil edildiği mahalleler, farklı kültürlerin iç içe geçmesiyle anlam kazanmaktadır (Alver, 2013: 143-146).

Alver mahalle kültürünün oluşmasını sağlayan unsurları ayrı başlıklar altında incelemektedir. Mahallede ki kültür oluşmasında önemli olan bireylerin yaşam tarzlarının oluştuğu alanları mahalle mekânları olarak nitelendiren Alver, bu mekânları, somut kültür

kalıpları olarak değerlendirmektedir. Sokak, ev, cami-mescit, zaviye-tekke, çarşı, kahvehane, bakkal dükkânı, çeşme, park mahalle kültürünün oluşmasında somut kültür kalıpları olarak değerlendirilen alanlardır. Bunların dışında mahalle kültürünün oluşmasında ve birbirine aktarılmasında mahalle insanları da önem taşımaktadır. Bunları; imam, muhtar, bekçi, deli, kabadayı olarak nitelendirmektedir. Mahalle kültürünün oluşmasında mahallede yaşanan gündelik hayatların önemine vurgu yapan Alver, bu gündelik hayat içerisinde sosyalleşme, dayanışma ve yardımlaşma, komşuluk, mahalle etkinlikleri, mahalle baskısı, dedikodu ve muhabbet, insanların arasında ki farklılıklar, ayrılılar, çatışmalar kültürün birbirine aktarılarak oluşmasını sağlamaktadır (Alver,2013: 81-169).

Akif Emre (2012) mahalle hayatını ve kültürünü şu sözleri ile anlatmaktadır; “bir kültürün, hayat tarzının, değer yargılarının pratik tezahürleri; en ince yöntemlerle mahallenin hareketliliği içinde üretilir, aktarılır. Bir yönüyle muhafaza eder; bir yönüyle durağanlıktan hareketliliğe, sürekliliğe vurgu yapar mahalle hayatı. Dayanışmayı, paylaşmayı, birilerine, yani insanlığa, insana güvenme duygusunu diri tutar”.

Emre (2012) sokaktan bahsederken “şehrin ruhu” ifadesini kullanmaktadır. “Mahalle kültürü, kılcal damarları olan sokaklardan beslenir, oradan soluklanır. Sokaklarda fakirin, yoksulun, durumu hallice olanın paylaştığı; sevincin, hüznün bir baştan ötekine duyurulduğu; akrabalığın, büyük-küçük ilişkisinin, terbiye ve gözetim kadar sahiplenmişliğin yaşandığı; her tür halden korunan mekânın adı; mahalledir”.

Sokaklar yalnızca araçların geçebildiği ulaşım alanları değildir. Kentin ve mahallenin hayati önem taşıyan kamusal alanlarıdır. Mahallelerde sürekli kullanılan sokaklar emniyetli alanlardır. Çünkü sokağı sürekli izleyen gözler, yani sokağın doğal sahipleri olan mahalle

sakinleri vardır. Mahalle sokaklarında yer alan dükkânlar huzur ve güvenin en güçlü temsilcileridir. Çocuklar bu sokaklarda oynayarak her şeyi öğrenmekte ve kişilikleri bu sokaklarda oluşmaktadır. Sokaklarda komşular, birbirlerinin mahremiyetini koruma, birbirleri ile hoş vakit geçirme, temas içerisinde olma ve yardımlaşma isteği ile doludurlar (Jacobs,2011: 49-108).

Alver, “sokak mahallenin ve kentin damarıdır, temel dokusudur” tanımlaması yapmaktadır. Mahalle sakinlerinin toplumsallaşma alanı olan sokaklar, insanların sosyalleştiği, çocukların kendi kültürlerini oluşturmaya başladığı alanlardır. Mahalleli sokaktan geçerken birbirlerini görür, selamlaşır, dedikodu yapar, sohbet ederek toplumsal ilişkilerini sürdürür (Alver, 2013:82-92). Yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere sokaklar yaşam telaşının olduğu, ortak hayatın paylaşıldığı yerler olma dolayısı ile kültür aktarımının yapıldığı, mahalle kültürü oluşmasındaki önemli mekânlardandır.

“Ev, mahallenin temelidir. Mahalle evdir, ev ile var olur. Ev hayattır, mahalle hayatının anahtarıdır, kilididir, emniyetidir. Mahallenin önemi evden gelir. Mahalle kurmak ev kurmaktır, mahalle yıkmak ev yıkmaktır” cümleleri ile Alver evin mahalle için önemini bizlere özetlemektedir (Alver, 2013: 93-94).

Özellikle İslam dinin karakteristik özelliği olan mahremiyet anlayışı mahallelerde ilk olarak evlerde başlamaktadır. Ev içerisinde yer aldığı kentin, mahallenin ya da muhitin yaşamına, yaşayanlarına göre şekil almakta ve asıl olarak içerisinde hayatını devam ettirmekte olan bireylerin yaşam tarzını sergilemektedir. Bireyler yaşadıkları evlerine güçlü bir aidiyet duygusu besleyerek, yaşadıkları bu mekânlara emek harcar ve kendi yaşam tarzlarını evlerine aktarırlar. Dolayısıyla ev, bulunduğu mahallenin en çok dikkat çeken mekânlarından (Duman, 2014:48).



Ev içerisinde yer aldığı semtin ya da mahallenin bir yansıması konumundadır. Mahallenin etnik yapısı, mahalle kimliğinin ifadesi konumunda olan ev, içerisinde yaşayan bireyler için derin anlamlar ifade etmekte ve kimliğin yeniden üretilmesine olanak sağlamaktadır. Günümüzün modern mahalle anlayışında yer alan ve devletin herkesi ev sahibi yapabilme adına inşa edilen TOKİ konutları, farklı kökenlerden gelen, farklı kültürlerle, inançlara, gelenek göreneklere ve görüşlere sahip insanları aynı bloklarda bir araya getirerek, içerisinde yer alan “köy göçmenlerini” de birbirinden etkilenerek kentli birey yapma ve insanları bir arada harmanlanmasını sebep olup kültürel birleşim sağlama amacı gütmektedir. İnsanların yaşadıkları evleri aynı zamanda bir statü göstergesi de olabilmektedir. Mahalle sakinleri için evleri, komşuluk ilişkilerini daha çok yaşayan bayanlar için sosyalleşme ortamı, samimi ilişkiler, duygusal paylaşımların olduğu, insanların karşılıklı birbirlerine destek verdiği, ailelerin kültürel birikimlerini birbirlerine aktararak kültürel sermayenin oluşmasında rol üstlenen önemli mekânlardır (Erman, 2010: 7-11).

Mahalle de yaşam koşulları içerisinde mahalle meydanı, mahalle esnafının rolü büyüktür. Kültürel birikimlerin aktarıldığı, insanların iletişim içerisinde oldukları bu alanların mahallenin kendi kültürünün oluşmasındaki işlevselliği göz ardı edilemez. Bu mahalle meydanlarında yapılan parkların kültür oluşumuna etkisine değinilmesi gerekmektedir. Öncelikle çocukların oyun sahası olan bu kamusal alanlar, çocukların ailelerinin bir araya gelmelerini sağlamakta, ayrıca mahalle eşrafının gezinti alanlarını oluşturmaktadır. Alver parkların yeni oluşan mahallelerin popüler mekânları olduğunu ve yeni toplumsallıklara yol açtığını söylemektedir (Alver, 2013: 124).

Jacobs (2011: 131-132) park kavramını için, genel kullanıma yönelik yapılan, insanların çeşitli nedenlerle kullanım sahası olan ve insanlar tarafından çekici bulunan

muhit tanımlaması yapmaktadır. Bu sebeple parklar mahallelerde kullanım alanlarının olduğu yerlere yapılmalıdır. İnsanlar tarafından çekici bulunmayan alanlara parkların inşa edilmesi durumunda, bu alanlar kötüleşmekte ve tehlike alanları olabilmektedir.

İslam dinini benimsemiş toplumlarda cami/mescit mahalle için olmazsa olmazlardandır. Cami mahallelerde toplumsallaşmanın ana merkezidir denilebilir. Osmanlı döneminden günümüze kadar ibadet yeri olma özelliği ile öncelikle dini bilgilerin aktarıldığı cami ve mescitler sosyalleşmenin ve insanlar arasında bilgi akışının oluşturulduğu alanlardır. Açık (2014: 11) “Aynı mescidde ibadet eden erkekler, şehir havadislerini mahalleden almaktaydılar; dolayısıyla bilgi edinme sistemleri mahalle odaklı idi” cümleleri ile bu durumu ifade etmektedir.

Cami kendi varlığı ve cemaati ile birlikte mahallenin sürekliliğini sağlayan, dini ve dünyevi olan düşüncelerin paylaşıldığı, duyguların birbiri ile yoğunlaşip içi içe geçtiği, insanların birbirleri ile dertleşebildikleri mekânlardır. Geçmişten günümüze halen mahallelerin “çekirdek birimini” oluşturan cami ve mescitler kentlerin “mührüdür”. Kent ve mahalleler cami etrafına kurulmakta, camiler mahalle ilişkilerinin kurulmasının, mahallelinin toplanmalarını ve birbirleri ile iletişime geçmelerinin merkez alanı olmaktadır (Alver, 2013: 100-105).

Mahalle çarşısı kavramı kent çarşısı kavramına göre daha dar çerçevede tanımlanmaktadır. Mahalle çarşısı sadece bulunduğu mahalleye hizmet sunan ve kent çarşısının bazı işlevlerini dar bir çerçevede karşılayan alanlardır. Fırın, berber, kasap, bakkal, kahvehane, nalbur, gibi birçok alanda hizmet veren dükkânlardan meydana gelen mahalle çarşısında halkın günlük ihtiyacı görülebilmektedir. Bu dükkânlar bir arada olabildikleri gibi, farklı sokaklarda da yer alabilmektedirler. Çarşı esnafı mahallenin “gözü-kulağı” özelliği taşımakta ve mahalle güvenliğini sağlamaktadır. Esnaf ile

mahallelinin aralarındaki ilişki birçok şekilde ahabplığa dönüşebilmektedir (Alver, 2013: 108-109).

Toplumsallaşma ve iletişim mekânları olan bu dükkânlarda mahalleli arasında fikir alışverişi yapılmakta, ayaküstü sohbetler edilmekte, insanlar birbirleri ile tanışmaktadırlar. Mahalle esnafı bir mahalle yapılanmasında olmazsa olmazlardandır. Modern mahalle yapılanmasında yok olan bakkal dükkânı, kahvehane gibi küçük esnaf mahallenin yapılanmasında öneme sahiptir.

Jacobs mahallede esnafın mutlaka olması gerektiğini söyler. Çünkü onun düşüncesinde küçük esnaf, samimiyetin, karşılıklı güvenin ve en önemlisi mahallenin güvenliğini sağlayan koruyucu gözlerdir. Bu esnaf herkesi tanır. Dükkân sahipleri mahallede huzur ve güvenin oluşmasının güçlü savunucularındandır. Yeri geldiğinde bir mahalle bekçisinden ya da güvenlikçisinden daha yeterli emniyet sağlamaktadırlar. Jacobs'un verdiği örnek bu durumu çok güzel özetlemektedir. Sekiz dokuz yaşlarında bir kız çocuğu ve bir adam birbirleri ile mücadele vermektedirler. Kız gitmek istememekte ve adamda onu ikna etmeye çalışmaktadır. Önce kasap dükkânının işletmecisi, sonra bakkalın işletmecisi derken bu manzara karşısında diğer esnafalarda kapının önüne çıkmışlardır. Adamın etrafına güvenlik duvarı ören esnaf kızın kolundan sürüklenerek götürülmesine seyirci kalamamıştır. Ama sonradan bu kişinin kızın babası olduğunu öğrenmişlerdir. Bu durum karşısında rahat bir nefes alan işletmeciler dükkânlarına geri dönerler. Bu da bize polisin dahi sağlayamadığı güvenliği, mahallelerde yer alan küçük esnafın nasıl sağladığını kanıtlar derecededir (Jacobs, 2009: 56-59).

Geçmişten günümüze özellikle bakkal dükkânını işleten ve “bakkal amca” tabiri kullanılan işletmeci, neredeyse mahallede yer alan tüm evlerin adreslerini ve kişileri bilir.

Adres için başvuru alan dükkanların başında yer almaktadır. Karşılıklı güven duygusu ile veresiye sistemi bulunan bakkal dükkanları aynı zamanda insanların birbirleri ile iletişim kurdukları, mahalle haberlerinin alındığı, yeri geldiğinde dedikodu yapılan mekânlardandır. Günümüz mahallelerinde önemini kaybeden bakkalların yerini marketler almıştır. Marketler hem mahallelerde yer alan küçük esnaf kültürünü bitirmekte ve aynı zamanda insanları tüketime alıştırmaktadır. Bugün marketlere giren bireyler ihtiyacı olmadığı halde alışveriş yapmakta iken, bakkal dükkanları sadece ihtiyacını almaya yöneliktir. Aynı zamanda bu marketlere nazaran küçük dükkanlarda aradığımız her şey mevcuttur. Sayıca azalan bakkal dükkanları bu durumu özetlercesine dükkanlarına yazılar asmakta ve bu yazıları sosyal medya aracılığı ile insanlara aktarmaktadırlar. Bunlara örnek verecek olursak “ yarın bir gün paran kalmadığında, sana bir ekmeği ne A-101, ne ŞOK, ne de BİM verir. Verirse mahalle bakkalın verir.” “Paramız olmadığı için değil, mahalle kültürü kaybolmasın diye bakkala veresiye yazdırıyoruz.” “Unutma alışverişini süpermarketten yaparsın amma cenazene mahalle bakkalın gelir.”

Günümüz mahallelerinde yok olma kaygısı taşıyan bir diğer esnaf olan kahvehaneler mahalle eşrafının stresini attığı, evde çıkan kavgadan kaçıp sığındığı, insanların rahatlamak için gittiği eğlence mekânlarındandır (Duman, 2014: 49).

Kahvehaneler ilk olarak cami yanında, cemaatin namaz vakitleri arasında sohbet etmesi, vakit geçirmesi, kitap okuması amacıyla kurulan sosyal işlevi olan mekânlardır. İnsanların iletişim kurduğu kahvehaneler tıpkı bir mahalle meclisi görevi üstlenmektedir. Tıpkı camiler gibi kahvehanelerde cemaat toplanmaktadır. Kahvehaneler mahalleler de iletişim odağı konumundadır (Alver, 2013: 110-116).

Mahalle kültürünün oluşması ve gelecek nesillere aktarılması mahallede bulunan esnaf, mahalle insanları, mahalle halkı ve bunların arasındaki ilişkiler doğrultusunda oluşmaktadır. İnsanların birbirleri ile meydanlarda, sokaklarda, evlerinde, dükkânlar gibi mahallenin tüm kullanım alanlarında kurdukları iletişim, komşuluk ilişkileri, ayaküstü sohbetleri, yaptıkları dedikodu, birbirleri ile itişme gibi birçok faktör birbirlerine aktardıkları kültürü oluşturur ve böylece mahalle eşrafının sentezi ile yeni bir mahalle kültürü oluşmuş olmaktadır. Bununla birlikte mahalleler bir kimlik edinmekte ve bu kimlikleri ile anılmaktadırlar.

#### **2.4. Mahalle Kimliği/ Mahalleli Olma Bilinci**

Tıpkı kentlerin olduğu gibi mahallenin de kendine ait bir kimliği bulunmaktadır. Kendi adı ve tarihi vardır. Ayrıca mahallede yaşayan bireylerin mahalleye aşladıkları bir kimlikten de söz etmek mümkündür. Bu kimlik ayrıca mahalle sakinleri için bir referans kaynağı olabilmektedir. İnsanlar çoğu kez oturdukları mahalleye göre adlandırılmaktadır. Ayrıca mahallede var olan bu kimlik kişinin yetişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Aile, okul, arkadaş çevresi gibi mahalle içerisinde yer alan birçok faktör kişiliğin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Alver, 2013: 46-49).

“Mahalle, parçası olduğu kentin ‘çeşitlilik’, ‘çoğulluk’, ‘heterojenlik’ niteliklerini aynen bünyesinde barındıran, öte yandan sakinlerinin niteliklerini, kimliklerini yansıtan bir birimdir” (Altun, 2010: 219).

Mahalle kavramı denildiğinde öncelikle mahallede yaşayan bireylerin tutumlarını ve davranışlarını incelemek gerekmektedir. Mahalle de yaşayan bireyler kendilerini diğer mahallelerden ayırarak sınırlarını belirleyen bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu topluluklar aynı alanı paylaşan, birbirlerine karşı sorumluluk taşıyan kolektif bir kimlik

sergilemektedirler. Bu durumu yorumlarsak, her mahallenin kendine has kimliği olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu toplulukların mahalleye karşı oluşan aidiyet kavramları olması dolayısı ile mahallede yaşayan bireyler yaşadıkları bu alanda ki tüm işlere karşı birinci derecede sorumludur (Alver, 2010:123).

Mahalle kimliğini Cansever; mahallede yaşayan bireylerin mahalle yönetiminden, mahalle emniyetine, mahallenin güvenliğineden, sokakların temizliğine ve bu sokaklarda oynayan çocukların gözetiminden sorumlu olması olarak söylemektedir. Cansever'e göre mahalle kimliğinin bir parçası olmak, mahalle işleyişine duyarlı olmayı zorunlu kılmaktadır (Cansever, 2006: 121: akt; Alver, 2010: 123-124).

Mahallede yaşamak aynı zamanda bir aidiyet ortamına dâhil olmaktan geçmektedir. “mahallede kendine ait bir yer yurt bulan, kendini bir yere yerleştiren insan, söz konusu aidiyet halesiyle kuşatılmakta, kuşanmaktadır. Mahalle hayatı, insana bir aidiyet temeli sunmaktadır”. Mahallede yaşayan bireyler mahallenin sahip olduğu manevi değerleri birlikte yaşamakta ve ortak bir hayatı paylaşmaktadır. Mahallelerde oluşan “bizim mahalle” algısı aidiyet kavramının en güzel göstergesi sayılabilir. Bu duygu mahalleyi sahiplenme, mekâna bağlanma ve yaşanılan bu alanı koruma, kollama olarak karşımıza çıkmaktadır (Alver, 2013: 47-50).

Mahallenin aidiyet kavramının oluştuğu mekanlar olması dolayısıyla, bireylerin bir arada yaşadıkları bu mekânlar kişinin kimliğininin oluşmasında “sınıf, köken, etnisite ve cinsiyet” kadar etkili olmaktadır. Aynı zamanda bu bireylerin farklı kültürel özelliklere sahip olması, farklı etnik grupların ve azınlıkların bir arada yaşamaları dolayısıyla yaşanılan mahalleye ait bir kimlik ortaya koymaktadır. Bu durum “mekan bazlı kolektif kimlikler” oluşurmaktadır (Erman, 2010: 173-174).

Mahalleli olma yaşadığı mahalleyi benimseme oluşumunda komşuluk kavramı azımsanmayacak kadar önemli yer tutmaktadır. Komşuluğun birbirleriyle işbirliği ve etkileşim içerisinde bulunan bireylerin oluşturduğu yerel toplumlar olması dolayısıyla, bu toplumlar yaşadıkları mahalle için çaba göstermektedirler. Mahalle de yaşayan bireylerin kendi huzurları, güvenlikleri, mutlulukları için mahallede yaşayan diğer bireylerle, yani komşularıyla birlikte, evlerinin ve komşuluk ilişkilerinin alt yapısını oluşturmada gönüllü çalışmaktadırlar. Komşuluk kavramının oturduğu mahallelerde yerel halk, birbirine yardım etmekte, karar alma işlevlerinin birlikte yapmaktadır. Toplumun bu katılım ilişkilerini mahallesinde kurabilmesi “mahallelik ruhunun” oluşmasında, bu bilincin oluşması da kentlilik bilincinin yaratılmasında katkı sağlayan önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (Geray, 1995: 28-29).

### 3. BÖLÜM: MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ OLUŞMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

#### 3.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tezin amacı, kentlilik bilinci oluşturulmasında mahallenin, mahalle yaşamının ve mahalle kültürünün öneminin araştırılmasıdır. Mahalle bir mekân olmanın dışında kültürel bir birimdir. Her mahallenin kendi yaşam tarzı, o mahallenin kültürünü oluşturmaktadır. Bu kültürün oluşmasının arka planında yer alan ise, mahalle sakinlerinin yaşam tarzları ve bu yaşam tarzlarını mahalle yaşamına entegre etmeleridir. Kentlerin olduğu gibi mahallenin de kendine ait bir kimliği bulunmaktadır. Komşuluk kavramının, birbirleriyle işbirliği ve etkileşim içerisinde bulunan bireylerin oluşturduğu yerel toplumlar olması dolayısıyla, bu toplumlar yaşadıkları mahalle için çaba göstermektedirler. Mahalle de yaşayan bireyler kendi huzur, güvenlik ve mutlulukları için mahallede yaşayan diğer bireylerle, yani komşularıyla birlikte gönüllü çalışmaktadırlar. Mahallelerde yaşayan yerel halk, birbirine yardım etmekte, karar alma işlevlerini birlikte yapmaktadır. Toplumun bu katılım ilişkilerini mahallesinde kurabilmesi mahallelik ruhunun oluşmasında, bu bilincin oluşması da kentlilik bilincinin yaratılmasında katkı sağlayan önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Hızla artan kentleşme olgusu ile kentlilik bilinci kavramı günümüz kentlerinin vazgeçilmez bir teması haline almaktadır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile kentlerde nüfus artışının hızlanması sonucu kentleşme tanımı dar bir anlam kazanmıştır. Sanayi ve hizmet sektörünün yarattığı açık sonucu kentlere kırsal kesimden göç ederek yerleşen nüfusun artışı kentleşme tanımı olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Bu yaklaşım doğru olmasının yanında eksiktir. Kentleşme toplumlarda her yönden bir değişim süreci olarak ele alındığında, kentleşme kavramı olduğundan daha büyük önem arz etmeye başlamaktadır. Kentlere yaşanan yoğun göçler bu kavramın



önemini daha arttırmış ve toplum içerisinde oluşan kültürel ve toplumsal farkların düzenlenebilmesi adına kent kültürü oluşturulması araştırma konularında önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır.

Kentlerde oluşan bu nüfus yoğunluğu hem ekonomik yönden farklı gelir gruplarının, hem de sosyal ve kültürel özellikleri farklı olan toplulukların bir arada yaşamasına sebep olmaktadır. Bu durumda kentlerde bireylerin yaşam şekillerinin farklı olması ile toplumsal çeşitlilik oluşmuştur. Bu çeşitlilik ile farklı kültürlere sahip insanların bir arada uyum içerisinde yaşamaları bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk ile kentlerde yeni kent kültürünün oluşmasında kentlilik bilincinin oluşturulmasının önemli olduğu araştırmalar sonucunda ortaya konulmuştur. Toplumun kültürünü kaybetmeye başlaması, kentte yaşayan bireylerin birbirinden bağımsızlaşması sonucu, uzmanlarda kentlilik bilinci oluşturmanın önemli olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır. Kentlilik bilinci oluşturulması ile “Nasıl kentli olunur?” sorusu sorulmaya başlanmış ve bireylerin o kente olan bağlılığının ve aidiyet duygusunun oluşturulması büyük önem taşımıştır. Kentli birey olma, toplumda elde edilmiş kültür birikimi, diğer bir deyişle kentli kültürü konusunda bilinçli olmaktır.

Kent yönetiminin ve yöneticilerinin kentlilik bilinci oluşturulması aşamasında göz ardı ettikleri kültür bileşimini ortaya çıkarmak istediğimiz tezimizde, bu bilincin oluşturulmasında yapılan çalışmaların kentin tümünde uygulanmaya çalışıldığını görmekteyiz. Kentlilik bilinci oluşturulmasında kentin bütününe değil, en küçük birimi olan mahalle ele alınarak, öncelikle insanların yaşadıkları mahallesini sevmeleri, geleneksel ilişkilerinin mahallede korunarak komşuluk ilişkilerinin yaşanması, beraberinde buldukları kenti sevmelerine, kendilerini kente ait hissetmelerine ve dolayısıyla kentlilik bilinci oluşmasına dolaylı yoldan sebep olacağına inanılmaktadır.

### **3.2. Araştırmanın Yöntemi**

Mahalle kültürü ve kentlilik bilinci içerisinde birçok etmeni barındıran soyut kavramlardır. Mahalle kültürü ve kentlilik bilinci bileşenlerinin ayrı ayrı incelenip ortaya konularak birbirleri üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmanın amaçlandığı çalışmada, pek çok istatistik yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik bir düzleme oturtulması ve varsayımların analiz edilebilmesi için anket çalışması yapılmıştır.

Anket tekniğinin kullanımdan sonraki aşamada çıkan sonuçlar SPSS v.23.0 programına işlenmiş ve değerlendirilmiştir. Veriler keşfedici faktör analizi, MANOVA ve kanonikal korelasyon teknikleri yardımı ile değerlendirilmiştir. Verilerin doğruluğunun kanıtlanabilmesi adına bir diğer faktör analizi türü olan doğrulayıcı faktör analizi tekniği kullanılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinin yapılabilmesi için AMOS 23.0 programından yararlanılmıştır.

Araştırmanın yöntemi kısmında araştırmanın kısıtları, araştırmanın sorusu ve hipotezleri, araştırmanın evreni ve örnekleme, anket formunun oluşturulması yöntemleri bulunmaktadır.

#### **3.2.1. Araştırmanın Kısıtları**

Çalışmada yapılan anket uygulaması ile Karaman ilinin bütünü temsil edebilme özelliğini taşıdıkları varsayılmıştır. Çalışmanın çok daha anlamlı sonuçlar verebilmesi için; Karaman genelinden örneklem alınması gerekmektedir. Ancak, çalışmamızda örneklem grubu, bütünü temsil ettiğini düşündüğümüz geleneksel mahalle ve yeni oluşturulmuş yapay mahallelerde yapmamızdır. Örneklem büyüklüğü çalışmanın temel kısıtı olarak değerlendirilmektedir.

### 3.2.2. Araştırmanın Sorusu ve Hipotezleri

Çalışmanın temel araştırma sorusu; “Mahalle kültürünün, kentlilik bilincinin oluşumunda etkisi var mıdır?”, şeklindedir. Bu etkinin yönü ve gücü de araştırmanın kapsamında yer almaktadır. Bu temel araştırma sorusu çerçevesinde; kent, kentleşme, kentlileşme, kent kültürü, kentlilik bilincinin tanımı, kapsamı, işlevleri ve mahalle kavramı, mahalle tarihi, komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürü gibi konularının üzerinde durulacaktır. Buna göre aşağıdaki hipotezler test edilecektir;

**Hipotez 1:** Kentlilik Bilinci düzeyi açısından mahalleler arasında fark vardır.

**Hipotez 2:** Mahalle Kültürü açısından mahalleler arasında fark vardır.

**Hipotez 3:** Mahalle Kültürünün Kentlilik Bilinci oluşması üzerinde etkisi vardır.

### 3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Karaman’da yer alan geleneksel mahalle sakinleri ile yeni oluşturulan modern mahalle sakinleri oluşturmaktadır. Geleneksel mahalle örneği için Karaman’ın ilk kurulan mahallelerinden olan Topucak Mahallesi, Hisar Mahallesi ve Çeltik Mahallesi ve modern mahalle olarak da yakın dönemdeki toplu konut alanında yer alan Elma Şehir ve Başak Şehir Mahallesi belirlenmiştir.

Araştırmada kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örneklem tekniğini kullanan araştırmacı, yapmış olduğu çalışmada ihtiyaç duyduğu büyüklükteki örneklem grubuna ulaşmaya çalışmaktadır. Bu örneklem tekniği ile diğer tekniklere nazaran daha kolay, ucuz ve hızlı veri elde edilebilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 134). Yapılan araştırmada örneklem sayısı 146 kişi ile sınırlandırılmıştır. Hair, J.F., ve ark. (1979) yapmış oldukları örneklem çalışmasına göre, yapılan anketin içerisinde yer alan soru sayısının 5 katına kadar örneklem sayısı oluşturulabilmektedir ( $N/p \geq 5$ ,  $16 \times 5 = 80 < 146$ ).

Yapmış olduğumuz anketimizde yer alan mahalle kültürü bölümünde 16 adet soru bulunmaktadır. Bu durumda 80 kişilik bir örneklem grubu yeterli görülmektedir.

Yapılan çalışmada 146 kişiye ulaşılarak örneklem grubunun evreni temsil edebilecek düzeyde olduğu varsayılmıştır (Candan, 2012).

### 3.2.4 Anket Formunun Oluşturulması

Araştırmaya katılan kişilerin mahalle kültürü ve kentlilik bilinci ile ilgili düşüncelerini saptamak ve bu düşüncelerden yararlanarak mahalle kültürünün kentlilik bilinci üzerindeki etkisini saptamak amacıyla anket formu oluşturulmuştur. Çalışmada yararlandığımız anket formu üç kısımdan oluşmaktadır.

Anket formunun birinci kısmında araştırmaya katılan mahalle sakinlerinin demografik özellikleri ile bu bireylerin bazı nitelikleri hakkındaki sorulara yer verilmektedir.

İkinci kısmında ise bu mahallelerde yaşayan bireylerin mahalle kültürünün oluşmasına ilişkin, bireylerin algılarını belirlemek üzere Sosyal Ağ, Komşuluk İlişkileri ve Toplumsal Duyarlılık bölümleri oluşturulmuş ve 5'li likert ölçeği araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçeğin alt boyutları, *Yaşanılan Mahallede ki Komşuluk İlişkilerinin Ölçülmesi (7 İfade)*, *Yaşanılan Mahallede ki Sosyal İlişkilerin Ölçülmesi (4 İfade)*, *Yaşanılan Mahallede ki Toplumsal Duyarlılığın Ölçülmesi (5 İfade)* şeklinde ifade edilmiştir.

Üçüncü kısımda araştırmaya katılan mahalle sakinlerinin kentlilik bilincinin oluşmasına ilişkin, algılarını belirlemek üzere 27 ifadeli 5'li bir likert ölçeği (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Fikrim Yok, 4=Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum) araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçeğin alt boyutları, *Kentte*

*Yaşamanın Gereksinimlerini Yerine Getirme, Kentli Olma Hissiyatını Ölçülmesi (7 İfade), Karaman'lı olmayıp Karaman'da ikamet eden bireylerin memleketlerine Olan Bağlılıkları (4 İfade), Karaman'da yaşamaktan memnun olma ve Karaman'a Olan Bağlılığın Ölçülmesi (8 İfade), Karaman'ı tanıma, Güncel Gelişmelerini Takip Etme, Sosyal Ve Kültürel Etkinliklerine Katılma Eğilimleri (8 İfade) şeklinde ifade edilmiştir.*

Soru dizisi (EK1) oluşturulurken, Yavuz Acungil'in 2012 yılında yayımlanan "Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci" isimli yüksek lisans tezi ve Semra Ürküt'ün 1998 yılında yayımlanan "Yaşanabilir Çevre Oluşumunda Mahalle Kriterinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezindeki anket soruları incelenmiş ve bu çalışmalardaki anket sorularından yararlanılmıştır. Semra Ürküt'ün yayımlanmış olan yüksek lisans tezinde yer alan anket formundaki bazı ucu açık sorular 5'li likert ölçeğine göre düzenlenmiştir.

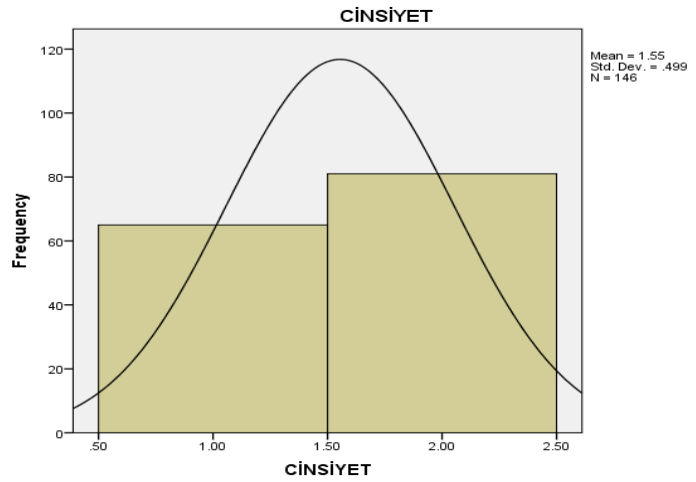
## 4. BÖLÜM: MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ OLUŞMASINA YÖNELİK ARAŞTIRMANIN BULGULARI

### 4.1 Demografik Bilgiler

Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik özelliklerini belirlemek amacıyla frekans analizi yapılmış ve aşağıda tabloda verilen bulgulara ulaşılmıştır.

#### 4.1.1 Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları

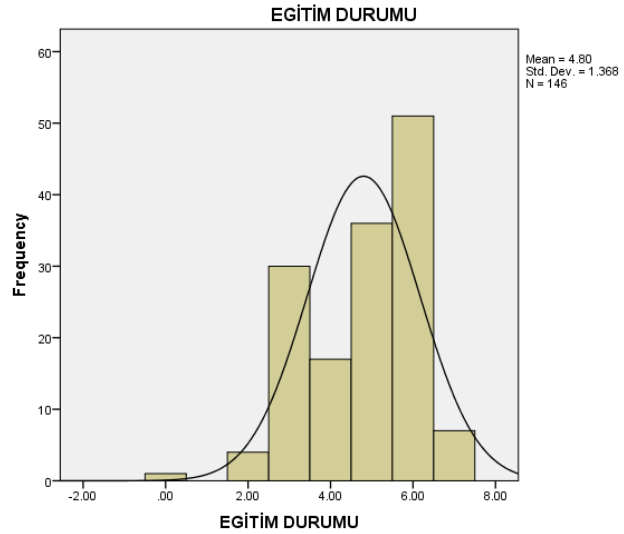
	Frequency	Percent
ERKEK	65	44.5
KADIN	81	55.5
Total	146	100.0



Şekil 4. Katılımcıların cinsiyet dağılımı (yüzde değerleri)

Örneklem grubumuzun %55.5'inin kadınlardan %44,5'i ise erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmamızın sağlıklı sonuç verebilmesi adına birbirine yakın cinsiyette bireyin bulunmasına dikkat edilmiştir.

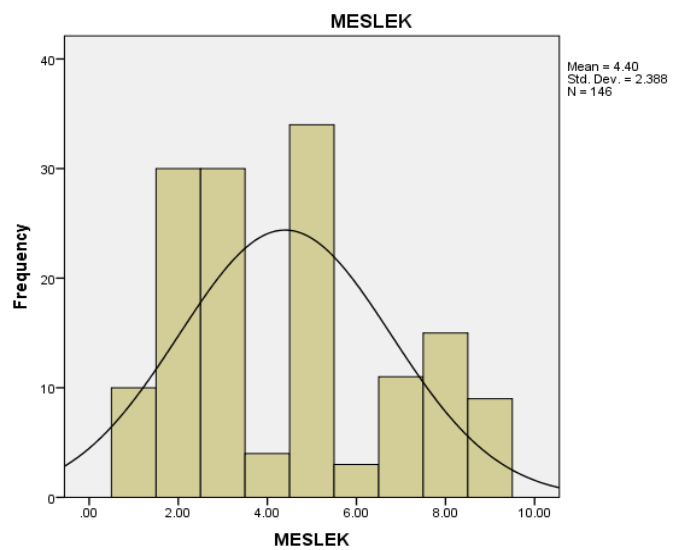
	Frequency	Percent
OKUR-YAZAR DEĞİL	1	.7
SADECE OKUR-YAZAR	4	2.7
İLKOKUL	30	20.5
ORTAOKUL	17	11.6
LİSE	36	24.7
ÜNİVERSİTE	51	34.9
LİSANSUSTU	7	4.8
Total	146	100.0



**Şekil 5.** Katılımcıların eğitim durumu (yüzde değerleri)

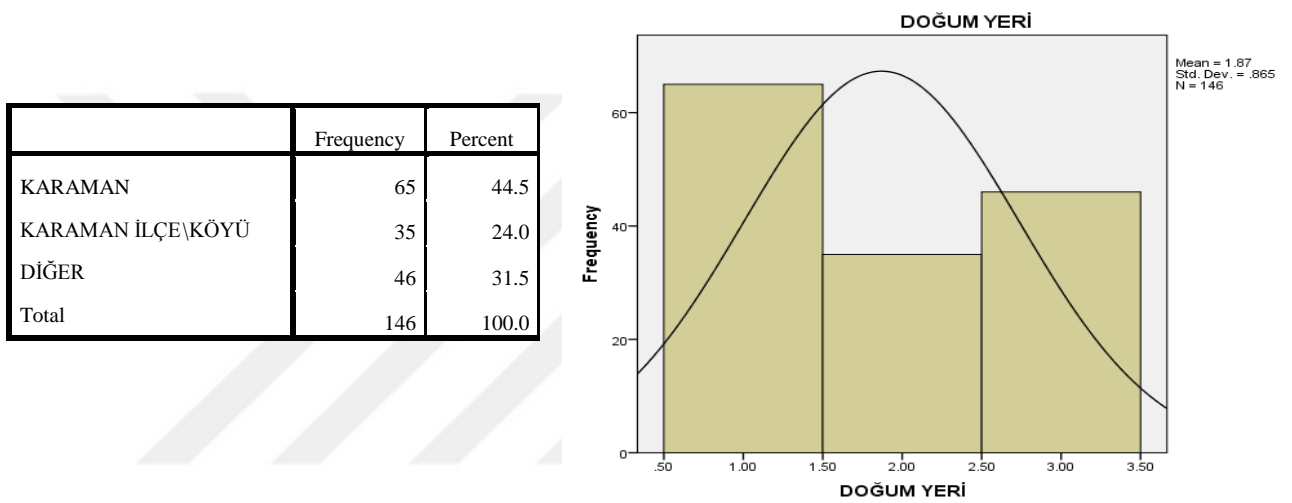
Eğitim durumunda en yüksek payı %34.9 ile üniversite mezunları oluşturmaktadır. İkinci sırayı %24.7 ile lise mezunları,%20.5 ile ilkokul mezunları,%11.6 ile ortaokul mezunları, %4,8 ile lisansüstü mezunları, %2,7 ile sadece okur yazar olanlar ve %0.7 ile okur yazar değil grubu oluşturmaktadır. Araştırmamızın literatür boyutu incelendiğinde eğitim düzeyinin köy ve kent yaşamındaki temel farklılıklardan olduğu belirtilmektedir. Örneklem grubunda üniversite mezun sayısı fazla çıkmıştır.

	Frequency	Percent
ESNAF-TÜCCAR	10	6.8
MEMUR	30	20.5
İŞÇİ	30	20.5
SERBEST MESLEK	4	2.7
EV HANIMI	34	23.3
İŞSİZ	3	2.1
EMEKLİ	11	7.5
ÖĞRENCİ	15	10.3
DİĞER	9	6.2
Total	146	100.0



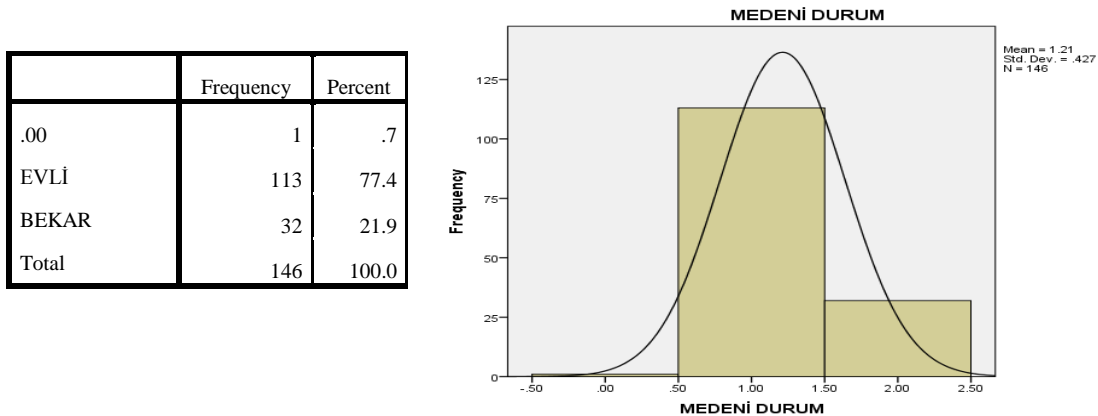
**Şekil 6.** Katılımcıların meslek dağılımları (yüzde değerleri)

Kent yaşamında kırsal kesimde yaşayanlara istinaden en belirgin farklardan birisi de kadınların çalışma hayatına katılım oranlarının yüksek olmasıdır. Yukarıda verdiğimiz tablo incelendiğinde örneklem grubumuzda yer alan kadınların büyük çoğunluğunun çalışma hayatından uzak olduğu gözlemlenmektedir. Örneklem grubumuzun %23,3'ü ev hanımı, % 20,5'i işçi ve memur, %10,3'ü öğrenci, %7,5'i emekli, %6,8'i esnaf-tüccar, %6,2'si diğer, %2,7'si serbest meslek ve %2,1'ini işsizler oluşturmaktadır.



Şekil 7. Katılımcıların doğum yerleri (yüzde değerleri)

Karaman ilini ele alarak seçtiğimiz örneklem grubumuzda, yukarıdaki sonuçlara göre %44,5'i Karaman, %31,5'i Diğer ve %24'ü ise doğum yerinin Karaman'ın il veya ilçeleri olduğunu belirtmektedirler.



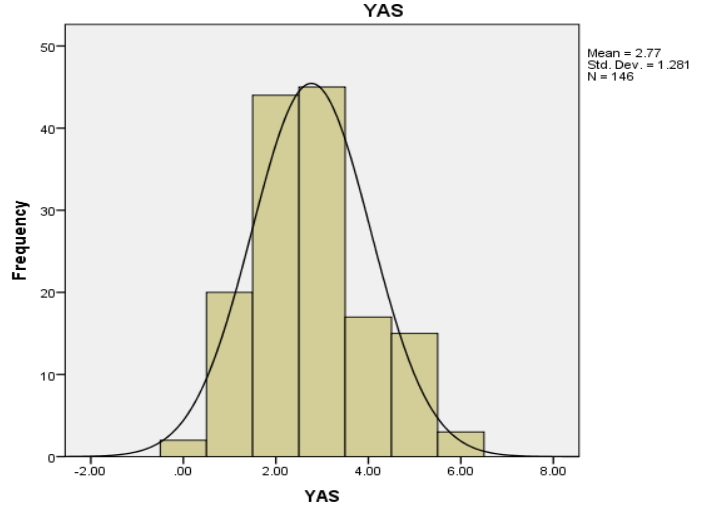
Şekil 8. Katılımcıların medeni durumu (yüzde değerleri)



Araştırmamıza katılanların %77,4'ü evli,%21,9'u bekar bireylerden oluşmaktadır. Katılanların % 0,7'si ise bu soruya cevap vermemişlerdir.

#### 4.1.2 Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Yapısının Frekans ve Yüzde Dağılımları

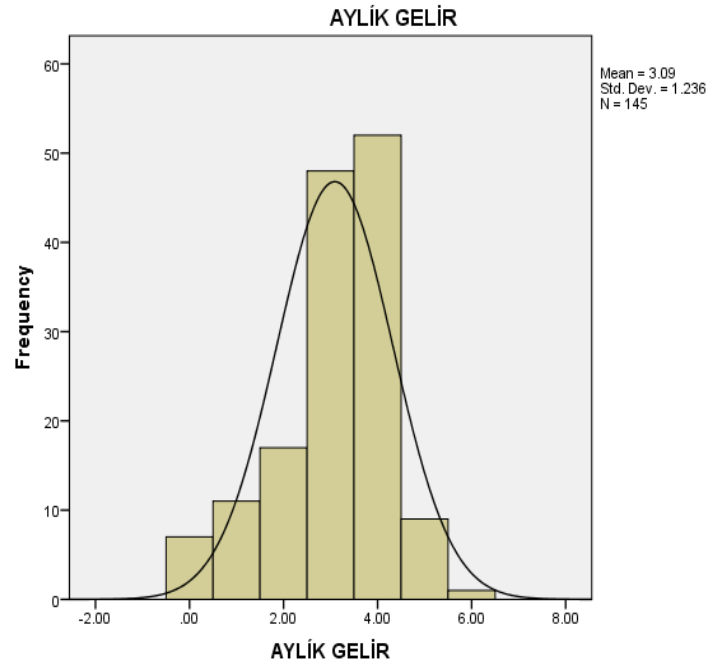
	Frequency	Percent
.00	2	1.4
18-24	20	13.7
25-34	44	30.1
35-44	45	30.8
45-54	17	11.6
55-64	15	10.3
65-UZERİ	3	2.1
Total	146	100.0



Şekil 9. Katılımcıların yaşlarının dağılımı (yüzde değerleri)

Araştırmaya katılan örneklem grubumuzun, %30,8'i 35-44, %30,1'i 25-34, %13,7'si 18-24, %11,6'sı 45-54, %10,3'ü 55-64, %2,1'i 65-üzeri grubunda yer almakta ve katılanların %1,4'i ise bu soruya cevap vermemişlerdir.

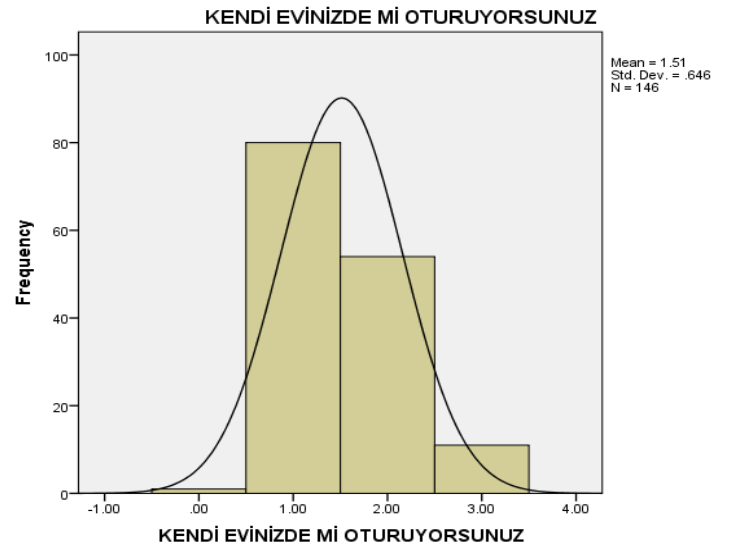
	Frequency	Percent
.00	7	4.8
500 DEN AZ	11	7.5
501-1000 TL ARASI	17	11.6
1001-2000 TL ARASI	48	32.9
2001-4000 TL ARASI	52	35.6
4001-10000 TL ARASI	9	6.2
10000 TL'DEN DAHA FAZLA	1	.7
Total	145	99.3
Missing System	1	.7
Total	146	100.0



**Şekil 10.** Katılımcıların aylık gelir durumları (yüzde değerleri)

Örneklem grubunda aylık gelirden en yüksek payı %35,6 ile 2001-4000TL gelire sahip olanlar oluşturduğu görülmektedir. Bu grupta yer alanların çoğunluğunun orta gelir grubuna sahip olduğu gözlemlenmektedir. % 32,9'u 1001-2000 TL arası, %11,6'sı 501-1000 TL arası, %7,5'i 500 TL'den az ve %6.2'si 4001-10000 TL arası aylık gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Aylık geliri orta seviyede olan ailelerin çoğunluğu oluşturduğu örneklem grubumuzun % 0,7'si bu soruya cevap vermemişlerdir. Çalışma yapılırken ev hanımlarının gelirlerinin olmamasına istinaden anket çalışmasında böyle bir seçeneğin verilmemiş olması sorunun boş bırakılması sonucunu doğurmuştur.

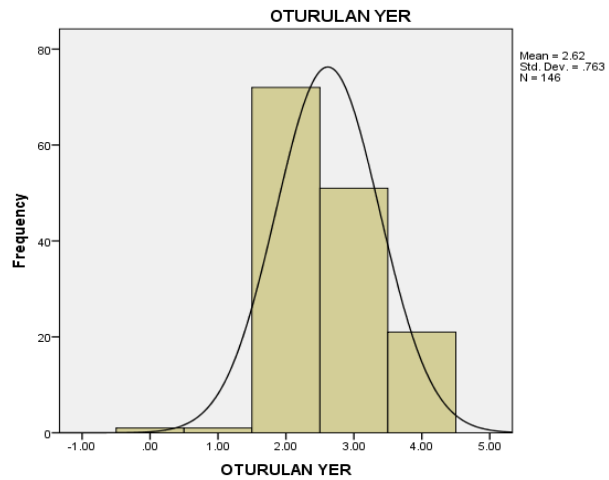
	Frequency	Percent
.00	1	.7
KENDİ EVİM	80	54.8
KİRA	54	37.0
TANIDIGIMIN EVİ	11	7.5
Total	146	100.0



**Şekil 11.** Katılımcıların konut aidiyetleri (yüzde değerleri)

Örneklem grubumuzun %54,8'i oturdukları konutların sahibidir, %37'si kiracı olarak konutlarda yer alırken %7,5'i de tanıdıklarının evinde oturduklarını belirtmişlerdir. Topucak, Hisar ve Çeltek Mahalleleri Karaman'ın ilk kurulan mahallelerinden olup hala gecekondu tipi evlerin buldukları alanlardır. Bu mahallelerde konutların bir kısmı tek katlı gecekondudan çok katlı hale dönüştürülmüş evlerden oluşmaktadır. Apartmanlaşmanın görüldüğü bu mahallelerde yeni yapılan apartman tipi konutlar inşa edilmeye devam edilmektedir.

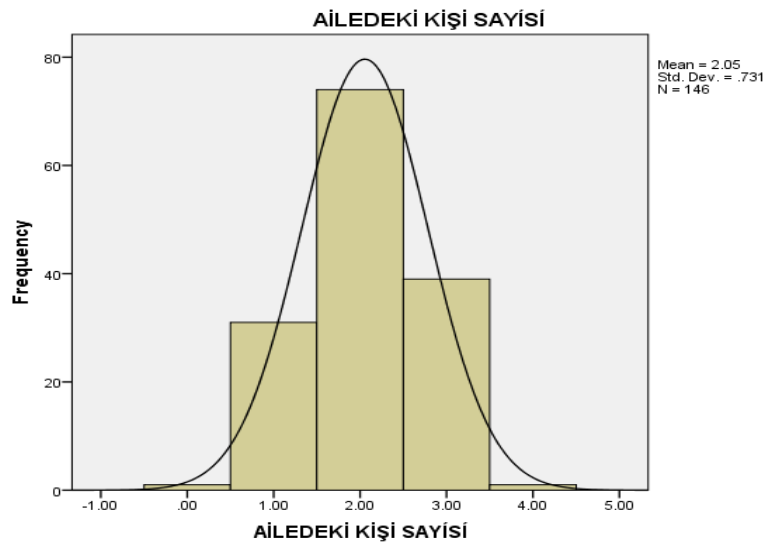
	Frequency	Percent
.00	1	.7
GECEKONDU	1	.7
APARTMAN	72	49.3
TOPLU KONUT	51	34.9
MÜSTAKİL	21	14.4
Total	146	100.0



**Şekil 12.** Katılımcıların oturdukları konut tipleri (yüzde değerleri)

Örneklem grubunda yer alan kişilerin yaşadıkları konut tipi incelendiğinde %49,3'ü apartman olarak belirtmişlerdir. Bunun %34,9'u toplu konut, %14,4'ü müstakil, %0,7'si gecekondü olarak belirtmiş, %0,7'si soruyu boş bırakmışlardır. Toplu konutlar yapılan çalışma alanlarında Başakşehir ve Elmaşehir mahallelerinde yer almaktadır. Bu mahalleler TOKİ iş birliği ile yapılan toplu konut alanlarından oluşturulan yeni mahalle düzeni kavramı içerisinde yer almaktadır. Apartman, müstakil ve gecekondü cevaplarının alındığı mahalleler Topucak, Hisar ve Çeltek mahalleleridir. Bu mahalleler apartman tipi konutların hala yapılmaya devam ettikleri alanlardır.

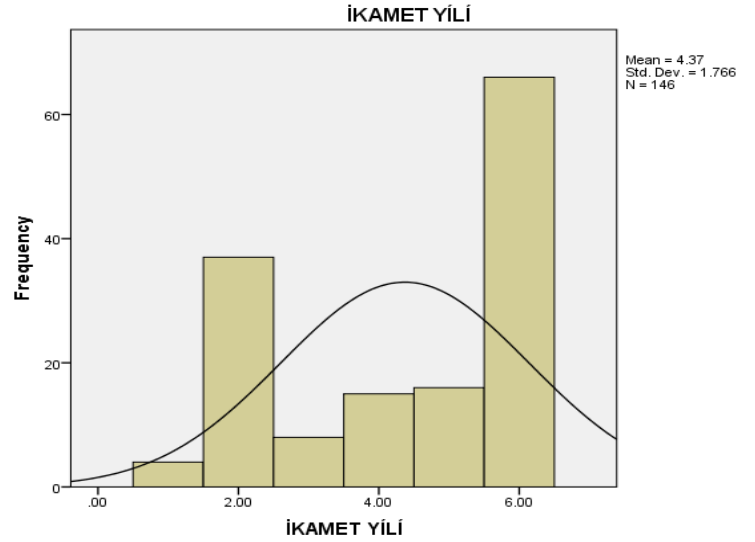
	Frequency	Percent
.00	1	.7
1-2 KİŞİ	31	21.2
3-4 KİŞİ	74	50.7
5-6 KİŞİ	39	26.7
7-8 KİŞİ	1	.7
Total	146	100.0



**Şekil 13.** Katılımcıların birlikte yaşadıkları kişi sayısı (yüzde değerleri)

Örneklem grubunda yer alan bireylerin %50,7'si 3-4 kişinin yaşadığı bireylerden oluşmaktadır. Bu durum da örneklem grubunun çoğu çekirdek aileden oluşmaktadır. %26,7'si 5-6 kişilik, %21,2'si 1-2 kişilik, %0,7'si 7-8 kişilik bireylerden oluşan ailelerdir. %0,7'si ise bu soruyu boş bırakmışlardır. Kent yaşamının kırsal yaşamdan farklarından biriside ailede yaşayan birey sayısıdır. Kent yaşamı zaman içerisinde aile yapısını çekirdek aile olarak belirlemektedir. Kırsal kesimde günümüzde de devam etmekte olan geniş aile yapısı, kentte yerini çekirdek aileye bırakmaktadır.

	Frequency	Percent
1 YILDAN AZ	4	2.7
1-5 YIL ARASI	37	25.3
6-10 YIL ARASI	8	5.5
11-15 YIL ARASI	15	10.3
16-20 YIL ARASI	16	11.0
20 YIL VE ÜZERİ	66	45.2
Total	146	100.0



**Şekil 14.** Katılımcıların yaşadıkları yerleşim alanlarında ki ikamet süreleri (yüzde değerleri)

Örneklem grubumuzun %45,2'si 20 yıl ve üzeri süredir Karaman'da ikamet ettiklerini belirtmişlerdir. Bunun %25,3'ü 1-5 yıl, %11'i 16-20 yıl, %10,3'ü 11-15 yıl, %5,5'i 6-10 yıl ve %2,7'si 1 yıldan az süredir Karaman'da ikamet ettiklerini belirtmişlerdir. Örneklem grubuna katılan nüfusun çoğunluğunun uzun zamandır Karaman'da yaşadığı görülmektedir.

## 4.2 Faktör Analizi Sonuçları

Faktör analizi bir birleri ile ilişkili olan çok sayıdaki değişkenin bir araya getirilerek, birkaç temel değişkenle ifade edilebilirliğini incelemek amaçlı yapılmaktadır.

Faktör analizi bir çok farklı amaçlar ile yapılmaktadır.

Bu amaçlar;

- “ Çok sayıdaki değişken kümesinden birbirleri ile tutarlı daha az sayıda faktör elde etmek,
- Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında değişkenlerin oluşturduğu faktör veya yapıların isimlendirilmesi ve yorumlanması konusunda ipuçları elde etmek,
- Değişkenler ve faktör arasındaki ilişki örüntüsünü keşfetmek,
- Ölçeklerin oluşturan boyut ve faktörlerin yapı geçerliliğine dair kanıtlar elde etmek,
- İşletimselleştirmede kullanılacak örtük değişkenleri tespit etmek,
- Araştırmacının zihnindeki kuramsal yapıların geçerliliğine dair ipuçları elde etmek,
- Daha önce geliştirilmiş bir ölçüm aracının verilerle doğrulanıp doğrulanıp doğrulanmadığını tespit etmek” olarak verilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 309).

Faktör analizi bir başka söylemle çok sayıdaki değişkenin birbirleri arasında oluşan ilişkilere dayanarak ortaya çıkan verilerin daha anlamlı ifade edilmesine ve bu ifadelerin özet halinde sunulmasına olanak veren bir analiz türüdür (Karagöz ve Kösterelioğlu, 2008:84).

Sosyal bilimlerde araştırmalarında bilinen iki temel analiz türü bulunmaktadır. Bunlardan biri Keşfedici Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizidir. Keşfedici faktör analizi ölçeğin geliştirme çalışmalarının ilk aşamasında yapılırken, doğrulayıcı

faktör analizi daha önce yapılmış çalışmalardan alınan verilerin ölçeğinin doğruluğunu teyit etmek için kullanılmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2016: 309-310).

#### **4.2.1 Keşfedici Faktör Analizi**

Keşfedici faktör analizi sosyal bilimlerde psikolojik, sosyolojik, kişilik özelliklerini ölçmek için kullanılan nesnel ölçme araçları geliştirmektir. Temelde dört amaca dayandığı söylenebilen analiz; “gözlenen değişkenler arasındaki korelasyon modelini özetlemek, çok sayıda gözlenen değişkeni, az sayıda faktör altında azaltmak, gözlenen değişkenleri kullanarak, sürecin temeli için işevuruk (bir regreasyon eşitliği) tanım yapmak, sürecin doğası hakkındaki kuramı test etmek” olarak sıralanmaktadır (Çokluk, Şekercioğlu, ve Büyüköztürk, 2016:189).

Kentlilik Bilincine ilişkin veriler temel faktörler analizi alan ve direct oblimin dönüştürmesine göre keşfedici faktör analizine tabi tutularak “Karaman’da kentlilik bilinci algısına” ilişkin temel faktörler açıklanmaya çalışılmıştır. Temel faktörler analizinin amacı her bir faktörün veri setinden maximum dik açılı varyans ortaya koymaktır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016: 198).

Faktör analizinde korelasyon matrisi incelenmiş, KMO ve Barlett Testlerine bakılmıştır. Örneklem grubundan elde edilen verilerin keşfedici faktör analizine uygun olup olmadığını Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi açıklamaktadır (Kaya, 2013: 180). Keşfedici faktör analizinde örneklem grubundan alınan veri setinin faktör analizi açısından uygun olabilmesi için Kaiser-Meyer Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) katsayısının 0,60 ve üstünde olması istenmektedir.  $KMO > 0.6$  ve  $Bartlett\ sig < 0.05$  olmalıdır (Gürbüz ve Şahin 2016: 311). Sonuçların istenen değerlere yakın aralıklarda çıkması faktör analizi için anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Faktör analizinin en önemli amaçlarından bir diğeri ise çok sayıdaki değişkenlerin hangilerinin faktörlerle ilişkili olduğunu ortak ağırlıklarına bakarak tespit etmek ve az sayıda faktör altında toplamaktır. Maddelerin arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarabilecek faktör sayısının belirlenebilmesi için yamaç birikinti (Scree Plot) grafiği, özdeğer ve varyans yüzdelerinden yararlanılmıştır.

Faktörlerin öz değerlerine bağlı olarak oluşturulan yamaç birikinti (Scree plot) grafiğinin dikey ekseni öz değerleri miktarını, yatay ekseni de faktör miktarını göstermektedir. Büyüköztürk (2002: 479) “grafik, faktörlerin öz değerleriyle eşleştirilmesi sonucunda bulunan noktaların birleştirilmesiyle elde edilir. Grafikte yüksek ivmeli, hızlı düşüşlerin yaşandığı faktör, önemli faktör sayısını verir. Yatay çizgiler faktörlerin getirdikleri ek varyansların katkılarının birbirine yakın olduğunu gösterir” ifadesi ile yamaç grafiğinin yorumlanmasını açıklamıştır.

Faktör sayısı elde edildikten sonra yapılacak son işlem rotasyondur. Direct Oblimin yöntemi ile rotasyon işlemi yapılmıştır. Direct Oblimin faktörlerin kendi aralarında ki ilişki derecesini belirlemeye yönelik olup çıkan delta değeri sıfır ya da negatif işaretli bir değerdir. Sıfır değeri en yüksek ilişkili olan faktörleri vermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016:205). Belirlenen faktörlerin içerisinde yer alan soruları tespit etmek için Desen Matrix (Pattern Matrix) tablosuna bakılmıştır. Desen matrixinde her faktör altında en az 3 tane yüklenme olmalıdır. Bu yüklenmeler en yüksek sayısal değerlere bakılarak belirlenmektedir.



#### 4.2.1.1 Kentlilik Bilinci Bazında Yapılan Keşfedici Faktör Analizi Tabloları

**Tablo 2.** Faktör analizi: faktörler ve öz değerleri

Açıklanan Toplam Varyans (Öz Değerler)							
	Toplam	Varyans Yüzdesi (%)	Kümülatif %	Toplam	Varyans Yüzdesi (%)	Kümülatif %	Toplam
1	5.633	20.862	20.862	4.555	16.871	16.871	3.163
2	3.346	12.393	33.255	3.228	11.954	28.826	2.816
3	2.308	8.549	41.804	2.006	7.431	36.256	3.323
4	1.896	7.021	48.825	1.262	4.672	40.929	3.773
5	1.412	5.231	54.056				
6	1.173	4.346	58.402				
7	1.119	4.145	62.547				
8	.967	3.583	66.130				
9	.913	3.381	69.512				
10	.812	3.008	72.519				
11	.749	2.774	75.294				
12	.715	2.647	77.940				
13	.687	2.545	80.485				
14	.631	2.338	82.823				
15	.566	2.095	84.917				
16	.546	2.023	86.940				
17	.516	1.912	88.852				
18	.444	1.643	90.495				
19	.405	1.499	91.994				
20	.347	1.285	93.279				
21	.335	1.239	94.519				
22	.324	1.201	95.719				
23	.306	1.132	96.852				
24	.251	.929	97.781				
25	.219	.810	98.591				
26	.210	.779	99.370				
27	.170	.630	100.000				

İlk olarak Eigenvalue değerleri 1.0 ve üzeri olan toplam skorlar kontrol edilmiştir. Analiz sonucunda ilk olarak 7 faktör elde edilmiştir. Birbirleri ile anlamsız olduğu düşünülen bu ifadeler için 4 kez rotasyon işlemi yenilenmiştir. Sonuç olarak 4 faktör elde edilmiş ve faktörlere isim verilerek sınıflandırılma yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2012).

Faktör analizi sonucu faktör yüklerine bakılarak ve alan yazındaki çalışmalar göz önüne alınarak, hangi değişkenlerin hangi faktörlerin altına gelecekleri belirlenmiş ve her faktöre değerlere uygun isimler verilmiştir.

**Tablo 3.** Kentlilik Bilinci faktörlerinin isimlendirilmesi

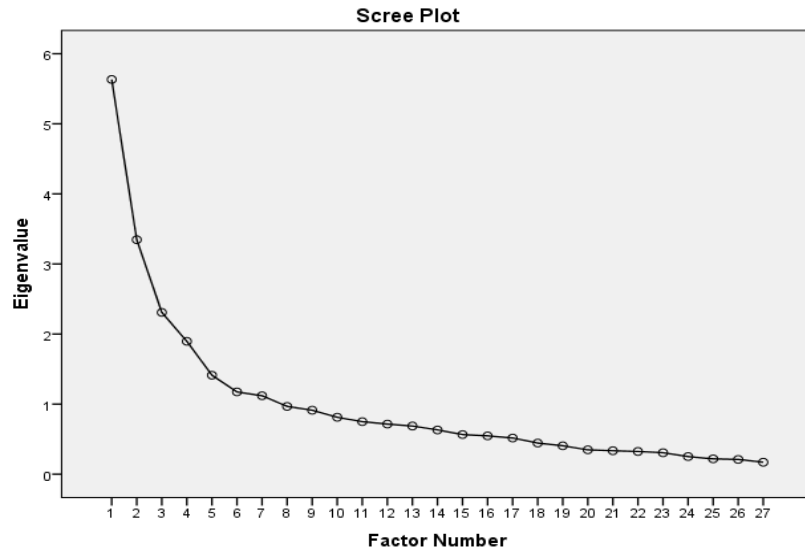
FAKTÖR	FAKTÖR AÇIKLAYICILIK ORANI VARYANS %	FAKTÖRÜN TANIMI
Faktör 1	<b>16.871</b>	KENTLİ OLMA/KENTSEL DAVRANIŞLAR
Faktör 2	<b>11.954</b>	KENTE BAĞLI OLMA/AİDİYET
Faktör 3	<b>7.431</b>	KENTİN GÜNCEL GELİŞMELERİNİ TAKİP ETME VE KENTSEL SOSYAL/KÜLTÜREL KAZANIMLAR
Faktör 4	<b>4.672</b>	MEMLEKETİNE BAĞLILIK

**Tablo 4.** Faktör analizi desen modeli

Pattern Matrix <sup>a</sup>				
	Factor			
	1	2	3	4
KB1	-.056	-.054	<b>-.202</b>	.133
KB2	<b>.382</b>	.053	-.008	-.023
KB3	<b>.393</b>	.057	-.018	.088
KB4	<b>.300</b>	-.231	-.142	.041
KB5	<b>.281</b>	.181	-.069	.110
KB6	<b>.762</b>	-.142	-.059	-.072
KB7	<b>.681</b>	-.123	-.166	-.060
KB8	-.024	-.068	<b>-.720</b>	.010
KB9	.174	-.159	<b>.020</b>	.126
KB10	-.040	-.105	<b>.592</b>	.176
KB11	.175	.039	<b>-.805</b>	-.084
KB12	-.061	-.017	<b>-.801</b>	.003
KB13	.130	.129	<b>-.565</b>	.094

KB14	-.063	.012	-.021	<b>.525</b>
KB15	.107	.013	-.078	<b>.663</b>
KB16	.231	-.013	.170	<b>.599</b>
KB17	.165	-.005	-.007	<b>.579</b>
KB18	.258	-.085	.023	<b>.566</b>
KB19	-.241	-.010	-.132	<b>.515</b>
KB20	-.031	-.007	-.021	<b>.660</b>
KB21	.270	-.017	.045	<b>.427</b>
KB22	<b>.509</b>	-.083	.015	.236
KB23	.090	-.031	<b>-.494</b>	.176
KB24	.044	<b>-.586</b>	.076	.122
KB25	.056	<b>-.827</b>	-.067	-.013
KB26	-.135	<b>-.720</b>	.024	-.056
KB27	.054	<b>-.911</b>	.037	-.071

Pattern matrix tablosunda hangi maddenin hangi faktöre girdiğine faktör yüklerine bakılarak karar verilmektedir. Yük hangi tarafta yüksek ise o faktörde o tarafta olmaktadır. Faktörlerin soru bazındaki yüklenen değişkenler ve yükleri için Pattern Matrix Grafiği incelendi ve her faktörün altında açıklaması yapıldı. Bu desen modeline göre yüklenmelerin en az üç madde olması gerekmektedir.



**Şekil 15.** Faktörlerin kırılma noktaları

Dikey ekseninde özdeğerlerin ve yatay ekseninde ise faktörlerin yer aldığı yamaç birikinti grafiği incelendiğinde, yüksek ivmeli düşüşün yedinci noktadan sonra azaldığı görülmektedir. Dördüncü noktadan sonrası incelendiğinde bileşenlerin varyansa yaptıkları katkının azalmakta olduğu görülmektedir.

*Faktör 1 Kentli Olma/Kentsel Davranışlar:* Kentsel yaşamın gerekliliklerini yerine getirme, mekana ve kentte yaşayan bireylere karşı gösterilmesi gereken özen ve saygı, kent yaşamı için gerekli olan sorumlulukların farkında olma Faktör 1’de ki değişkenlerde ortaya çıkmaktadır. Bu tip davranışlar kent yaşamında birey için kente karşı yerine getirilmesi gereken görevlerdendir.

**Tablo 5.** Faktör 1’e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri

Değişken	Faktör Yükü
Kentin gerçek sahibi kentte yaşayan herkeştir	0,14
Kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde, daha düzenli ve yaşanabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk <u>kentte yaşayanlara</u> aittir.	0,19
Kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde, daha düzenli ve yaşanabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk <u>devlete ve belediyeye</u> aittir.	0,21
Kent yaşamı gelenek ve göreneklere verilen değerleri arttırmaktadır.	0,14
Trafik kurallarına uymaya, toplu taşıma araçlarında her zaman yaşlılara, özürülülere, hamilelere yer vermeye özen gösteririm.	0,61
Sokağa tükürülmesini, yerlere izmarit atılmasını, apartmanlarda ayakkabıların kapı önünde bırakılmasını yadırgarım.	0,54
Kendimi kentli olarak görüyorum.	0,41

*Faktör 2 Kente Bağlı Olma/Aidiyet:* Faktör 2’de görüldüğü üzere deneklerin Karaman kentiyle kurdukları duygusal bağ, yaşadıkları kentten memnun olma, çocuklarının geleceğinin bu kentte kurmasını isteme, Karaman’a duyulan özlem, kentten ayrılmayı düşünememe ve kendilerini kente ait hissetme değişkenlerinin bu faktör üzerindeki yükü fazladır .

**Tablo 6.** Faktör 2’ye yüklenen değişkenler ve faktör yükleri

Değişken	Faktör Yükü
Kentin gerçek sahibi kentte doğup büyüyenidir.	0,07
Karaman hiçbir şekilde ayrılmayacağım bir şehirdir.	0,51
Karaman’dan mecbur kalırsam ayrılırım.	0,10
İlk fırsatını bulduğumda Karaman’dan ayrılırım.	0,36
Karaman’da yaşamaktan memnunum.	0,70

Çocuklarımın geleceğini Karaman'da kurmasını isterim.	0,63
Başka bir yere gittiğimde Karaman'ı özleyorum.	0,42
Kendimi Karamanlı olarak görüyorum.	0,35

*Faktör 3 Kentin Güncel Gelişmelerini Takip Etme Ve Kentsel Sosyal/Kültürel Kazanımlar:* Bireyin sosyal ve kültürel kazanımları kent yaşamının kalitesini değerlendirme açısından oldukça önemlidir. Kentsel gelişmeleri ve gündemi takip etme, yapılan aktivitelere katılım, dernek, vakıf gibi kuruluşlarda yer alma ve bu kuruluşlarda görevler üstlenme bireyler arasındaki sosyal bağı arttıracak, kültür aktarımını kolaylaştıracak ve bireyin yaşam kalitesi ile birlikte yaşadığı mekâna olan bağlılığını ve memnuniyetini de olumlu yönde arttıracaktır.

**Tablo 7.** Faktör 3'e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
Karaman'da bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere genellikle katılırım.	0,26
Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri takip ederim.	0,53
Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri yerel gazetelerden takip ederim.	0,47
Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri radyo ve televizyondan takip ederim.	0,43
Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri internetten takip ederim	0,51
Karaman ile ilgili dernek, vakıf veya başka herhangi bir kuruluş faaliyetine katılırım.	0,28
Karaman'ın yöresel festivallerini, etkinliklerini takip ederim.	0,43
Karaman tarihini ve coğrafi özelliklerini iyi bilirim.	0,32

*Faktör 4 Memleketine Bağlılık:* Faktör 4'te Karaman ilinde yaşayan ve memleketleri başka il veya ilçeler olan bireylerin memlekete hangi nedenlerle sıkça gittikleri verilmektedir. Memlekete duyulan özlem ve ihtiyaçların halen memleketlerinden giderilmesi, Karaman'da ki sosyal ilişkilerin, kişisel paylaşımların ve istenen talep karşısında ki eksikliğin göstergesi olarak kabul edilebilir.

**Tablo 8.** Faktör 4'e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
Memleketime sıklıkla giderim.	0,40
Memlekete daha ziyade tanıdık ve akrabaları görmek için giderim.	0,69
Memlekete daha ziyade erzak, eşya v.b. getirmek için giderim.	0,51
Memleketteki tanıdık ve akrabaların düğün, hastalık, cenaze v.b. olaylarına sıklıkla giderim.	0,83

**Tablo 9.** Kentlilik Bilinci ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin veriler

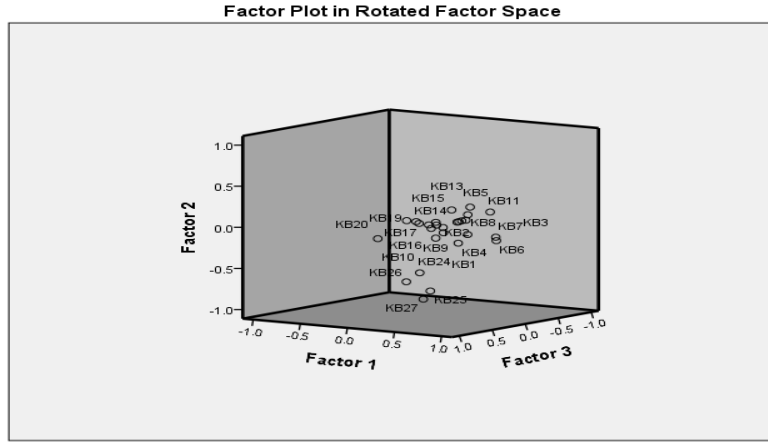
<b>KMO and Bartlett's Test</b>		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		<b>.777</b>
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1488.659
	df	351
	Sig.	<b>.000</b>

KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değerinin 0,77 olması, örneklemin faktör analizi için oldukça yeterli olduğunu göstermektedir. Bu değer 0,60 ve üzerinde olması gerekmektedir. Aynı tablodaki Bartlett's Küresellik testi (Bartlett's Test of Sphericity) sonucu Sig. = 0.000 olması değişkenler arası ilişkilerin oluşturduğu matrisin faktör analizi için anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değer  $p < 0,05$  olması beklenmektedir.

**Tablo 10.** Faktör analizi uyum iyiliği testi

<b>Uyum İyiliği (Goodness-of-fit) Test</b>		
Chi-Square	df	Sig.
355.850	249	<b>.000</b>

Maddelerinin doğruluk düzeyleri açısından teste uygunluğunu belirlemek için uyum iyiliği (Goodness-of-fit) testi kullanılmıştır. Sonucun anlamlı olabilmesi için  $p < 0,05$  olması beklenmektedir. Test maddelerinin uyum iyiliği anlamlı çıkmıştır. Test maddelerinin uyum iyiliği düzeyinin istenen seviyede olduğu belirlenmiştir.



**Şekil 16.** Faktör analizi katılımcıların dağılım eğrisi

Şekil 16'da testin maddelerinin dağılım eğrisini görmekteyiz. Maddelerin birbirlerine yakın olmaları ve orta çizgiye yakınlıkları maddelerin homojenliğini ifade etmektedir. Yukarıda görülen figürde testin maddelerinin birbirlerine yakın olduğu gözlemlenmektedir. Testin maddelerinin homojen olduğu söylenebilir.

#### 4.2.1.2 Mahalle Bazında Yapılan Keşfedici Faktör Analizi

**Tablo 11.** Faktör analizi: faktörler ve öz değerleri

Total Variance Explained (Öz Değerler)							
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	7.489	46.806	46.806	7.059	44.116	44.116	5.687
2	1.673	10.458	57.264	1.276	7.977	52.093	4.357
3	1.060	6.623	63.887	.659	4.119	56.212	5.214
4	.784	4.899	68.786				
5	.744	4.649	73.435				
6	.645	4.031	77.466				
7	.593	3.704	81.170				
8	.521	3.259	84.429				
9	.449	2.806	87.235				
10	.441	2.759	89.994				
11	.357	2.232	92.226				
12	.349	2.184	94.410				
13	.297	1.854	96.265				

14	.219	1.370	97.635				
15	.218	1.362	98.997				
16	.160	1.003	100.000				

Analiz sonucunda üç faktör elde edilmiştir. Birbirleri ile anlamlı olduğu düşünülen bu ifadeler için bir kez daha rotasyon işlemi yenilenmiştir. Sonuç olarak yine üç faktör elde edilmiş ve faktörlere isim verilerek sınıflandırılma yapılmıştır.

Faktör analizi sonucu faktör yüklerine bakılarak ve alan yazındaki çalışmalar göz önüne alınarak, hangi değişkenlerin hangi faktörlerin altına gelecekleri belirlenmiş ve her faktöre değerlere uygun isimler verilmiştir.

**Tablo 12.** Mahalle kültürü faktörlerinin isimlendirilmesi

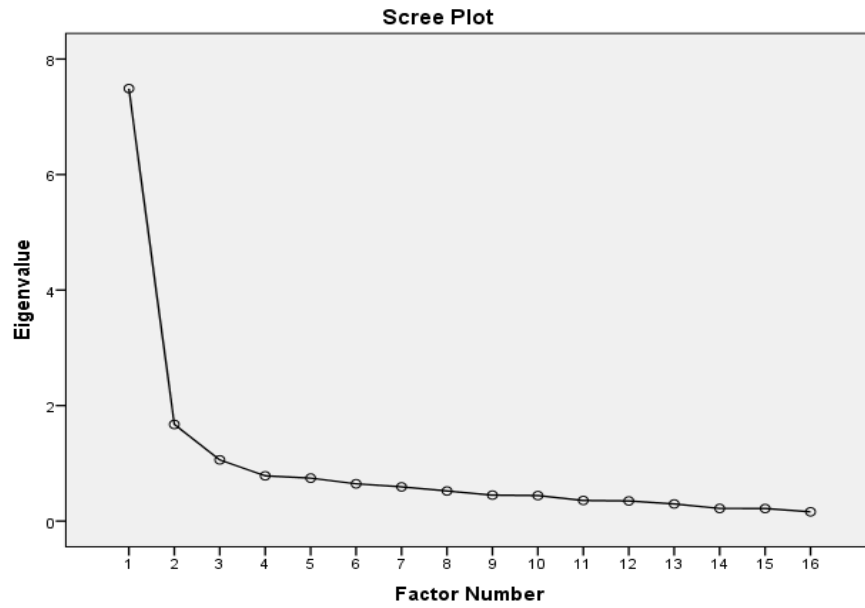
FAKTÖR	FAKTÖR AÇIKLAYICILIK ORANI VARYANS %	FAKTÖRÜN TANIMI
Faktör 1	<b>44.116</b>	KOMŞULUK İLİŞKİLERİ
Faktör 2	<b>7.977</b>	SOSYAL AĞ
Faktör 3	<b>4.119</b>	TOPLUMSAL DUYARLILIK

**Tablo 13.** Faktör analizi desen modeli

Desen (Pattern) Matrix <sup>a</sup>			
	Factor		
	1	2	3
MS1	.144	<b>-.357</b>	.266
MS2	-.057	<b>-.811</b>	.014
MS3	.254	-.314	<b>.379</b>
MK4	<b>.669</b>	-.158	.069
MK5	<b>.665</b>	-.181	.032
MK6	<b>.902</b>	-.097	-.189
MK7	<b>.674</b>	.068	.103
MK8	<b>.797</b>	.146	.096
MK9	<b>.386</b>	.079	.231
MT10	.146	<b>-.843</b>	-.075
MT11	<b>.438</b>	-.280	.147
MT12	.175	-.022	<b>.608</b>
MT13	.115	.031	<b>.553</b>
MT14	.050	<b>-.572</b>	.278
MT15	-.036	-.071	<b>.832</b>
MT16	-.037	-.341	<b>.447</b>



Pattern matrix tablosunda hangi maddenin hangi faktöre girdiğine faktör yüklerine bakılarak karar verilmektedir. Yük hangi tarafta yüksek ise o faktörde o tarafta olmaktadır. Faktörlerin soru bazındaki yüklenen değişkenler ve yükleri için Pattern Matrix Grafiği incelendi ve her faktörün altında açıklaması yapıldı.



**Şekil 17.** Faktör yükleri kırılma noktaları

Dikey ekseninde özdeğerlerin ve yatay ekseninde ise faktörlerin yer aldığı yamaç birikinti grafiği incelendiğinde, yüksek ivmeli düşüşün üçüncü noktadan sonra azaldığı görülmektedir. Üçüncü noktadan sonrası incelendiğinde bileşenlerin varyansa yaptıkları katkının azalmakta olduğu görülmektedir.

*Faktör 1 Komşuluk İlişkileri:* Bireyin kente kendini ait hissedebilmesinin temelinde, küçük grupların birbirleri ile samimi ve güçlü ilişkiler kurabilmesi, çevresinde yer alan bireylerden memnun olması oldukça önem taşımaktadır. Faktör 1'e yüklenen değişkenler bu ilişkiyi anlatmak için düzenlenmiştir.

**Tablo 14.** Faktör 1'e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
Mahallenizde yaşayan insanlarla konuşuyor musunuz?	0,63

Ne kadar sıklıkta kapı komşunuzla konuşuyorsunuz	<b>0,61</b>
Ne kadar sıklıkta diğer komşularınızla konuşuyorsunuz	<b>0,70</b>
Ne kadar sıklıkta kapı komşunuzu ziyaret ediyorsunuz	<b>0,51</b>
Ne kadar sıklıkta diğer komşunuzu ziyaret ediyorsunuz	<b>0,65</b>
Komşularınızdan yardım istiyor musunuz?	<b>0,28</b>
Mahalleniz ile kaynaşmış durumda mısınız?	<b>0,51</b>

*Faktör 2 Sosyal Ağ:* Bireylerin sosyalleştiği ve bu ilişkilerin kurulduğu ilk mekânlar oturdukları mahalleleridir. Kişi sosyal ortam kurmaya, kültürel birikimlerini aktarmaya ve kendini mekâna ait hissetme duygusuna ilk olarak oturduğu mahalleden başlamaktadır. Faktör 2 de yer alan değişkenler bu ilişkinin kurulup kurulmadığını ölçmek için düzenlenmiştir.

**Tablo 15.** Faktör 2'ye yüklenen değişkenler ve faktör yükleri

<b>Değişken</b>	<b>Faktör Yüğü</b>
Mahallenizi ne kadar iyi tanıyorsunuz	<b>0,40</b>
Bu mahallede yaşamaktan memnun musunuz?	<b>0,63</b>
Bu mahallede kendinizi evinizde gibi hissediyor musunuz?	<b>0,76</b>
Kendimi buralı hissediyorum	<b>0,60</b>

*Faktör 3 Toplumsal Duyarlılık;* Birey yaşadığı mekanın sorgulamasını yaptığında, bulunduğu ortamı güvenli ve huzurlu bulması, birbirleri ile güçlü bir dayanışma ortamı içerisinde olmaları mekana olan aidiyet duygusunu, sorumluluk bilincinin gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Faktör 3'e yüklenen değişkenlerde güven olgusunun yüksek değerde olduğu görülmektedir.

**Tablo 16.** Faktör 3'e yüklenen değişkenler ve faktör yükleri

<b>Değişken</b>	<b>Faktör Yüğü</b>
Bu mahalledeki komşuluk ilişkilerini nasıl buluyorsunuz	<b>0,61</b>
Mahallede yaşayanlar arasında güçlü bir dayanışma ortamı içindeler mi?	<b>0,55</b>
Mahallenizde yaşayan bireyler sıkıntıda olan insanlara yardım ederler mi ?	<b>0,38</b>
Burada yaşayan insanlara her zaman güvenebilirim	<b>0,72</b>
Ben buraya bağlandım, burada güven ve huzur buluyorum	<b>0,44</b>

**Tablo 17.** Mahalle kültürü ölçeğinin faktör analizine uygunluğuna ilişkin veriler

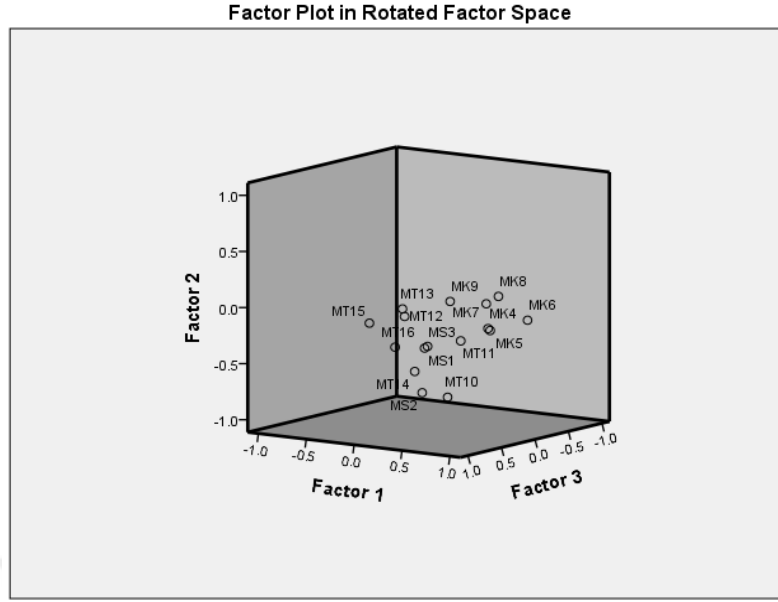
<b>KMO ve Bartlett's Test</b>		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		<b>.896</b>
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1298,299
	df	120
	Sig.	<b>.000</b>

KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değerinin 0,90 olması, örneklemin faktör analizi için oldukça yeterli olduğunu göstermektedir. Bu değer 0,60 ve üzerinde olması gerekmektedir. Aynı tablodaki Bartlett's Küresellik testi (Bartlett's Test of Sphericity) sonucu Sig. = 0.000 olması değişkenler arası ilişkilerin oluşturduğu matrisin faktör analizi için anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değer  $p < 0,05$  olması beklenmektedir.

**Tablo 18.** Faktör analizi uyum iyiliği testi

<b>Uyum İyiliği (Goodness-of-fit) Test</b>		
Chi-Square	df	Sig.
137,948	75	<b>.000</b>

Test maddelerinin uyum iyiliği anlamlı çıkmıştır. Test maddelerinin uyum iyiliği düzeyinin istenen seviyede olduğu belirlenmiştir ( $p < 0,05$ ).



**Şekil 18.** Faktör analizi katılımcıların dağılım eğrisi

Şekil 18’de testin maddelerinin dağılım eğrisini incelendiğinde maddelerin birbirlerine yakın olmaları ve orta çizgiye yakınlıkları maddelerin homojen olduğunu ifade etmektedir. Testin maddelerinin homojen olduğu söylenebilir.

#### **4.3. Güvenilirlik Analizi**

Güvenilirlik, verilerin birbirleri ile ilişkisinin ölçümünün tutarlı olmasıdır. Çıkan sonuç farklı yerlerde uygulandığında da benzer sonuçları verebilmelidir. “Güvenilirlik, bir ölçeğin ölçmek istediği özelliği ne ölçüde doğru ölçtüğünü, ölçeğin üretkenliğini ve sürekliliğini gösterir”. Yapılan araştırmada soruların birbirleri ile tutarlı olması ve yeterliliği güvenilirlik analizi ile ortaya koyulmaktadır. Likert türünün kullanıldığı ölçeklerde, maddelerin birbiriyle olan tutarlılığını ve maddelerin hipotetik bir değişkeni ölçüp ölçmediğinin belirlenmesi için Cronbach alfa değerine bakılmaktadır. Alfa değerinin temel işlevi ise ölçümdeki iç tutarlılığın saptanması olarak ifade edilmektedir(Çakmur, 2012: 340). İç tutarlılık güvenilirliğini gösteren Cronbach alfa değerinin sonucunun güvenilirlik katsayı değerinin en az 0,7 olması beklenmektedir. Ölçek geliştirme çalışması yapılıyorsa bu değer 0,60’lara çekilebilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 325).

### 4.3.1. Kentlilik Bilinci Bazında Yapılan Güvenilirlik Analizi

**Tablo 19.** Kentlilik Bilinci güvenilirlik testi

Güvenilirlik Testi		
	Cronbach's Alpha Based on	
Cronbach's Alpha	Standardized Items	N of Items
.819	.828	27

Kentlilik Bilinci bazında yapılan analiz sonucuna göre çıkan Cronbach's Alpha değerinin (.819) beklenen katsayı değerinin üzerinde olması testin güvenilirliğinin olduğunu göstermektedir ( $p>0,6$ ).

### 4.3.2. Mahalle Bazında Yapılan Güvenilirlik Analizi

**Tablo 20.** Mahalle kültürü güvenilirlik testi

Güvenilirlik Testi		
	Cronbach's Alpha Based on	
Cronbach's Alpha	Standardized Items	N of Items
.916	.919	15

Mahalle bazında yapılan analiz sonucuna göre çıkan Cronbach's Alpha değerinin (.916) beklenen katsayı değerinin üzerinde olması testin güvenilirliğinin olduğunu göstermektedir ( $p>0,6$ ).

### 4.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) önceden belirlenen ve gözlemi yapılan analizin doğrulanması amacıyla yapılan bir analiz türüdür. Çok değişkenin yer aldığı istatistiksel analizleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Aytaç ve Öngen, 2012:16).

Bir bakıma keşfedici faktör analizinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Keşfedici faktör analizi hipotezleri kurmak için bilgi edinirken, DFA analizdeki değişkenlerin hangi

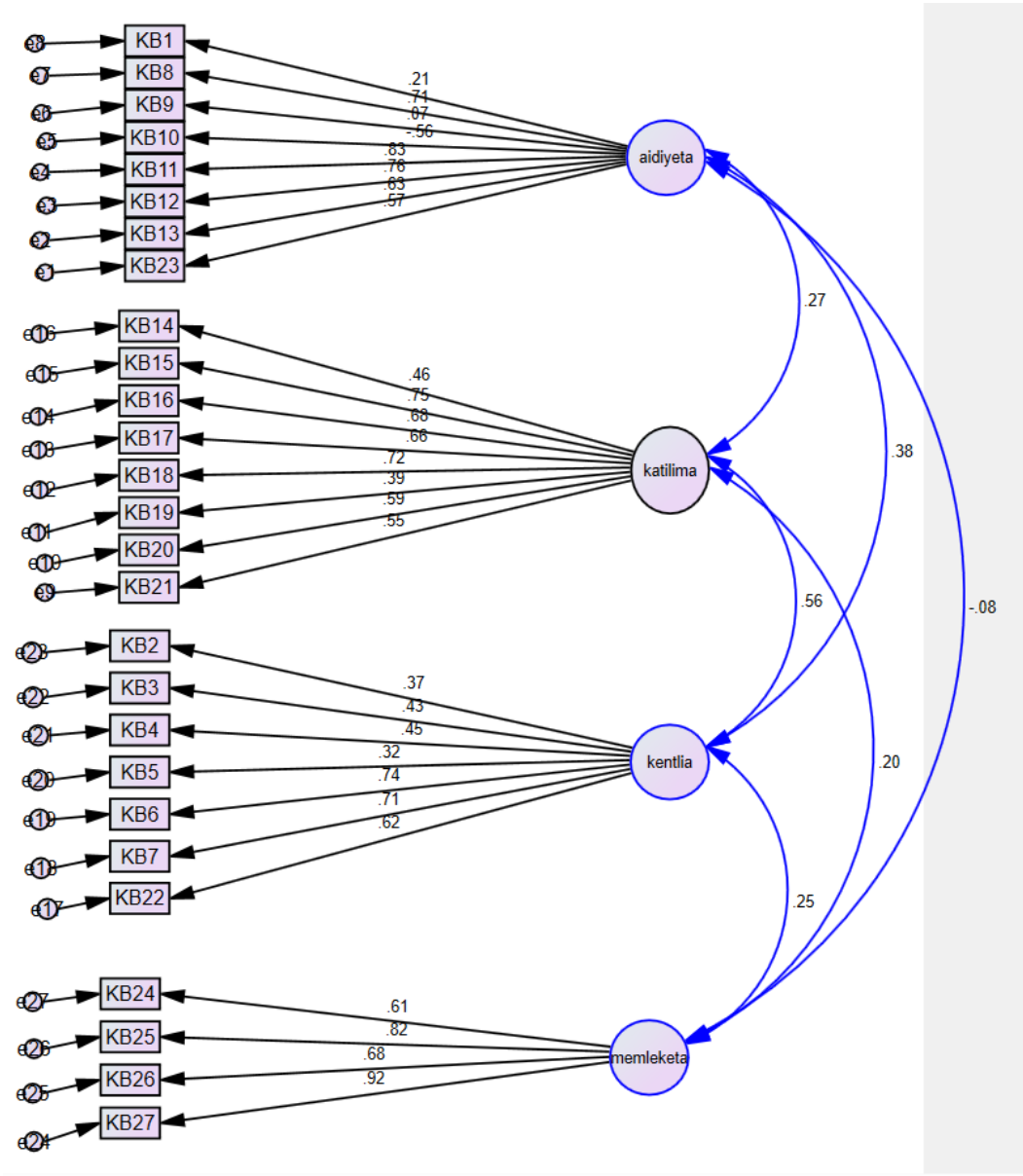
faktörlerle ilişkili olduğunu, bu faktörlerin birbirinden bağımsız olup olmadığını ve faktörlerin ortaya çıkan modeli açıklayıp açıklayamadığını sorgulamak için yapılmaktadır (Erkorkmaz Vd., 2013: 211-212).

Keşfedici faktör analizi herhangi bir ön beklenti ve daha önce denenmiş bir problem olmadan faktör yüklerinin temelinde ki verilerin faktör yapılarını belirlerken, DFA verilerin daha önce belirlenmiş faktörlerin hangisinin üzerinde ağırlıklı olarak yer alacağı şeklindeki bir öngörünün sınanması olarak ifade edilebilir (Büyüköztürk vd., 2004: 216).

#### **4.4.1. Kentlilik Bilinci Bazında Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi**

Çalışmanın bu aşamasında kentlilik bilinci verilerinin keşfedici faktör analizi ile belirlenen faktörlerinin, hipotez ile belirlenmiş olan faktör yapılarına uygunluğunu test etmek amacı ile DFA'dan yararlanılmıştır. Amaç faktörlerin değişkenleri ne kadar açıkladığını ortaya koymaktır. Bu etkilerin ölçülmesi için AMOS 23.0 programı kullanılmıştır. Dört boyuttan oluşan çevresel paradigma ölçeğinin ilk boyutunda aidiyet (Kente bağlılık/aidiyet), ikinci boyutunda katılım (Kent'in güncel gelişmelerini takip etme ve sosyal, kültürel etkinliklerine katılım) üçüncü boyutunda kentli (kentli olma, kentsel davranışlar) ve dördüncü boyutunu da memleket (memlekete bağlılık) oluşturmaktadır. Bu dört faktör birbirleri ile ilişkili olup, çift yönlü okla bu ilişki gösterilmiştir. Faktörlerin temsil edildiği 27 tane gözlenen değişken 27 tane dikdörtgen ile şekil.... gösterilmektedir. İlk faktörümüz olan aidiyet üzerindeki faktör yükleri KB1, KB8, KB9, KB10, KB11, KB12, KB13, KB23'tür. İkinci faktör olan katılım üzerindeki faktör yükleri KB14, KB15, KB16, KB17, KB18, KB19, KB20, KB21'dir. Üçüncü faktör kentli üzerindeki faktör yükleri KB2, KB3, KB4, KB5, KB6, KB7, KB22 ve dördüncü faktör memleket üzerindeki faktör yükleri

ise KB 24, KB25, KB26, B27'dir. Gözlenen her değişken tek bir faktör yükü ile yüklenmektedir.



Şekil 19. Standardize edilmiş sonuçlar ile birinci-düzey DFA

Şekil 19'da "AMOS grafik menüsü yardımıyla çizilen yol diyagramında, elde edilen tüm standardize edilmiş değerlerin 1'in üzerinde olmaması gerekmektedir" (Aytaç ve Öngen, 2012: 19). 0.25 değeri ile memleket ve kentli olma, 0.56 değeri ile kentli olma ve katılım, 0.27 değeri ile katılım ve aidiyet, 0.20 değeri ile memleket ve katılım, 0.38

değeri ile kenti olma ve aidiyet, 0.08 değeri ile memleket ve aidiyet arasındaki standardize edilmiş korelasyon değerleri gösterilmektedir. Standardize edilmiş çözümlene değeri, her bir maddenin kendi değişkenini ne kadar iyi temsil ettiği doğrultusunda fikir vermektedir.

Şekil 19’da yer alan yol diyagramı incelendiğinde, değişkenler arasında aidiyet, katılım, kentli olma ve memleket değişkenlerinden gözlenen değişkenlere doğru yönelen tek yönlü oklar tek yönlü doğrusal ilişkiyi göstermektedir. Bu değişkenler her bir maddenin kendi değişkenini ne kadar iyi temsil ettiğine dair bilgi vermektedir.

Diyagramda, standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında aidiyet faktörünü en fazla etkileyen boyut 0,83’lük bir yükü KB11 olarak tanımlanan “Karaman’da yaşamaktan memnunum” sorusudur. Keşfedici faktör analizinde de kente bağlılık/aidiyet faktörünün altında yer alan değişken 0.70 ile en yüksek faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Diyagramda aidiyet faktörünü en az etkileyen boyut ise 0.7’lik bir yükü “Karaman’dan mecbur kalırsam ayrılırim” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde de kente bağlılık/aidiyet faktörünün altında yer alan değişken 0.10 ile en düşük faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Bu durum katılımcıların çoğunun Karaman’da yaşamaktan memnun olduğunun bir göstergesi olabilmektedir.

Diyagramda standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında katılım faktörünü en fazla etkileyen boyut 0,75’lik bir yükü KB15 olarak tanımlanan “Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri takip ederim” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde de Kentin Güncel Gelişmelerini Takip Etme Ve Kentsel Sosyal/Kültürel Kazanımlar faktörünün altında yer alan değişken 0.53 ile en yüksek faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Diyagramda katılım faktörünü en az etkileyen boyut ise 0.39’luk bir yükü “Karaman ile ilgili dernek, vakıf veya başka herhangi bir kuruluş faaliyetine katılırim” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde Kentin güncel gelişmelerini takip etme ve



kentsel sosyal/kültürel kazanımlar faktörünün altında yer alan değişken 0.28 ile en düşük ikinci faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Katılımcıların bir çoğu Karaman'ın güncel gelişmelerini takip ederken, dernek vakıf gibi kuruluşlara da yer almaya çekimser davranmaktadır. Bireylerin özellikle kentlilik bilinci ediniminde sosyalleşmelerini arttıracak ve kültür aktarımının gerçekleştiği bu tür kuruluşlara olan ilgilerinin artırılması gerekmektedir.

Diyagramda standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında kentli faktörünü en fazla etkileyen boyut 0.74'lük bir yükü KB6 olarak tanımlanan "Trafik kurallarına uymaya, toplu taşıma araçlarında her zaman yaşlılara, özürülere, hamilelere yer vermeye özen gösteririm" sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde de kentli olma/kentsel davranışlar faktörünün altında yer alan değişken 0.61 ile en yüksek faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Diyagramda kentli faktörünü en az etkileyen boyut ise 0.32'lik bir yükü "kent yaşamı gelenek ve göreneklere verilen değerleri arttırmaktadır" sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde kentli olma/kentsel davranışlar faktörünün altında yer alan değişken 0.14 ile en düşük faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Katılımcılar kent yaşamının en önemli değişkenlerinden olan trafik ve ulaşım ile ilgili konulara duyarlı yaklaşım göstermektedir. Fakat kent yaşamının gelenek ve göreneklere verilen değerleri arttırmadığı düşünülmektedir.

Diyagramda standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında memleket faktörünü en fazla etkileyen boyut 0.92'lük bir yükü KB27 olarak tanımlanan "memleketteki tanıdık ve akrabaların düğün, hastalık, cenaze v.b. olaylarına sıklıkla giderim" sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde de memleketine bağlılık faktörünün altında yer alan değişken 0.83 ile en yüksek faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Diyagramda memleket faktörünü en az etkileyen boyut ise 0.61'lik bir yükü KB24 olarak

tanımlanan “memleketime sıklıkla giderim” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde memleketine bağlılık faktörünün altında yer alan değişken 0.40 ile en düşük faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Özellikle Karaman’da yaşayan, fakat Karaman dışında yer alan memleketleri olan katılımcıların cevap verdiği alan aidiyet kavramının çıkan sonuçlarını desteklemektedir. Katılımcıların çoğu Karaman’da yaşamaktan memnun olup, memleketlerine düşün gibi organizasyonlarda ziyaret için gitmeyi tercih etmektedir.

Toplam örneklem için çizilen modelin uyum indeksleri incelendiğinde  $\chi^2/df$  değerine bakıldığında;  $\chi^2/df$  değeri değerinin ( $\chi^2/df < 2$ ) 2’nin altında olması mükemmel uyumu göstermektedir (Kelloway, 1998., akt: Aytaç ve Öngen, 2012: 17).  $\chi^2/df < 2$  değeri 2’nin altında olduğu için mükemmel bir uyum olduğu söylenebilmektedir. Uyum iyiliği ölçütleri (model fit) için kullanılan değerler GFI(Goodness-Of-Fit Index), CFI(Comparative Fit Index) ve RMSEA(Root Mean Square Residual) olarak verilmektedir. GFI değeri 0-1 arasında değişmektedir. Bu değer 0.90’nın üzerinde olması iyi bir model göstergesi sayılmaktadır. CFI’da 0-1 arasında değişen değer almaktadır ve değer 1 yaklaştıkça uyum iyiliği artmakta, modelin güçlü bir uyum içinde olduğu söylenebilmektedir. RMSEA değeri 0’a yaklaştıkça modelin uyum iyiliği artmaktadır.

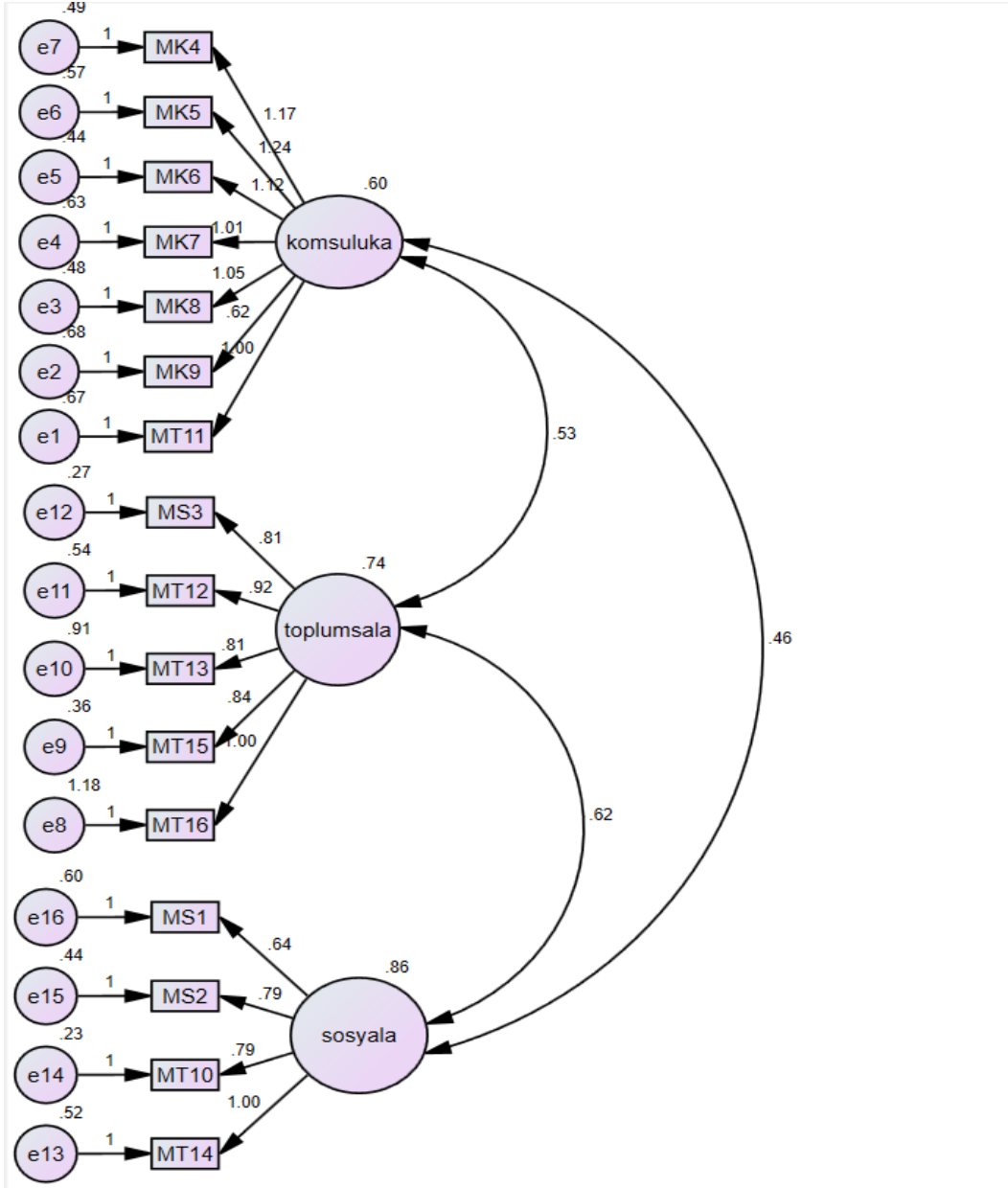
**Tablo 21.** Doğrulayıcı faktör analizi için uyum indeksleri

$\chi^2$	df	p	$\chi^2/df$	GFI	CFI	RMSEA
511.60	318	0.000	1.61	0.79	0.85	0.06

GFI değerinin 0,79 olması kabul edilebilir bir uyumun olduğunu, CFI değerinin 0,85 olması iyi bir uyumun olduğunu ve RMSEA değerinin 0,06 olması iyi bir uyumun olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak elde edilen bu uyum indeksleri değerleri modelin iyi bir uyuma sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

#### 4.4.2. Mahalle Bazında Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi

Çalışmanın bu aşamasında mahalle kültür verilerinin keşfedici faktör analizi ile belirlenen faktörlerinin, hipotez ile belirlenmiş olan faktör yapılarına uygunluğunu test etmek amacı ile DFA'dan yararlanılmıştır. Amaç faktörlerin değişkenleri ne kadar açıkladığını ortaya koymaktır. Bu etkilerin ölçülmesi için AMOS 23.0 programı kullanılmıştır. Üç boyuttan oluşan çevresel paradigma ölçeğinin ilk boyutunda komşuluk (Komşuluk İlişkileri), ikinci boyutunda toplumsal (Toplumsal Duyarlılık) ve üçüncü boyutunda sosyal (sosyal ağ) oluşturmaktadır. Bu üç faktör birbirleri ile ilişkili olup, çift yönlü okla bu ilişki gösterilmiştir. Faktörlerin temsil edildiği 16 tane gözlenen değişken 16 tane dikdörtgen ile şekil 20'de gösterilmektedir. İlk faktörümüz olan komşuluk üzerindeki faktör yükleri MK4, MK5, MK6, MK7, MK8, MK9, MK11'dir. İkinci faktör olan toplumsal üzerindeki faktör yükleri MK3, MK12, MK13, MK15, MK16'dır. Üçüncü faktör sosyal üzerindeki faktör yükleri MK1, MK2, MK10, MK14'tür. Gözlenen her değişken tek bir faktör yükü ile yüklenmektedir.



**Şekil 20.** Standardize edilmiş sonuçlar ile birinci-düzey DFA

Şekil 20’de AMOS grafik menüsü yardımıyla çizilen yol diyagramında, elde edilen tüm standardize edilmiş değerlerin 1’in üzerinde olmaması gerekmektedir” (Aytaç ve Öngen, 2012: 19). 0.62 değeri ile sosyal ve toplumsal, 0.53 değeri ile toplumsal ve komşuluk, 0.46 değeri ile sosyal ve komşuluk arasındaki standardize edilmiş korelasyon değerleri gösterilmektedir. Standardize edilmiş çözümlene değeri, her bir maddenin kendi değişkenini ne kadar iyi temsil ettiği doğrultusunda fikir vermektedir.

Şekil 20’de yer alan yol diyagramı incelendiğinde, değişkenler arasında komşuluk, toplumsal ve sosyal değişkenlerinden gözlenen değişkenlere doğru yönelen tek yönlü oklar tek yönlü doğrusal ilişkiyi göstermektedir. Bu değişkenler her bir maddenin kendi değişkenini ne kadar iyi temsil ettiğine dair bilgi vermektedir.

Diyagramda, standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında komşuluk faktörünü en fazla etkileyen boyut 1,24’lük bir yükü MK5 olarak tanımlanan “Ne kadar sıklıkta kapı komşunuzla konuşuyorsunuz” sorusudur. Keşfedici faktör analizinde komşuluk ilişkileri faktörünün altında yer alan değişken 0.70 ile en yüksek faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Diyagramda komşuluk faktörünü en az etkileyen boyut ise 0.62 ’lik bir yükü MK9 olarak tanımlanan “Komşularınızdan yardım istiyor musunuz” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde de komşuluk ilişkileri faktörünün altında yer alan değişken 0.28 ile en düşük faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Bu durum katılımcıların çoğunun komşuları ile ilişki içerisinde olduğunu, fakat yardım isteme konusunda çekimser davrandıklarının bir göstergesi olabilmektedir.

Diyagramda standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında toplumsal faktörünü en fazla etkileyen boyut 1.00’lük bir yükü MT16 olarak tanımlanan “ben buraya bağlandım, burada güven ve huzur buluyorum” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde de toplumsal duyarlılık faktörünün altında yer alan değişken 0.44 değeri ile en yüksek faktör yükleri arasında bulunan değişken olmaktadır. Diyagramda toplumsal faktörünü en az etkileyen boyut ise 0.81’luk bir yükü MS3 ve MS13 olarak tanımlanan “bu mahalledeki komşuluk ilişkilerini nasıl buluyorsunuz” ve “mahallenizde yaşayan bireyler sıkıntıda olan bireylere yardım ederler mi” soruları olmuştur. Keşfedici faktör analizinde toplumsal duyarlılık faktörünün altında yer alan MS13 olarak tanımlanan değişken 0.38 ile en düşük faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Katılımcıların bir

çoğu yaşadıkları mahallelerinden memnun olmakla birlikte bu faktör yükü altında da yardımlaşma konusunda yine çekimser davrandıkları görülmektedir.

Diyagramda standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında sosyal faktörünü en fazla etkileyen boyut 1.00'lik bir yükü MT14 olarak tanımlanan “Kendimi buralı hissediyorum” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde de sosyal ağ faktörünün altında yer alan değişken 0.60 ile en yüksek ikinci faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Diyagramda sosyal faktörünü en az etkileyen boyut ise 0.64'lik bir yükü MS1 olarak tanımlanan “mahallenizi ne kadar iyi tanıyorsunuz” sorusu olmuştur. Keşfedici faktör analizinde sosyal ağ faktörünün altında yer alan değişken 0.40 ile en düşük faktör yükü ile yüklenen değişken olmaktadır. Katılımcıların sosyal ağ faktörü altındaki değişkenlere birbirine yakın cevaplar vermesi çıkan sonuçlarının değerlerinin de yakın olması ile sonuçlanmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplara istinaden yüksek çıkan değerler üç faktör altında da benzer sonuçlar vermektedir. Bireyler yaşadıkları mahallerini benimsemiş olmakta birlikte, yaşadıkları mahalle sınırlarının tamamını tanımadıklarını söylemektedirler.

$X^2/df$  değerinin 3'ün altında olması kabul edilebilir bir uyum olduğunu göstermektedir (Aytaç ve Öngen, 2012: 20). GFI değerinin 0,84 olması kabul edilebilir bir uyumun olduğunu, CFI değerinin 0,89 olması iyi bir uyumun olduğunu ve RMSEA değerinin 0,10 olması iyi bir uyumun olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak elde edilen bu uyum indeksleri değerleri modelin iyi bir uyuma sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

**Tablo 22.** Doğrulayıcı faktör analizi için uyum indeksleri

$X^2$	Df	p	$X^2/df$	GFI	CFI	RMSEA
242.90	101	0.000	2.40	0,84	0,89	0,10

#### 4.5. Kanonik Korelasyon (Canonical Correlation) Analiz Sonuçları

Çalışmada iki değişken seti arasındaki ilişkileri belirlemede kullanılan çok değişkenli istatistiksel analiz tekniği olan Kanonik korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu analizin amacı; “iki değişken kümesi arasındaki ilişkileri, bahsedilen değişken kümesinin doğrusal fonksiyonları arasındaki maksimum korelasyonları bulmaya çalışarak analiz etmektir” (Ünlükaplan, 2009: 239).

Kanonik korelasyon analizi çoklu regresyon analizinin genelleştirilmiş şekli olarak düşünülebilir. Çünkü Çoklu regresyon analizi tek bir Y değişkeni ile iki veya daha fazla X değişkeni ( $X_1, X_2, \dots, X_p$ ) arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, kanonik korelasyon analizi birden fazla Y değişkeni ile birden fazla X değişkenini arasındaki ilişkiyi incelemektedir. (Manly, 2005: 144, akt: Ünlükaplan, 2009: 239 ).

Yaptığımız araştırmada kentlilik bilinci alt boyutları ile mahalle kültür alt boyutları arasında ki ilişkinin incelenmesi söz konusudur. Araştırmada yer alan her bir veri setinin ikiden az değişken içermemesi ve kanonik korelasyon analizinin çok değişkenli istatistiksel bir yöntem olmasından dolayı iki veri seti arasındaki ilişkiyi bu analiz yöntemi incelemektedir.

##### 4.5.1 Kanonik Korelasyon Analizi Varsayımları

Kanonik korelasyon analizi uygulanmadan önce bazı varsayımların sağlanması gerekmektedir. Bu varsayımlar normallik, doğrusallık, çoklu korelasyon ve eş varyanslıdır. Tabachnick ve Fidell (2012) 'e göre bu varsayımların sağlanması analizden maksimum düzeyde verimlilik elde edilmesini sağlayacaktır.

Testin varsayımlarından normallik testi histogram, q-q çizimleri, skewness ve kurtosis değerleri kontrol edilmiştir. Skewness ve kurtosis değerleri +3 ve -3 aralığında olmalıdır (Tabachnick ve Fidell, 2012). Elde edilen sonuçlara göre normallik varsayımı sağlanmıştır.

Doğrusallık ve eş varyanslık varsayımı için serpmeye diyagramı kontrol edilmiştir. Diyagramda testin değişkenleri arasında ve değişkenlerin skorları arasında doğrusal bir ilişki gerekmektedir. Serpmeye diyagramına göre doğrusallık ve eş varyanslık sağlanmıştır.

Çoklu korelasyon varsayımında, kanonik korelasyon değişkenleri arasında .90 ve üzeri korelasyonun olmaması beklenmektedir (Field, 2005). Elde edilen sonuçlar incelendiğinde kanonik korelasyon değişkenleri arasında yüksek korelasyon olmadığı tespit edilmiştir.

Kanonik korelasyon analizi varsayımlarının tamamı sağlanmıştır ve analizin yapılmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır.

#### **4.5.2 Kanonik Korelasyon Analiz Bulguları**

Bu çalışmada kentlilik bilinci alt boyutları ( Kentli Olma, Kente bağlı olma, Kentin Günvel gelişmelerini takip Etme, Memleketine Bağlılık) ve mahalle kültürü alt boyutları (Komşuluk ilişkileri, Sosyal Ağ, Toplumsal Duyarlılık) arasındaki ilişki incelenmiştir. Kanonik korelasyon katsayısı ( $r_c$ ) .48 olarak tespit edilmiştir. Bu değer kentlilik bilinci alt boyutları ile mahalle kültürü alt boyutları arasında orta düzeyli bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Analizin ilk kanonik değişkeni .61 olarak bulunmuştur. Analizin ikinci kanonik değişkeni .36 olarak tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre ilk kanonik değişken mahalle kültürü değişkenlerini %61'ini açıklarken ikinci kanonik değişken kentlilik



bilincinin %36'sını açıklamaktadır. Ayrıca mahalle kültürü değişkenleri kentlilik bilinci değişkenlerinin toplam varyansının %14'ünü açıklamaktadır. Kentlilik bilinci değişkenleri ise mahalle kültürü değişkenlerinin %8'ini açıklamaktadır.

**Tablo 23.** Kentlilik bilinci değişkenleri ile mahalle kültürü değişkenleri arasındaki korelasyonlar, standardize edilmiş eş varyanslar, kanonik korelasyonlar ve varyans yüzdeleri tablosu

	First Canonical Variate	
	Correlation	Coefficient
Mahalle kültürü değişkenleri		
Komşuluk ilişkileri	.57	.06
Sosyal Ağ	.99	.93
Toplumsal Duyarlılık	.73	.15
Varyans yüzdesi	<b>.61</b>	
Redundancy	.14	
Kentlilik Bilinci Değişkenleri		
Kentli Olma/Kentsel Davranışlar	.62	.35
Kente Bağlı Olma/Aidiyet	.09	.21
Kentin Güncel Gelişmelerini Takip Etme Ve Kentsel Sosyal/Kültürel Kazanımlar	.93	.82
Memleketine Bağlılık	.41	.02
Varyans yüzdesi	<b>.36</b>	
Redundancy	.08	
Canonical correlation	<b>.48</b>	

İlk kanonik değişkene göre mahalle kültürü değişkenleri ile kentlilik bilinci değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki kurulmuştur ( $X^2(12)=42.03$ ,  $p=.00$ ).

İkinci kanonik değişkende yer alan kente bağlılık (.09) haricinde, ilk değişken setinde yer alan komşuluk ilişkiler (.57), sosyal ağ (.99), toplumsal duyarlılık (.73); ikinci kanonik değişkende ise kentli olma (.62), kentin güncel gelişmelerini takip etme ve kentsel sosyal/kültürel kazanımlar (.93), memleketine bağlılık (.41) kritik değer olan .30 ve üzerinde bulunmuştur (Tabachnick ve Fidell, 2012).

#### 4.6. MANOVA Analiz Sonuçları

Yapılan çalışmada birden fazla bağımlı değişken ile birden fazla bağımsız değişkenin birbiri üzerine etkisinin aynı anda incelenmesi gerekirse çok faktörlü varyans analizi kullanılmalıdır. Çok yönlü varyans analizi olan MANOVA testi ile bir veya birden fazla bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki etkileşim gözlemlenebilmekte ve gruplar arasında karşılaştırma yapılarak farklar ortaya çıkarılabilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2012).

##### 4.6.1 MANOVA Analizi Varsayımları

Bu çalışmadaki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlerin üzerine ilişkisini incelemek amacıyla çok varyans analiz yöntemlerinde olan MANOVA tercih edilmiştir. Analiz yapılmadan önce MANOVA yönteminin varsayımları kontrol edilmiştir. Bu varsayımlar çok normallik, bağımsız gözlem, bağımsız değişkenlerin kovaryans matrisinin homojenliğidir.

Bu varsayımlardan çoklu normallik testi için öncelikli tek yönlü normallik test edilmiştir. Histogram, q-q çizimleri, skewness ve kurtosis değerleri kontrol edilmiş ve tek yönlü normallik sağlanmıştır. Çok yönlü normallik için mardia katsayısı hesaplanmıştır. Mardia değeri istatistik olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu çalışmada MANOVA için çok normallik varsayımı sağlanmıştır.

Bağımsız değişkenlerin kovaryans matrisi varsayımı için Box's M ve Levene's Testleri kontrol edilmiştir. Her iki testin de bulguları anlamlı çıkmadığı için bu varsayım da sağlanmıştır.

Çalışmanın verilerinin toplanmasında bağımsız bir gözlem izlendiği kabul edilmiştir. MANOVA testinin tüm varsayımları sağlanmış olup, testin uygulanmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır.

#### 4.6.2 Doğum Yeri, Oturulan Yer ve İkamet Yılı Değişkenlerinin Kentlilik Bilinci Üzerine Etkisi

**Tablo 24.** Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre MANOVA tablosu

		<i>F</i>	<i>Hipotez df</i>	<i>Hata df</i>	<i>Sig.</i>	<i>Kısmi Eta Squared</i>
dogum_yeri	Pillai's Trace	1.751	10.00	206.00	.07	.078
	Wilks' Lambda	1.757 <sup>b</sup>	10.00	204.00	.07	.079
	Hotelling's Trace	1.762	10.00	202.00	.07	.080
	Roy's Largest Root	2.814 <sup>c</sup>	5.00	103.00	.02	.120
oturulan_yer	Pillai's Trace	1.922	20.00	420.00	.01	.084
	Wilks' Lambda	2.024	20.00	339.25	.01	.089
	Hotelling's Trace	2.112	20.00	402.00	.00	.095
	Roy's Largest Root	6.879 <sup>c</sup>	5.00	105.00	.00	.247
ikamet_yılı	Pillai's Trace	1.084	25.00	530.00	.36	.049
	Wilks' Lambda	1.090	25.000	380.42	.35	.050
	Hotelling's Trace	1.093	25.000	502.00	.35	.052
	Roy's Largest Root	3.408 <sup>c</sup>	5.000	106.00	.01	.138
dogum_yeri * oturulan_yer	Pillai's Trace	.620	20.000	420.00	.90	.029
	Wilks' Lambda	.614	20.000	339.25	.90	.029
	Hotelling's Trace	.610	20.000	402.00	.91	.029
	Roy's Largest Root	1.411 <sup>c</sup>	5.000	105.00	.23	.063
dogum_yeri * ikamet_yılı	Pillai's Trace	1.007	40.000	530.00	.46	.071
	Wilks' Lambda	.993	40.000	447.40	.49	.071
	Hotelling's Trace	.978	40.000	502.00	.51	.072
	Roy's Largest Root	1.847 <sup>c</sup>	8.000	106.00	.08	.122
oturulan_yer * ikamet_süresi	Pillai's Trace	1.025	40.000	530.00	.43	.072
	Wilks' Lambda	1.020	40.000	447.40	.44	.073
	Hotelling's Trace	1.015	40.000	502.00	.45	.075
	Roy's Largest Root	2.515 <sup>c</sup>	8.000	106.00	.02	.160
dogum_yeri *	Pillai's Trace	.706	35.000	530.00	.90	.045

oturulan_yer *	<b>Wilks' Lambda</b>	<b>.698</b>	<b>35.000</b>	<b>431.51</b>	<b>.90</b>	<b>.045</b>
ikamet_süresi	Hotelling's Trace	.692	35.000	502.00	.91	.046
	Roy's Largest Root	1.749 <sup>c</sup>	7.000	106.00	.11	.104

Tablo 24'e göre doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenleri ile kentlilik bilinci alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim bulunamamıştır ( $p > .05$ ).

anlamlı etkileşim olmamasından dolayı tek yönlü karşılaştırmalara bakılmıştır.

**Tablo 25.** Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre tek yönlü karşılaştırma tablosu

	<i>Bağımlı Değişken</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>	<i>Partial Eta Squared</i>
Doğum_yeri	Kentliolma	2	.244	.78	.005
	<b>memleket</b>	<b>2</b>	<b>3.419</b>	<b>.04</b>	<b>.061</b>
	baglılık	2	2.718	.07	.049
	katılım	2	.459	.63	.009
Oturulan_yer	Kentliolma	4	1.039	.39	.038
	memleket	4	1.723	.15	.061
	baglılık	4	1.746	.15	.062
	katılım	4	.676	.61	.025
ikamet_süresi	Kentliolma	5	.619	.69	.028
	memleket	5	1.271	.28	.057
	baglılık	5	.904	.48	.041
	katılım	5	1.150	.34	.051
Hata	Kentliolma	106	.546		
	memleket	106	1.603		
	baglılık	106	.414		
	katılım	106	.674		

Tablo 25'e göre doğum yeri ile memleket değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ( $F(2,106)=3.42, p < .05$ ). Bu anlamlı farkı açıklayabilmek için bonfferoni izlem testi incelenmiştir.

**Tablo 26.** Memleket Değişkeni Bonfferoni İzleme Testi

Dependent Variable	(I) DOĞUM YERİ	(J) DOĞUM YERİ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. <sup>d</sup>
memleket	KARAMAN	KARAMAN İLÇE\KÖYÜ	-.244 <sup>a,b</sup>	.37	.510
		DİĞER	-.854 <sup>a,b,*</sup>	.36	<b>.020</b>

	KARAMAN İLÇE\KÖYÜ	KARAMAN	.244 <sup>a,b</sup>	.37	.510
		DİĞER	-.611 <sup>a,b</sup>	.38	.116
	DİĞER	KARAMAN	.854 <sup>a,b,*</sup>	.36	<b>.020</b>
		KARAMAN İLÇE\KÖYÜ	.611 <sup>a,b</sup>	.38	.116

Tablo 26'ya göre doğum yeri Karaman olan bireylerin kentlilik bilinci düzeyleri, doğum yeri Karaman ili dışında olan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Bu durumda doğum yeri Karaman olan bireylerin kentlilik bilinci, doğum yeri Karaman ili dışında olan bireylerden daha yüksek olduğu söylenebilir.

#### 4.6.3 Eğitim Durumu ve Aylık Gelir Değişkenlerinin Kentlilik Bilinci Üzerine Etkisi

**Tablo 27.** Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre MANOVA tablosu

		F	Hipotez df	Hata df	Sig.	Kısmi Eta Squared
egitim_durumu	Pillai's Trace	1.288	20.000	448.000	.18	.054
	Wilks' Lambda	1.280	20.000	362.462	.19	.055
	Hotelling's Trace	1.267	20.000	430.000	.20	.056
	Roy's Largest Root	2.375 <sup>c</sup>	5.000	112.000	.04	.096
aylik_gelir	Pillai's Trace	1.966	20.000	448.000	<b>.01</b>	.081
	Wilks' Lambda	1.980	20.000	362.462	<b>.01</b>	.082
	Hotelling's Trace	1.973	20.000	430.000	<b>.01</b>	.084
	Roy's Largest Root	4.042 <sup>c</sup>	5.000	112.000	<b>.00</b>	.153
egitim_durumu * aylik_gelir	Pillai's Trace	.986	56.000	448.000	.51	.110
	<b>Wilks' Lambda</b>	<b>.986</b>	<b>56.000</b>	<b>426.160</b>	<b>.51</b>	<b>.112</b>
	Hotelling's Trace	.986	56.000	430.000	.51	.114
	Roy's Largest Root	2.050 <sup>c</sup>	14.000	112.000	.02	.204

Tablo 27'ye göre eğitim durumu ve aylık gelir değişkenleri ile kentlilik bilinci alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim bulunamamıştır ( $p > .05$ ). Anlamlı etkileşim olmamasından dolayı tek yönlü karşılaştırmalara bakılmıştır.

**Tablo 28.** Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre tek yönlü karşılaştırma tablosu

	<i>Bağımlı Değişken</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>	<i>Kısmi Eta Squared</i>
egitim_durumu	Kentliolma	5	.478	.79	.021
	memleket	5	1.633	.16	.068
	baglilik	5	1.146	.34	.049
	katılım	5	.586	.71	.026
aylik_gelir	Kentliolma	5	1.763	.13	.073
	memleket	5	.294	.91	.013
	<b>baglilik</b>	<b>5</b>	<b>2.306</b>	<b>.05</b>	<b>.093</b>
	<b>katılım</b>	<b>5</b>	<b>2.417</b>	<b>.04</b>	<b>.097</b>
Error	Kentliolma	112			
	memleket	112			
	baglilik	112			
	katılım	112			

Tablo 28'e göre aylık gelir ile baglilik ( $F(5,112)=2,31$ ) ve katılım ( $F(5,112)=2,42$ ) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ( $p<.05$ ). Bu durumda bireyin gelir seviyesinin yükselmesi ile kente olan baglılığı ve kentin güncel gelişmelerini takip ederek, kentin sosyal, kültürel aktivitelerine katılımlarının arttığı söylenebilir.

#### 4.6.4 Doğum Yeri, Oturulan Yer ve İkamet Yılı Değişkenlerinin Mahalle Kültürü Üzerine Etkisi

**Tablo 29.** Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre MANOVA tablosu

		<i>F</i>	<i>Hipotez df</i>	<i>Hata df</i>	<i>Sig.</i>	<i>Kısmi Eta Squared</i>
dogum_yeri	Pillai's Trace	.604	6.000	210.000	.73	.017
	Wilks' Lambda	.601 <sup>b</sup>	6.000	208.000	.73	.017
	Hotelling's Trace	.598	6.000	206.000	.73	.017
	Roy's Largest Root	1.048 <sup>c</sup>	3.000	105.000	.37	.029
oturulan_yer	Pillai's Trace	.721	12.000	318.000	.73	.026
	Wilks' Lambda	.723	12.000	275.450	.73	.027
	Hotelling's Trace	.725	12.000	308.000	.73	.027

	Roy's Largest Root	1.994 <sup>c</sup>	4.000	106.000	.10	.070
ikamet_süresi	Pillai's Trace	2.222	15.000	318.000	<b>.01</b>	.095
	Wilks' Lambda	2.397	15.000	287.500	<b>.00</b>	.103
	Hotelling's Trace	2.567	15.000	308.000	<b>.00</b>	.111
	Roy's Largest Root	7.387 <sup>c</sup>	5.000	106.000	<b>.00</b>	.258
dogum_yeri * oturulan_yer	Pillai's Trace	.756	12.000	318.000	.69	.028
	Wilks' Lambda	.759	12.000	275.450	.69	.028
	Hotelling's Trace	.762	12.000	308.000	.69	.029
	Roy's Largest Root	2.073 <sup>c</sup>	4.000	106.000	.09	.073
dogum_yeri * ikamet_süresi	Pillai's Trace	1.007	24.000	318.000	.46	.071
	Wilks' Lambda	1.005	24.000	302.233	.46	.072
	Hotelling's Trace	1.002	24.000	308.000	.46	.072
	Roy's Largest Root	1.914 <sup>c</sup>	8.000	106.000	.06	.126
oturulan_yer * ikamet_süresi	Pillai's Trace	.861	24.000	318.000	.66	.061
	Wilks' Lambda	.869	24.000	302.233	.64	.062
	Hotelling's Trace	.877	24.000	308.000	.63	.064
	Roy's Largest Root	2.029 <sup>c</sup>	8.000	106.000	.05	.133
dogum_yeri * oturulan_yer * ikamet_süresi	Pillai's Trace	.987	21.000	318.000	.48	.061
	<b>Wilks' Lambda</b>	<b>.996</b>	<b>21.000</b>	<b>299.182</b>	<b>.47</b>	<b>.063</b>
	Hotelling's Trace	1.005	21.000	308.000	.46	.064
	Roy's Largest Root	2.329 <sup>c</sup>	7.000	106.000	.03	.133

Tablo 29 'a göre doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenleri ile mahalle kültürü alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim bulunamamıştır ( $p > .05$ ). Anlamlı etkileşim olmamasından dolayı tek yönlü karşılaştırmalara bakılmıştır.

**Tablo 30.** Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenlerine göre tek yönlü karşılaştırma tablosu

	<i>Bağımlı Değişken</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>	<i>Partial Eta Squared</i>
dogum_yeri	komsuluk	2	.615	.54	.011
	sosyal	2	.687	.51	.013
	toplumsal	2	.165	.85	.003
oturulan_yer	komsuluk	4	.212	.93	.008
	sosyal	4	1.796	.14	.063
	toplumsal	4	.540	.71	.020
ikamet_süresi	komsuluk	5	2.888	<b>.02</b>	.120
	sosyal	5	6.671	<b>.00</b>	.239

	toplumsal	5	4.353	<b>.00</b>	.170
Error	komsuluk	106			
	sosyal	106			
	toplumsal	106			

Tablo 30'a göre ikamet süresi ile komşuluk ( $F(5,106)=2.89$ ), sosyal ( $F(5,106)=6.67$ ) ve toplumsal ( $F(5,106)=4.36$ ) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ( $p<.05$ ). Bu fark doğrultusunda komşuluk ilişkileri, sosyal ağ ve toplumsal duyarlılık alt boyutlarını değerlendirebilmek adına bonferroni izleme testi incelenmiştir.

**Tablo 31.** Komşuluk Değişkeni Bonferroni İzleme Testi

Dependent Variable	(I) İKAMET YILÍ	(J) İKAMET YILÍ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. <sup>d</sup>
komsuluk	1 YILDAN AZ	1-5 YIL ARASÍ	-.528 <sup>a,b</sup>	.47	.27
		6-10 YIL ARASÍ	-.929 <sup>a,b</sup>	.54	.09
		11-15 YIL ARASÍ	-1.386 <sup>a,b,*</sup>	.49	<b>.01</b>
		16-20 YIL ARASÍ	-.574 <sup>a,b</sup>	.49	.24
		20 YIL VE ÜZERİ	-1.179 <sup>a,b,*</sup>	.45	<b>.01</b>
	1-5 YIL ARASÍ	1 YILDAN AZ	.528 <sup>a,b</sup>	.47	.27
		6-10 YIL ARASÍ	-.401 <sup>a,b</sup>	.39	.31
		11-15 YIL ARASÍ	-.858 <sup>a,b,*</sup>	.32	<b>.01</b>
		16-20 YIL ARASÍ	-.046 <sup>a,b</sup>	.31	.88
		20 YIL VE ÜZERİ	-.651 <sup>a,b,*</sup>	.26	<b>.01</b>
	6-10 YIL ARASÍ	1 YILDAN AZ	.929 <sup>a,b</sup>	.54	.09
		1-5 YIL ARASÍ	.401 <sup>a,b</sup>	.39	.31
		11-15 YIL ARASÍ	-.457 <sup>a,b</sup>	.41	.27
		16-20 YIL ARASÍ	.355 <sup>a,b</sup>	.41	.39
		20 YIL VE ÜZERİ	-.251 <sup>a,b</sup>	.37	.50
	11-15 YIL ARASÍ	1 YILDAN AZ	1.386 <sup>a,b,*</sup>	.49	<b>.01</b>
		1-5 YIL ARASÍ	.858 <sup>a,b,*</sup>	.32	<b>.01</b>
		6-10 YIL ARASÍ	.457 <sup>a,b</sup>	.41	.27
		16-20 YIL ARASÍ	.812 <sup>a,b,*</sup>	.34	<b>.02</b>
		20 YIL VE ÜZERİ	.206 <sup>a,b</sup>	.29	.48
16-20 YIL ARASÍ	1 YILDAN AZ	.574 <sup>a,b</sup>	.49	.24	
	1-5 YIL ARASÍ	.046 <sup>a,b</sup>	.31	.88	
	6-10 YIL ARASÍ	-.355 <sup>a,b</sup>	.41	.39	



		11-15 YIL ARASI	-.812 <sup>a,b,*</sup>	.34	<b>.02</b>
		20 YIL VE UZERİ	-.605 <sup>a,b,*</sup>	.28	<b>.03</b>
	20 YIL VE UZERİ	1 YILDAN AZ	1.179 <sup>a,b,*</sup>	.45	<b>.01</b>
		1-5 YIL ARASI	.651 <sup>a,b,*</sup>	.26	<b>.01</b>
		6-10 YIL ARASI	.251 <sup>a,b</sup>	.37	.50
		11-15 YIL ARASI	-.206 <sup>a,b</sup>	.29	.48
		16-20 YIL ARASI	.605 <sup>a,b,*</sup>	.28	<b>.03</b>

Tablo 31'e göre mahallelerinde 20 yıl ve üzeri yaşayan bireylerin komşuluk ilişkileri 16-20 yıl, 1-5 yıl arası ve 1 yıldan az sürede mahallelerinde yaşayan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Mahallelerinde 11-15 yıl arası yaşayan bireylerin komşuluk ilişkileri 16-20 yıl arası, 1-5 yıl arası ve 1 yıldan az sürede mahallelerinde yaşayan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Bu durumda mahallede oturan bireylerin, buldukları mahallelerinde ikamet sürelerinin artması komşuluk ilişkilerini pozitif yönde etkilemektedir.

**Tablo 32.** Sosyal Ağ Değişkeni Bonferroni İzleme Testi

(I) İKAMET YILÍ	(J) İKAMET YILÍ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. <sup>d</sup>	(I) İKAMET YILÍ
sosyal	1 YILDAN AZ	1-5 YIL ARASI	-.890 <sup>a,b,*</sup>	.38	<b>.023</b>
		6-10 YIL ARASI	-.971 <sup>a,b,*</sup>	.44	<b>.030</b>
		11-15 YIL ARASI	-1.617 <sup>a,b,*</sup>	.40	<b>.000</b>
		16-20 YIL ARASI	-1.097 <sup>a,b,*</sup>	.40	<b>.007</b>
		20 YIL VE UZERİ	-1.757 <sup>a,b,*</sup>	.37	<b>.000</b>
	1-5 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	.890 <sup>a,b,*</sup>	.39	<b>.023</b>
		6-10 YIL ARASI	-.081 <sup>a,b</sup>	.32	.800
		11-15 YIL ARASI	-.727 <sup>a,b,*</sup>	.26	<b>.006</b>
		16-20 YIL ARASI	-.207 <sup>a,b</sup>	.26	.420
		20 YIL VE UZERİ	-.868 <sup>a,b,*</sup>	.21	<b>.000</b>
	6-10 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	.971 <sup>a,b,*</sup>	.44	<b>.030</b>
		1-5 YIL ARASI	.081 <sup>a,b</sup>	.32	.800
		11-15 YIL ARASI	-.646 <sup>a,b</sup>	.34	.059
		16-20 YIL ARASI	-.126 <sup>a,b</sup>	.33	.706

		20 YIL VE ÜZERİ	-.787 <sup>a,b,*</sup>	.30	<b>.010</b>
11-15 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	1 YILDAN AZ	1.617 <sup>a,b,*</sup>	.40	<b>.000</b>
		1-5 YIL ARASI	.727 <sup>a,b,*</sup>	.26	<b>.006</b>
		6-10 YIL ARASI	.646 <sup>a,b</sup>	.34	.059
		16-20 YIL ARASI	.520 <sup>a,b</sup>	.28	.065
		20 YIL VE ÜZERİ	-.141 <sup>a,b</sup>	.24	.554
16-20 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	1 YILDAN AZ	1.097 <sup>a,b,*</sup>	.40	<b>.007</b>
		1-5 YIL ARASI	.207 <sup>a,b</sup>	.26	.420
		6-10 YIL ARASI	.126 <sup>a,b</sup>	.33	.706
		11-15 YIL ARASI	-.520 <sup>a,b</sup>	.28	.065
		20 YIL VE ÜZERİ	-.661 <sup>a,b,*</sup>	.23	<b>.005</b>
20 YIL VE ÜZERİ	1 YILDAN AZ	1 YILDAN AZ	1.757 <sup>a,b,*</sup>	.37	<b>.000</b>
		1-5 YIL ARASI	.868 <sup>a,b,*</sup>	.21	<b>.000</b>
		6-10 YIL ARASI	.787 <sup>a,b,*</sup>	.30	<b>.010</b>
		11-15 YIL ARASI	.141 <sup>a,b</sup>	.24	.554
		16-20 YIL ARASI	.661 <sup>a,b,*</sup>	.23	<b>.005</b>

Tablo 32'ye göre mahallelerinde 20 yıl ve üzeri yaşayan bireylerin birbirleri ile sosyal ağları 16-20 yıl, 6-10 yıl, 1-5 yıl arası ve 1 yıldan az sürede mahallelerinde yaşayan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Mahallelerinde 11-15 yıl arası yaşayan bireylerin sosyal ağları 16-20 yıl arası, 1-5 yıl arası ve 1 yıldan az sürede mahallelerinde yaşayan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Bu durumda mahallerinde oturan bireylerin ikamet süreleri arttıkça sosyal ağlarının da arttığı söylenebilir.

**Tablo 33.** Toplumsal Duyarlılık Değişkeni Bonferroni İzleme Testi

(I) İKAMET YİLİ	(J) İKAMET YİLİ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. <sup>d</sup>	(I) İKAMET YİLİ
toplumsal	1 YILDAN AZ	1-5 YIL ARASI	-.836 <sup>a,b</sup>	.44	.062
		6-10 YIL ARASI	-1.170 <sup>a,b,*</sup>	.51	<b>.023</b>
		11-15 YIL ARASI	-1.320 <sup>a,b,*</sup>	.46	<b>.005</b>
		16-20 YIL ARASI	-.743 <sup>a,b</sup>	.46	.107
		20 YIL VE ÜZERİ	-1.552 <sup>a,b,*</sup>	.42	<b>.000</b>

	1-5 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	.836 <sup>a,b</sup>	.44	.062
		6-10 YIL ARASI	-.334 <sup>a,b</sup>	.36	.365
		11-15 YIL ARASI	-.484 <sup>a,b</sup>	.30	.111
		16-20 YIL ARASI	.092 <sup>a,b</sup>	.29	.754
		20 YIL VE UZERİ	-.716 <sup>a,b,*</sup>	.24	<b>.004</b>
	6-10 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	1.170 <sup>a,b,*</sup>	.51	.023
		1-5 YIL ARASI	.334 <sup>a,b</sup>	.37	.365
		11-15 YIL ARASI	-.150 <sup>a,b</sup>	.39	.701
		16-20 YIL ARASI	.427 <sup>a,b</sup>	.38	.269
		20 YIL VE UZERİ	-.382 <sup>a,b</sup>	.34	.271
	11-15 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	1.320 <sup>a,b,*</sup>	.46	<b>.005</b>
		1-5 YIL ARASI	.484 <sup>a,b</sup>	.30	.111
		6-10 YIL ARASI	.150 <sup>a,b</sup>	.39	.701
		16-20 YIL ARASI	.577 <sup>a,b</sup>	.32	.076
		20 YIL VE UZERİ	-.232 <sup>a,b</sup>	.27	.399
	16-20 YIL ARASI	1 YILDAN AZ	.743 <sup>a,b</sup>	.46	.107
		1-5 YIL ARASI	-.092 <sup>a,b</sup>	.29	.754
		6-10 YIL ARASI	-.427 <sup>a,b</sup>	.38	.269
		11-15 YIL ARASI	-.577 <sup>a,b</sup>	.32	.076
		20 YIL VE UZERİ	-.808 <sup>a,b,*</sup>	.27	<b>.003</b>
20 YIL VE UZERİ	1 YILDAN AZ	1.552 <sup>a,b,*</sup>	.43	<b>.000</b>	
	1-5 YIL ARASI	.716 <sup>a,b,*</sup>	.24	<b>.004</b>	
	6-10 YIL ARASI	.382 <sup>a,b</sup>	.35	.271	
	11-15 YIL ARASI	.232 <sup>a,b</sup>	.27	.399	
	16-20 YIL ARASI	.808 <sup>a,b,*</sup>	.27	<b>.003</b>	

Tablo 33'e göre mahallelerinde 20 yıl ve üzeri yaşayan bireylerin toplumsal duyarlılıkları 16-20 yıl, 1-5 yıl arası ve 1 yıldan az sürede mahallelerinde yaşayan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Mahallelerinde 11-15 yıl arası yaşayan bireylerin toplumsal duyarlılıkları 16-20 yıl arası, 1-5 yıl arası ve 1 yıldan az sürede mahallelerinde yaşayan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Bu durumda mahallelerinde oturan bireylerin ikamet süreleri arttıkça toplumsal duyarlılıklarının da arttığı söylenebilir.

#### 4.6.5 Eğitim Durumu ve Aylık Gelir Değişkenlerinin Mahalle Kültürü Üzerine Etkisi

**Tablo 34.** Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre MANOVA tablosu

		<i>F</i>	<i>Hipotez df</i>	<i>Hata df</i>	<i>Sig.</i>	<i>Kısmi Eta Squared</i>
egitim_durumu	Pillai's Trace	1.277	15.000	336.000	.21	.054
	Wilks' Lambda	1.284	15.000	304.063	.21	.055
	Hotelling's Trace	1.287	15.000	326.000	.21	.056
	Roy's Largest Root	2.782 <sup>c</sup>	5.000	112.000	.02	.110
aylik_gelir	Pillai's Trace	2.002	15.000	336.000	.01	.082
	Wilks' Lambda	2.111	15.000	304.063	.00	.087
	Hotelling's Trace	2.214	15.000	326.000	.00	.092
	Roy's Largest Root	6.131 <sup>c</sup>	5.000	112.000	.00	.215
egitim_durumu * aylik_gelir	Pillai's Trace	1.547	42.000	336.000	.02	.162
	<b>Wilks' Lambda</b>	<b>1.545</b>	<b>42.000</b>	<b>327.078</b>	<b>.02</b>	<b>.164</b>
	Hotelling's Trace	1.541	42.000	326.000	.02	.166
	Roy's Largest Root	2.399 <sup>c</sup>	14.000	112.000	.00	.231

Tablo 34'e göre eğitim durumu ve aylık gelir değişkenleri ile mahalle kültürü alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ( $p > .05$ ).

Manava analizinde bağımsız değişkenler arasında bağımsız değişkenler arasında etkileşim (interaction) varsa manava analizinin devamı olan anova analizleri ile devam edilmez.

Bu durumda bireyin eğitim seviyesi ile birlikte gelir seviyesinin artması, mahalle kültürünün oluşmasını pozitif yönde etkilediği söylenebilir.

## TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada Karaman'da yaşayan bireylerin mahalle kültürü oluşmasına yönelik bileşenlere ilişkin algıları ortaya konularak ve bu algılardan yararlanılarak tespit edilen boyutların kentlilik bilinci oluşumu üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Ülkemizde kentleşme 1950'li yıllardan sonra hız kazanmıştır. Kentleşmenin hızlanması ile birlikte ortaya çıkan sorunlar, yoğun göç sonucu kentlere gelen bireylerin, yerleştikleri alanlara uyum sağlamalarında güçlük çekmeleri ve kentin gelişmesine ayak uyduramamaları her yönden tartışılan konular arasında yerini almıştır. Kentleşmenin hızla artmasının yanında kentleşme süreci bu hıza ayak uyduramamış ve dolayısıyla göç alan kentlere gelen bireyler kendilerinden beklenen kentli yaşam biçimine uygun davranışlar sergilemekte oldukça geç davranmışlardır. Bu durum sonucu kent kültürünün oluşmasının da kentleşme hızından yavaş ilerlemesi ile sonuç bulmuştur. Oysa ki kentte yaşayan bireylerden beklenen kentli yaşam biçimine uygun davranışları ve kent kültürünü edinmeleri olarak değerlendirilmektedir. Kentli birey olmanın temelinde ise, bireyin kendini kente ait hissetmesi yatmaktadır. Aidiyet kavramının oluşması için; bireyin kentsel karar mekanizmalarına katılan, kendini ilgilendiren kararlara müdahil olabilen, kentini tanıyan, seven ve onun her ögesini benimseyen bir yapıya sahip olabilmesinden geçmektedir. Bireyin kente olan aidiyetinin oluşması ve kentin bir kimliğe sahip olması ile kentlilik bilinci oluşabilmektedir.

Kentlerde bireyin kendilerini ilk ait hissettikleri ve kimlik edinmeye çalıştıkları, farklı kültürlerin bir arada yaşayarak birbirlerine bu kültürleri aktardıkları, kent ile ilgili kararlara ilk katıldıkları yerleşim alanları yaşadıkları mahalleleridir. Mahalle kentlerin ayrılmaz bir parçasıdır ve kenti tanımayı, kenti sahiplenmeyi sağlayan, daha yakın ve insanların daha samimi ilişkiler içerisinde bulunduğu yerleşim birimleridir. Kent ise

insanların yaşam biçimlerini daha karmaşık, daha detaylı yaşamalarını sağlayan merkezlerdir. Kentin merkezinde yaşamak, hayatın karmaşasının merkezinde olmak anlamı taşımaktadır.

Yapılan araştırmada bireylerin kent içinde ki yaşadıkları mahallelerde ortak mahalle kültürü oluşmasının etkili olduğu düşünülerek bu bölgelere göre kentlilik bilinci incelenmiştir. Karaman ilinin ilk kurulan mahalleleri ile yeni yapıya uygun olarak kurulan mahallelerinde oluşan mahalle kültürü ve kentlilik bilinci arasında ki ilişki aranmıştır.

Araştırmanın yapıldığı mahallelerde ki bireylerin demografik ve sosyolojik özellikleri araştırmanın sonuçlarının değerlendirilmesi açısından önemlidir. Örneğin araştırmaya katılanların eğitim seviyesi yüksektir. Katılımcıların yarısına yakını Karaman'da doğan bireyler oluştururken, geri kalan katılımcılar Karaman'ın ilçe veya köylerinde doğan ve başka şehirde doğan bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmada öncelikle katılımcıların kentlilik bilinci ve mahalle kültürlerine ilişkin algılarına dair ifadeler keşfedici faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, kentlilik bilinci alanında kentli olma/kentsel davranışlar, kente bağlı olma/aidiyet, kentin güncel gelişmelerini takip etme ve kentsel sosyal/kültürel kazanımlar, memleketine bağlılık şeklinde dört faktör ve mahalle kültürü alanında ise komşuluk ilişkileri, sosyal ağ, toplumsal duyarlılık şeklinde üç faktör belirlenmiştir.

Daha sonra söz konusu faktörler ile mahalle kültürü ile kentlilik bilinci arasındaki ilişkileri analiz etmek için kanonik korelasyon ve MANOVA analizi yapılmıştır. Kanonik analizi ile kentlilik bilinci alt boyutları ve mahalle kültürü alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiş, kanonik korelasyon analizinin çok değişkenli istatistiksel bir yöntem olmasından dolayı iki veri seti arasındaki ilişkiyi bu analiz yöntemi ile incelenmiştir. İnceleme sonucunda kentlilik bilinci alt boyutları ile mahalle kültürü alt boyutları arasında

orta düzeyli bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Mahalle kültürü değişkenleri ile kentlilik bilinci değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki kurulmuştur. Bu analiz sonucuna göre mahalle kültürünün oluşması kentlilik bilinci oluşmasını etkilemektedir.

Kentlilik bilincine ve mahalle kültürüne etki eden demografik faktörlerin etkileri de MANOVA analizi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada çok fazla bağımlı ve bağımsız değişkenin bulunmasından dolayı, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlerin üzerine ilişkisini incelemek amacıyla çok varyans analiz yöntemlerinde olan MANOVA analizi ile anlamlı ilişki bulunamayan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacı ile ANOVA analizi de uygulanmıştır. Doğum yeri, oturulan yer ve ikamet süresi değişkenleri ile kentlilik bilinci alt boyutları arasında MANOVA analizi sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim bulunamamıştır. Bunun sonucunda yapılan ANOVA analizine göre doğum yeri Karaman olan bireylerin kentlilik bilinci düzeyleri, doğum yeri Karaman ili dışında olan bireylerden istatistiksel olarak daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuca göre başka şehirde doğan katılımcıların, Karaman'da doğan katılımcılara göre kentlilik bilinci düzeylerinin daha düşük olduğu gözlenmiştir. Literatürde benzer sonuçlar elde eden çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Acungil(2012)'nin yapmış olduğu çalışmaya göre de başka şehirde doğan katılımcıların, buldukları yerde doğmayan katılımcılara göre kente aidiyet ve kente bağlılıklarının düşük olduğu görülmüştür. Özkiraz, Arslanel, ve Acungil (2013)'in yapmış oldukları çalışmanın bulguları ile bu çalışmanın bulgularının benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Özkiraz ve arkadaşlarının (2013) elde ettikleri sonuca göre, yaşadıkları ilin dışında başka bir kentte doğan bireylerde kentlilik bilinci oluşmasının zorlaştığı, bu bireylerin büyük bir kısmının kendilerini buldukları kente ait hissetmedikleri sonucuna varmışlardır. Doğum yerinin kentlilik bilinci üzerine etkisinin olduğu bulgusu, araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenleri ile kentlilik bilinci alt boyutları arasında MANOVA analizi sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim bulunamamıştır. Bunun sonucunda yapılan ANOVA analizine göre; bireylerin gelir düzeyinin kentlilik bilinci alt boyutlarından kente olan bağlılık, aidiyet duygusunu ve kentle ilgili gelişmelere katılımı pozitif yönde etkilediği görölmektedir. Bireyin gelir durumu arttıkça kente olan bağlılığının, aidiyet duygusunun arttığđı belirlenmiştir. Bireyin gelirinin artmasıyla, kent ile ilgili gelişmeleri takip ettiği ve etkinliklerine katılımında arttığđı görölmektedir. Bu durumda gelir durumunun artması kentlilik bilincinin de arttırmaktadır. Mutlu ve Özaydın (2011)'ın Samsun ilinde yapmış oldukları kentlilik bilinci projesi sonuçlarına göre, kentlilik bilincinin gelir düzeyine göre farklılık gösterdiğini içeren varsayım kabul edilmektedir. Gelir düzeyi yükseldikçe bireylerin kentlilik bilinci artmaktadır.

Doğum yeri, oturlan yer ve ikamet süresi değişkenleri ile mahalle kültürü alt boyutları arasında MANOVA analizi sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim bulunamamıştır. Bunun sonucunda yapılan ANOVA analizine göre, mahallede oturan bireylerin ikamet yılları arttıkça kişinin komşuluk ilişkileri, sosyal ağ ve toplumsal duyarlılıklarının yüksek olduğu görölmektedir. Bunun dışında yapmış olduğumuz çalışmada modern mahalle tanımımıza uyan toplu konutların bulunduğu yerleşim düzenine sahip sitelerde oturan bireyler ve geleneksel mahallede müstakil ve apartmanların bulunduğu mahallelerde oturan bireylerin, oturduları yerlerin komşuluk ilişkilerini, sosyal ilişkilerini ve toplumsal ilişkilerini etkilemediği gözlemlenmiştir. Yine aynı analiz sonuçlarına göre, bireylerin doğum yerlerinin Karaman ili ya da Karaman dışı bir ilde olması komşuluk ilişkilerini, sosyal ağı ve toplumsal duyarlılığı etkilemediği görölmektedir. Yaptığımız çalışmaya göre toplu konutlarda oturanlar ile apartman ve



müstakil yapılarda oturanların komşuluk ilişkileri, sosyal ve toplumsal duyarlılıklarının etkilenmediği görülmekteyken, Ürküt (1998)'ün İstanbul ilinde belirlediği mahalleler üzerinde yapmış olduğu çalışmada toplu konutların oluşturduğu yerleşim alanlarında sosyal ağın yüksek, komşuluk ilişkileri ve toplumsal duyarlılığın düşük, geleneksel mahalle yapısına uygun yerleşim alanlarında ise komşuluk ilişkileri ve toplumsal duyarlılık yüksek, sosyal ağ düşük çıkmıştır. Önceki araştırma sonuçlarına göre toplu konut bölgelerinde oturan mahalle sakinlerinin komşuluk ilişkilerinin yüksek düzeyde olmadığı, ancak bu araştırma sonuçlarında ise tersine yüksek düzeyde bir komşuluk ilişkisinin var olduğu bulunmuştur.

Eğitim durumu ve aylık gelir değişkenleri ile mahalle kültürü alt boyutları arasında MANOVA analizi sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Bu durumda eğitim ve gelir durumu mahalle kültürünün alt boyutlarının oluşumunu etkilediği tespit edilmiştir. Bireylerin eğitim durumu toplumsal duyarlılık oluşmasında, bireylerin gelir durumu sosyal ağ ve toplumsal duyarlılık oluşumunda olumlu etkisi bulunmaktadır. Literatürdeki bazı çalışmalar bu bulguyu desteklemektedir. Ürküt (1998)'ün yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre eğitim ve gelir seviyesi yüksek bireylerin oluşturduğu alanlarda sosyal ağ daha da gelişmiştir.

Analiz sonuçları incelendiğinde, çıkan bulgular **H1**, **H2** hipotezlerinin **ret** edildiğini ve **H3** hipotezinin **kabul** edildiğini göstermektedir. “Kentlilik bilinci düzeyi açısından mahalleler arasında fark vardır” olarak belirlediğimiz H1 için yapmış olduğumuz analizimizde, oturlan yerler açısından fark olmadığı, yani modern mahalle ile geleneksel mahalle arasındaki kentlilik bilinci oluşma düzeylerinin birbirlerine benzerlik gösterdiği söylenebilir.

“Mahalle Kültürü açısından mahalleler arasında fark vardır” olarak belirlediğimiz H2 için yapmış olduğumuz analizimizde, oturlan yerler açısından fark olmadığı, yani modern mahalle ile geleneksel mahalle arasındaki mahalle kültürü oluşması için belirlenen alt boyutlarının oluşma düzeylerinin birbirlerine benzerlik gösterdiği söylenebilir. Mahalle kültürünün oluşmasındaki en önemli etkenin ikamet süresi olduğu görülmektedir.

“Mahalle Kültürünün Kentlilik Bilinci oluşması üzerinde etkisi vardır” şeklindeki H3 için Kanonik Korelasyon analizi yapılmış olup, elde edilen bulgulara göre mahalle kültürünün kentlilik bilincini pozitif yönde ve %14 düzeyinde etkilediği tespit edilmiştir.

Faktör yükleri değerlendirildiğinde aslında katılımcıların %70’i Karaman’da yaşamaktan memnun olduklarını söylemiştir. Kente aidiyet kavramının katılımcılarda bulunduğu söylenebilir. Katılımcılar kente karşı yerine getirilmesi gereken görevlere verdikleri cevaplarda da kentli olma unsurlarının gerekliliklerini yerine getirmektedirler. Bu sonuçlara göre katılımcılarda kentlilik bilincinin var olduğu görülmektedir.

Kentli olmanın en önemli göstergelerinden biri de bireylerin kent yaşamında kendini etkileyecek kararlara kayıtsız kalmayıp tepki gösterme, kent ile ilgili etkinliklere, kuruluşlara katılabilesidir. Bu soruların cevaplarında Karaman’da yaşayan bireylerin çekimser davrandıkları görülmektedir. Karaman’da yetersiz olan katılımı artırmak sadece kentte yaşayan bireylerin sorumluluğunda değildir. Bu sorumlulukların artmasında yerel yönetime, devlete, sivil toplum kuruluşları gibi bir çok kuruma görevler düşmektedir. Kentlilik bilinci davranış biçimlerinin bireyler tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir. Kentini seven, kendini kentin parçası olarak gören, kentin sorunlarına karşı kendini duyarlı hissedebilen ve kentle ilgili sorunların çözümüne katkı sağlayabilen bireylerin artması, kentin gelişmesinde ve kentsel yaşam kalitesinin artmasının önemli etkenlerindedir. Yani

Karaman'a özgü davranış ve tutumların oluşturulması, kentlilik bilincine sahip bireylerin çoğalması için gereken en önemli etkidir.

Mahalle kültürü değerlendirilmesi yapıldığında ise, katılımcıların yaşadıkları mahallelerinde komşuları ile görüştikleri, mahallelerinde güven duydukları ve yaşadıkları mahallelerinde kendilerini evinde gibi hissettiklerini belirtmektedirler. Bu bileşenlere göre mahalle kültürünün Karaman'da mevcut olduğu görülmektedir.

Mahalle kültürünün kentlilik bilinci üzerine etkisinin araştırıldığı bu çalışmamızın elde edilen verilere göre Karaman'da kentlilik bilinci ve mahalle kültürü oluşması hakkında çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çerçevede araştırmanın temel varsayımlarından birisi, mahalle kültürünün kentlilik bilinci üzerine etkisi olduğu yönündedir. Kentlilik bilinci ve mahalle kültürü oluşmasında modern mahalle ile geleneksel mahalleler arasında fark bulunmamaktadır. Bu yönden değerlendirildiğinde kentlilik bilinci oluşmasında öncelikle olarak mahalle kültürünün oluşturulması gerekmektedir.

Mahalle kültürü ve kentlilik bilincinin kentlerde yüksek olması, bireylerin kente olan aidiyet duygusu, kenti sahiplenme, kentini sevme, kentin ihtiyaçlarına duyarlı olma, yaşadığı kentin daha huzurlu ve güvenli olması için gönüllü çaba verme, mahallenin güvenliğini gönüllü sağlama, kentin ve mahallenin temizliğine özen gösterme gibi daha birçok açıdan kentin gelişmesine olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Kentlilik bilincinin oluşturulması kentte yaşayan bireylerin ortak hareket ederek kent ile ilgili kararlara katılmalarına, kente yatırım yapmalarına ve kent ile ilgili etkinliklere gönüllü katılmaları gibi geri bildirim olumlu sonuçlar doğuracaktır. Özellikle yerel yönetimler olmak üzere kent için çalışma yapan tüm kuruluşların destek vererek kentlilik bilinci ve mahalle kültürü oluşturulmasına öncelik vermeleri gerekmedir.

Mahalle kültürü oluşmasında mahallede yaşayan bireylerin isteklerine cevap veren ve bireylerin kent yönetimi ile iletişim halinde oldukları kurum mahalle muhtarıdır. Muhtarın mahalle sakinleri tarafından istenildiği zaman ulaşılabilir olması, muhtar ile birlikte mahallelinin mahallenin ortak ihtiyaçlarını belirleyebilmesi, mahallenin ihtiyaçlarına birlikte gönüllü katılması, muhtarın mahallelinin yaşam standartlarını arttırmak için çaba sarf etmesi, muhtarın mahallenin ihtiyaçlarını ve bireylerin taleplerini üst kurula bildirerek geri bildirim alması gerekmektedir (Göküş, Bayrakçı, ve Alptürker, 2013). Belirtilen unsurların mahallede uygulanabilir durumda olması mahalle kültürünün ana temellerini oluşturmaktadır. Göküş, Bayrakçı ve Alptürker (2013)'in Nevşehir ilinde mahalle muhtarlarının görevleri ile ilgili yapmış oldukları çalışmada “mahalle muhtarlarının görevleri ile ilgili konularda vatandaşları fazla memnun edemedikleri görülmüştür. Yani vatandaşların beklentilerini yeterince karşılayamadıkları ortaya çıkmıştır. Bu memnuniyetsizliğin eğitim, yaş, meslek ve gelir gruplarına göre de farklılık gösterdiği” sonucuna varılmıştır. Bu durum mahalle kültürü ve kentlilik bilinci oluşması açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir.

Kentlilik bilincinin kentlerde oluşturulması için yapılacak çalışmaların her 5-10 yılda bir tekrarlanması literatürdeki çalışmalarda tavsiye edilmektedir (Ercoşkun, Öcalır-Akunal, Yenigül ve Alkan, 2016: 21). Ürküt(1998)'ün yapmış olduğu çalışmada komşuluk ilişkisi toplu konutlarda çıkmamasına rağmen bizim çalışmamızda kabul edilir düzeyde komşuluk ilişkisi tespit edilmiştir. Ürküt'ün çalışmasından yaklaşık 19 yıl geçmiş ve tavsiye edilen her 5-10 yılda bir tekrar edilmesi olgusu ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmanın temel kısıtı, araştırmanın örnekleminin zaman ve ekonomik maliyetler nedeniyle Karaman ili ve sadece beş mahalle ile sınırlı olmasıdır. Dolayısıyla bu araştırma sonuçlarının genelleştirilmesi kolay değildir. Bu nedenle gelecekteki

araştırmalar için daha geniş bir örnekleme ve kentlilik bilinci ile mahalle kültürün farklı değişkenler arasındaki ilişki üzerinde çalışmaları önerilebilir. Aynı zamanda mahalle muhtarları, yerel yönetimler, kent konseyleri, sivil toplum kuruluşları gibi örgütlerin görevlerinin yerine getirilmesi konusunda halkın algıladıkları memnuniyet konusunun araştırılması da önemle vurgulanması gereken konular arasındadır. Çünkü bu memnuniyetin sağlanması ile kentlilik bilinci ve mahalle kültürü çok daha rahat oluşturulabilecektir.



## KAYNAKÇA

Acungil, Y. (2012). *Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci*. Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .

Açık, T. (2014). Mahalle ve Camii: Osmanlı İmparatorluğu'nda Mahalle Tipleri Hakkında Trabzon Üzerinden Bir Değerlendirme. *Otam*, 35, 1-39.

Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., Jacobsan, M., Fiksdahl-King, I., ve Shlomo, A. (1977). *A Pattern Language Towns. Buildings. Conscruction*, Newyork: Okford University Press.

Alodalı, M.F.B., Tuncer, A., ve Usta, S.(2014). Kamu Politikası Örneği Olarak Türkiye'de Konut Politikalarının Şekillenmesinde TOKİ'nin Rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 10, 273-302.

Altıparmak, B. (2016). Kent Pazarlamasında Kentlilik Bilincinin Geliştirilmesi. *Orta Karadeniz İletişim Çalışmaları Dergisi* , 1 , 18-28.

Altun, D. A. (2010). Kapalı Konut Siteleri ve "Mahalle" Kavramı. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi*, 2, 216-244.

Alver, K. (2013). *Mahalle Mahalleinin Toplumsal ve Mekansal Portresi* ,Birinci Baskı, Ankara: Hece Yayınları.

Alver, K. (2010). Mahalle: Mekan ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi*,2, 116-139.

Aslanoğlu, R. A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme* ,2.Baskı, Bursa: Ezgi Kitapevi.

Ataöv, A., ve Osmay, S. (2007). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. *METU JFA* , 2 (24), 57-82.

Aytaç, M., ve Öngen, B. (2012). Doğrulayıcı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi. *İstatistikçilerDergisi* , 5, 14-22.

Baday, Ö. N. (2011). *Modern Kent Mekanlarında Mahallenin Konumu*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi . Konya.

Bal, P. D. (2006). *Kent Sosyolojisi* ,3. Baskı, Isparta: Fakülte Kitapevi Baskı Merkezi.

Bayartan, M. (2005). Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 13, 93-107.

Bek, N. (2013). *Bir Yerleşim ve Yönetim Birimi Olarak Türkiye'de Mahalle* . Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .

Bergen, L. (2010). Medeniyetin Cüzü: Mahalle. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi*,2, 140-168.

Birol, G. (2008). Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi. *Ege Mimarlık Dergisi* , 2 (65), 28-31.

Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme* ,1. Baskı ,(Çevirmen , B. Özyalçın ) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bozkurt, V. (2015). *Değişen Dünyada Sosyoloji* ,11.Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* ,32, 470-483.

Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Özkahveci, Ö., ve Demirel, F. (2004). Güdülenme ve Öğrenme Stratejileri Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları İletişim Hizmetleri Tic. Ltd. Şti. (EDAM)*.

Candan, H. (2012). *İş Dünyası ve Bürokrasi İlişkileri Bağlamında Girişimcilerin Türk Kamu Bürokrasisi Algısına Yönelik Bir Araştırma*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi .

Çadırcı, M. (1970). *Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme*. Belleten, C.XXXIIV/135, Ankara.

Çakmur, H. (2012). Araştırmalarda Ölçme - Güvenilirlik – Geçerlilik . TAF Preventive Medicine Bulletin , 11 (3), 339-344.

Çoban, A. N. (2012). Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Konut Politikası. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 67 (3), 75-108.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*, 4.Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

Duman, T. (2014). *Kenar Mahallede Gündelik Hayat*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi .

Ercoşkun, Ö., V. Öcalır-Akünel, E., Yenigül, S.B., ve Alkan, L. (2016). Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları. *PARADOKS Ekonomi,Sosyoloji ve Politika Dergisi* ,11. 4-23.



Ergenç, Ö. (1984). *Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine*. H. İnalcık, N. Göyünç , ve H. W. Lowry içinde, *Osmanlı Araştırmaları IV* , 69-78, İstanbul: Enderun Kitapevi .

Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K., ve Sanisoğlu, S. (2013). *Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Uyum İndeksleri. XIII. Ulusal Biyoistatistik Kongresi*. 33 (1), s. 210-223. Ankara: Türkiye Klinikleri J Med Sci.

Erman, T. (2010). Kent Çeperindeki bir "Devrimci" Mahalle: 1970'lerden 2000'lere Mahallenin Değişen Anlamı. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi* , 2, 170-195.

Erman, T. (2010, Eylül). *Kent, Konut ve Taşıdığı Anlamlar: Bağlandırmış (Contextualized) Bir Yaklaşım*. Dosya 20 , 6-12.

Ertan, K. A. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*, 1. Baskı,. Ankara: TODAİE Yayınları.

Geray, C. (1995). Habitat II Yaklaşırken: Kent Yönetimi İçin Yeni Yaklaşımlar ve Komşuluk (Mahalle) Biriminin Önemi. *Çağdaş Yerel Yönetimler* , 4 (6), 27-38.

Geyik, S. (2010, Haziran). *Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci (Mevlana Mahallesi Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .

Göküş, M., Bayralçı,E., ve Alptürker, H. (2013). Mahalle Yönetimi ve Mahalle Muhtarlarının Vatandaşlar Tarafından Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,2 (18), 31-45.

Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 3 Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hair, J. F. J. F. (1979). *Multivariate data analysis: with readings* (No. 04; QA278, H357.).

- İsbir, E. G. (1991). *Şehirleşme ve Meseleleri*, 2. Baskı, Ankara: Gazi Büro Yayınları.
- Jacobs, J. (2009). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*. (Çevirmen, B. Doğan) İstanbul: Metis Yayınları.
- Kara, A. (2013-2014). Osmanlı Devletinde Kent Kavramı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi* ,67, 185-211.
- Karadağ, A., ve Koçman , A. (2009). *İzmirlilik Bilinci Üzerine Bir Alan Araştırması. İzmirli Olmak Sempozyum Bildirileri* , 200-226, İzmir: İBB Ahmet Pirifltina Kent Arflivi ve Müzesi.
- Karagöz, Y., ve Kösterelioğlu, İ. (2008). İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Faktör Analizi Metodu İle Geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 81-98.
- Kartal, S. K. (1992). *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme*, 2. Baskı, Ankara: Adım Yayıncılık.
- Kaya, M. F. (2013). Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 175-193.
- Kayın, E. (2004). Kentsel Mekandaki Koruma Eylemine İlişkin Güncel Sorunlar. *Ege Mimarlık, Mimarlar Odası İzmir Şubesi* , 1 (49), 8-11.
- Kaypak, S. (2010). Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 7 (14), 373-392.
- Kejanlı, T. (2010). Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale ve Merkez-Çarşı Gelişimi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 3, 287-302.

Keleş, R. (1998). (*Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, 2.Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası*, 11. Baskı, İstanbul: İmge Kitapevi.

Keleş, R., ve Duru, B. (2008). Ankara'nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış. *Mülkiye Dergisi* , XXXII (261), 27-44.

Kentleşme Şurası, T. B. (2009). *Kentlilik Bilinci, Kültür Ve Eğitim Komisyonu*. Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı.

Keskin, E. B., Sağocak, M., ve Vural Arslan, T. (2015). Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa'da Kentlilik Bilinci Araştırması. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi* , 11 (1), 21-43.

Kıbaroğlu, D., ve Şişman, A. (2009). Dünya'da ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.

Kıray, M. B. (2007). *Kentleşme Yazıları*,3. Baskı, Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Laborit, H. (1990). *İnsan ve Kent*, Türkçe 1. Baskı , (Çevirmen, B. Onaran) İstanbul: Payel Yayınevi.

Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mutlu, A., ve Özaydın, Ö. (2011, Aralık). *Metropol Kent Samsun'da Kentlilik Bilinci*. Samsun: Proje No: TR83/2011/DFD/007.

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı Toplumunda Mahalle* , 9. Baskı, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, VIII Dizi, Cilt 178, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ökmen, M., ve Yılmaz, A. (2009). Klasik Dönemden Tanzimat'a Osmanlı Kenti ve Yerel Yönetimler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 23, 91-112.

Özcan, K. (2006). Anadolu-Türk Kent Tarihinden Bir Kesit: Selçuklu Döneminde Anadolu-Türk Kent Model(ler)i . *Bilig*, 38, 161-184.

Özkiraz, A., Arslanel, M., ve Acungil, Y. (2013). *Yerel Kalkınma Saiki Olarak Kentlilik Bilinci. B. Özer, & G. Şeker içinde, Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açıları*, 223-248, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sinemillioğlu, N. K. (2006). *İslam Kenti Sorunsalı: Eleştirel Bir Okuma*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi . İstanbul.

Solak, S. G. (2014). *Mekan- Kimlik Etkileşimi ve Kentsel Mekandaki Tezahürleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Şahin , M., ve Işık , E. (2011). Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 221-230.

Şan, H. (1999). *Büyükşehirlerdeki Toplu Konut Alanlarının Mahalle Kavramı Açısından İrdelenmesi ve Konunun Eryaman Örneğinde Ortaya Konulması* . Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi . Ankara.

Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2012). *Using Multivariate Statistics 6th edition* Pearson Education.

<https://books.google.com.tr/books?id=ucj1ygAACAAJ&dq=Using+Multivariat>.

Turhan, M. (1972). *Kültür Değişmeleri*, 2. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ünlükaplan, İ. (2009). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İktisadi Kalkınma, Rekabetçilik ve İnovasyon İlişkilerinin Kanonik Korelasyon Analizi ile Belirlenmesi . *Maliye Dergisi*, 157, 235-250.

Ürküt, S. (1998). *Yaşanabilir Çevre Oluşumunda Mahalle Kriterinin İncelenmesi "Katılım, İletişim ve Etkileşim Çerçevesinde Mahalle Sosyal Ve Mekansal Yapısı"*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi .

Weber, M. (2003). *Şehir Modern Kentin Oluşumu*, 4. Baskı, İstanbul: Bakış Yayınları.

Yenen, İ. (2010). Geleneksel Mahalle Dindarlığının Gecekondu Dindarlığına Dönüşümü. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi*, 2, 196-215.

Yenice, M. S. (2014). Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* , 16 (1), 76-88.

Yetim, P. D. (2014). *Sosyoloji ve Spor* ,6. Baskı, Ankara: Berikan Yayınevi.

## İNTERNET SİTELERİ

Çiftçi, K"Osmanlı Devleti'nde Kent Yaşamı –I: İstanbul ve Dönüşümü". . (2013, Şubat 25). Erişim Tarihi :5 Kasım 2015, [www.aksitarih.com/osmanli-devletinde-kent-yasami-istanbul-ve-donusumu.html](http://www.aksitarih.com/osmanli-devletinde-kent-yasami-istanbul-ve-donusumu.html).

Cengizkan, A. Goethe-Institut Ankara. (2010). Erişim Tarihi: 13 Şubat 2017, Goethe-Institut: <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/trindex.htm>.

Emre, A. Mahallesiz Şehirler. Yeni Şafak Gazetesi. (2012, Kasım 27). Erişim Tarihi: 14 Şubat 2017, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/mahallesiz-ehirler-35137>.

Field, A. (2005). Discovering statistics using SPSS . Thousand Oaks CA, US: Sage Publications <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psych&AN=2005->.

Ökmen, M. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Kent ve Kentleşme. Tarih Tarih. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2017 <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355124>.

<http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/Kentle%C5%9Fme%20Sempozyum%20Bildiri%20Metni%20-%20M.%20Fatih%20%C3%87AN.pdf> Erişim Tarihi: 30 Mart 2016

<http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0059.pdf> Erişim Tarihi: 16 Mart 2016

[www.toki.gov.tr](http://www.toki.gov.tr) Erişim Tarihi: 10.12.2015

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58ae9d6411f2f4.87763155](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58ae9d6411f2f4.87763155) Erişim Tarihi: 30 Eylül 2016

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58ae9d6c499ea4.82247534](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58ae9d6c499ea4.82247534) Erişim Tarihi: 22 Aralık 2016

## **KANUNLAR**

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012).

T.C. Resmi Gazete, 28489, 6 Aralık 2012.

5393 Sayılı Belediye Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25874, 13 Temmuz 2005.

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu. (1984). T.C. Resmi Gazete, 18344, 17 Mart 1984.

**EKLER****MAHALLE KÜLTÜRÜNÜN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ:  
KARAMAN'DA BİR UYGULAMA**

Değerli katılımcılarımız, anketimiz Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim dalında, Yrd. Doç. Dr. Hakan CANDAN'ın danışmanlığın da yürütülen yüksek lisans tez çalışması için oluşturulmuş, sonuçları bilimsel araştırma maksadı ile kullanılacaktır. Değerli vaktinizi anketimize ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Gülşah KAZAK

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü

**KİŞİSEL BİLGİLER****1. Cinsiyetiniz?**

- (a) Erkek (b) Kadın

**2. Yaşınız?**

- (a) 18-24 (b) 25-34 (c) 35-44 (d) 45-54 (f) 55-64 (e) 65 ve üzeri  
(b)

**3. Eğitim durumunuz?**

- (a) Okur-yazar değil (b) Sadece okur-yazar (c) İlkokul (d) Ortaokul (e) Lise (f) Üniversite (g) Lisansüstü (g)

**4. Mesleğiniz?**

- (a) Esnaf-Tüccar (b) Memur (c) İşçi (d) Serbest Meslek (e) Ev Hanımı  
(f) İşsiz (g) Emekli (h) Öğrenci (i) Diğer (yazınız).....

**5. Doğum yeriniz?**

- (a) Karaman (b) Karaman ilçe/köyü (c) Diğer.....

**6. Karaman'a gelmeden önce nerede ikamet ediyordunuz?**

- (a) İl merkezinde (b) İlçede (c) Kasabada (d) Köyde

**7. Karaman'a göç etme nedeniniz nedir? (sadece bir şıkkı işaretleyiniz)**

- (a) Tayin (b) Eğitim (c) Sağlık (d) İş Bulma (e) Evlilik  
(f) Emeklilik  
(g) Karaman da hayat şartları daha iyi olduğu için  
(h) Akraba ve hemşehrilerim Karaman'da olduğu için (ı) Arazi yapısı tarıma elverişli olduğu için (j) Diğer (yazınız).....

**8. Aylık geliriniz ne kadardır?**

- (a) 500 TL'den az (b)501-1000 TL arası (c) 1001-2000 TL arası  
(d) 2001-4000 TL arası (e) 4001-10000 TL arası (f) 10000TL'den daha fazla

**9. Medeni durumunuz?**

- (a) Evli (b) Bekar

**10. Kendi evinizde mi oturuyorsunuz?**

- (a) Kendi Evim (b) Kira (c) Tanıdığımın Evi

**11. Oturulan yer?**

- (a) Gece kondu (b) Apartman (c) Toplu Konut (d) Müstakil

**12. Ailenizde ki kişi sayısı?**

- (a) 1-2 kişi (b) 3-4 kişi (c) 5-6 kişi (d) 7-8 kişi (e) 9 kişi ve daha fazla

**13. Kaç yıldır Karaman'da ikamet ediyorsunuz?**

- (a) 1 yıldan az (b) 1-5 yıl arası (c) 6-10 yıl arası (d) 11-15 yıl arası  
(e) 16-20 yıl arası (f) 20 yıl ve daha fazla

**Sosyal Ağ****14. Mahallenizi ne kadar iyi tanıyorsunuz?**

- (a) Hiç Tanımıyorum (b) Tanımıyorum (c) Biraz Tanıyorum (d) Tanıyorum  
(e) Çok iyi tanıyorum

**15. Bu mahallede yaşamaktan memnun musunuz?**

- (a) Hiç memnun değilim (b) Memnun Değilim (c) Kararsızım (d) Memnunum  
(e) Çok Memnunum

**16. Bu mahallede ki komşuluk ilişkilerini nasıl buluyorsunuz?**

- (a) Çok Kötü (b) Kötü (c) Ne İyi- Ne Kötü (d) İyi (e) Çok İyi

**Komşuluk İlişkileri****17. Mahallenizde yaşayan insanlarla konuşuyor musunuz?**

- (a) Hiç (b) Nadiren (c) Ara sıra (d) Haftada 1-2 gün (e) Hemen Hemen Her gün

**18. Ne kadar sıklıkta kapı komşunuzla konuşuyorsunuz?**

- (a) Hiç (b) Nadiren (c) Ara sıra (d) Haftada 1-2 gün (e) Hemen Hemen Her gün

**19. Ne kadar sıklıkta diğer komşularınızla konuşuyorsunuz?**

- (a) Hiç (b) Nadiren (c) Ara sıra (d) Haftada 1-2 gün (e) Hemen Hemen Her gün



**20. Ne kadar sıklıkta kapı komşunuzu ziyaret ediyorsunuz?**

- (a) Hiç (b) Nadiren (c) Ara sıra (d) Haftada 1-2 gün (e) Hemen Hemen Her gün

**21. Ne kadar sıklıkta diğer komşularınızı ziyaret ediyorsunuz?**

- (a) Hiç (b) Nadiren (c) Ara sıra (d) Haftada 1-2 gün (e) Hemen Hemen Her gün

**22. Komşularınızdan yardım istiyor musunuz?**

- (a) Hiç (b) Nadiren (c) Ara sıra (d) Haftada 1-2 gün (e) Hemen Hemen Her gün

**Toplumsal Duyarlılık**

**23. Bu mahallede kendinizi evinizde gibi hissediyor musunuz?**

- (a) Hiç hissetmiyorum (b) Hissetmiyorum (c) Kararsızım (d) Hissediyorum  
(e) Çok hissediyorum

**24. Mahalleniz ile kaynaşmış durumda mısınız?**

- (a) Hiçbir zaman (b) Nadiren (c) Kısmen (d) Düzenli Aralıklarla (e) Sık Sık

**25. Mahallede yaşayanlar arasında güçlü bir dayanışma ortamı içindeler mi?**

- (a) Hiçbir zaman (b) Nadiren (c) Kısmen (d) Düzenli Aralıklarla (e) Sık Sık

**26. Mahallenizde yaşayan bireyler sıkıntıda olan insanlara yardım ederler mi?**

- (a) Hiçbir zaman (b) Nadiren (c) Kısmen (d) Düzenli Aralıklarla (e) Sık Sık

**27. Kendimi buralı hissediyorum?**

- (a) Hiç hissetmiyorum (b) Hissetmiyorum (c) Kararsızım (d) Hissediyorum  
(e) Çok hissediyorum

**28. Burada yaşayan insanlara her zaman güvenebilirim?**

- (a) Kesinlikle güvenemem (b) Güvenemem (c) Kararsızım (d) Güvenirim  
(e) Kesinlikle Güvenirim

**29. Ben buraya bağlandım, burada güven ve huzur buluyorum?**

- (a) Hiçbir zaman (b) Nadiren (c) Kısmen (d) Düzenli Aralıklarla (e) Sık Sık

**Aşağıdaki kentlilik bilinci ile ilgili ifadelere ne derece katılıyorsunuz?**

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Kentin gerçek sahibi kentte doğup büyüyendir.	1	2	3	4	5
2. Kentin gerçek sahibi kentte yaşayan herkeştir.	1	2	3	4	5
3. Kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde, daha düzenli ve yaşanabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk <u>kentte yaşayanlara</u> aittir.	1	2	3	4	5
4. Kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde, daha düzenli ve yaşanabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk <u>devlete ve belediyeye</u> aittir.	1	2	3	4	5
5. Kent yaşamı gelenek ve göreneklere verilen değerleri arttırmaktadır.	1	2	3	4	5
6. Trafik kurallarına uymaya, toplu taşıma araçlarında her zaman yaşlılara, özürlülere, hamilelere yer vermeye özen gösteririm.	1	2	3	4	5
7. Sokağa tükürülmesini, yerlere izmarit atılmasını, apartmanlarda ayakkabıların kapı önünde bırakılmasını yadırgarım.	1	2	3	4	5
8. Karaman hiçbir şekilde ayrılmayacağım bir şehirdir.	1	2	3	4	5
9. Karaman'dan mecbur kalırsam ayrılırım.	1	2	3	4	5
10. İlk fırsatını bulduğumda Karaman'dan ayrılırım.	1	2	3	4	5
11. Karaman'da yaşamaktan memnunum.	1	2	3	4	5
12. Çocuklarımın geleceğini Karaman'da kurmasını isterim.	1	2	3	4	5
13. Başka bir yere gittiğimde Karaman'ı özlüyorum.	1	2	3	4	5
14. Karaman'da bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere genellikle katılırım.	1	2	3	4	5
15. Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri takip ederim.	1	2	3	4	5
16. Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri yerel gazetelerden takip ederim.	1	2	3	4	5
17. Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri radyo ve televizyondan takip ederim.	1	2	3	4	5
18. Karaman ile ilgili güncel gelişmeleri internetten takip ederim	1	2	3	4	5
19. Karaman ile ilgili dernek, vakıf veya başka herhangi bir kuruluş faaliyetine katılırım.	1	2	3	4	5
20. Karaman'ın yöresel festivallerini, etkinliklerini takip ederim.	1	2	3	4	5
21. Karaman tarihini ve coğrafi özelliklerini iyi bilirim.	1	2	3	4	5
22. Kendimi kentli olarak görüyorum.	1	2	3	4	5

23. Kendimi Karamanlı olarak görüyorum.	1	2	3	4	5
24. Memleketime sıklıkla giderim.	1	2	3	4	5
25. Memlekete daha ziyade tanıdık ve akrabaları görmek için giderim.	1	2	3	4	5
26. Memlekete daha ziyade erzak, eşya v.b. getirmek için giderim.	1	2	3	4	5
27. Memleketteki tanıdık ve akrabaların düğün, hastalık, cenaze v.b. olaylarına sıklıkla giderim.	1	2	3	4	5

